LEONIS

ALLATII

ANIMADVERSIONES IN ANTIQVITATVM ETRVSCARVM FRAGMENTA AB INGHIRAMIO EDITA.

PARISIIS,

Apud SEBASTIANVM CRAMOISY Typographum Regis ordinarium, via Iacobæâ, ſub Ciconijs.

M. DC. XL.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO SVPREMI SENATVS GALLIARVM PRINCIPI D. D.

NICOLAO LE IAY

COMITI CONSISTORIANO ET EQVITI TORQVATO S. P. D.

Sebaſtianus Cramoiſy.

QVàm pronum ſit humanum genus in ſupponendis, ſubſtituendiſque titulis atque inſtrumentis ad res ſuas amplificandas comparandáſq; diuitias alieno damno & periculo : teſtis ipſe es omni exceptione maior (Illuſtriſſime Præſes) *qui à primis Adoleſcentiæ annis per varios magiſtratuum & dignitatum gradus quaſi per totidem trium-*

Digitized by Google

phos deductus; experiri potuiſti quàm multa ab hominibus quotidie ſupponantur teſtamenta, quot debitiones pecuniarũ ſupponantur, quàm frequenter corrumpantur chirographa, quàm ſæpe ſigilla ipſa regia & ſacra adulterentur! Auarorum hoc crimen eſt, & eorum qui per fas & nefas colligendis & corrogandis opibus ſtudent. Mirum autem eſt ſcelus hoc cadere etiam in eos qui nulla lucri cupiditate ducti, nulla auaritiæ macula ſordidi traducunt hoc vitium in bonas litteras, & innocentes muſas hoc velut latrocinio infamant. Superiori ſæculo Annæus *quidam* Viterbienſis *inaudita hactenus fraude, vt compararet ſibi apud Poſteros famam & gloriam auſus eſt neſcio quæ ingenij ſui laſciuientis deliria* Beroſi antiquioris ſcriptoris Chaldæi *nomine euulgare.* Carolus *quoque* Sigonius *re-*

condita eruditionis vir & Tulliana eloquentia eximius imitator, orationem Ciceronis de Conſolatione *fæturam ingenij ſui tanquam germanum & genuinum præſtantiſſimi illius Oratoris opus obtrudere conatus eſt. Ecce nouiſſimè non abſimili Sycophantia* Fragmenta quædam Antiquitatum Hetruſcarum *à duobus (ſi dijs placet) annorum millibus ſepulta, fortuitòque effoſſa* hòmo Florentinus *nobili alias ſtirpe oriundus, & bonarum artium non imperitus in lucem produxit, velut rudera primorum ſæculorum & monimenta certiſſima veteris hiſtoriæ non Etruriæ modò ac Italiæ, ſed orbis totius; quaſi illa ſcripta ſint & compoſita Syllanis temporibus vt eo vetuſtatis aucupio artificióque fidei eorum & autoritati lenocinaretur.*

Cum ſubolfeciſſet dolum Leo Allatius *emunctæ naris vir & in lectione veterum Græcorum ac Latinorum verſatiſſimus temperare ſibi non potuit quin detracta larua & remoto fuco tam inſignem fraudem omnibus patefaceret ſingulari libello quem offerendum dicandúmque nomini tuo* (Vir Illuſtriſſime) *conſtitui. Eius exemplar manuſcriptum cum ad me perueniſſet neſcio quo fato & fortuna; officij mei eſſe duxi ad multorum animos grauiſſimo errore liberandos atque exſoluendos, typis illud committere & ad gratiam illi auctoritatémque conciliandam tibi conſecrare. Dudum eſt quod teſtari animum meum erga te propenſiſſimum aliquo publico monimento geſtio. Et cum in ſumma illa honoris dignitate, ad quam gradatim noua ſemper meritorum acceſ-*

ſione conſcendiſti, virtutes tuas venerarer colerem humanitatem erga me tuam: quærebam argumenta officij & obſequij noſtri, quibus innoteſceret Poſteris me citra ſuſpicionem corruptæ integritatis tuæ potuiſſe Summum Iuſtitiæ Præſidem *aliquo munuſculo demereri. Hæc dona ac munera ſunt, in quæ neque fraus neque crimen repetundarum cadit. Cætera vel leuiſſima dum accipiuntur à Iudicibus, eorum manus polluunt & contaminant. Munerum hoc genus vt Innocentes adoritur, ſic facit integros. Nemo Iudicem propter hoc facinus poſtulauit vmquam iniuriarum. Tam excelſa eſt tua virtus, tam inclyta & illuſtris; vt plurimos inuitet ad eiuſmodi munerum oblationem: cumque ſciant clauſas tibi eſſe manus ad aliorum donorum captio-*

Digitized by Google

nem, apertas ad effuſionem; confugiunt ad hanc donationis ſpeciem, ex qua longè plura & potiora in erogantes quàm in accipientem deriuantur. Hac ſpe dulciſſima allectus plurimum à te fauoris & gratiæ conſecuturum me ſperabo; ſi, pro tua ſolita humanitate & comitate patrocinium huius opuſculi ſimul & munuſculi ſuſceperis. Etenim præter ſummum beneficium quod in me locaturus es; cum docti omnes hiſtoricæ veritatis amantes & cultores viderint probari à te Animaduerſiones iſtas: *ſtatim intelligent ſubreptitia* Hetruſcarum Antiquitatum fragmenta *ſupremi Senatus Galliarum, cuius Tu* Caput, Dux & Princeps *exiſtis, ſanctiſſimo decreto damnari. Vale pridie Idus Iul. anno ſalutis* CIↃ IↃCↃ XL. *ex typographeio regio.*

LEONIS

LEONIS ALLATII IN ANTIQVITATVM ETRVSCARVM FRAGMENTA AB INGHIRAMIO EDITA ANIMADVERSIONES.

Ex Opere eiuſdem LEONIS *non edito, De Libris Apocryphis.*

I. VIX me, & non ſine ſtomacho, à logis ſiue ridiculis, ac meris nugis expedientem, nouum Augiæ ſtabulum, maleolentiæ, ac flagitij plenum, retardat. Repentinò enim neſciounde irrepentia *Etruſcarum Antiquitatum fragmenta*, amica titulo, argu-

Digitized by Google

mento concupita, nouitate rara, & ſuo decore, ornatúque deſiderabilia, vix ſatis otium ſtudio meo ſuppeditarunt. ſed heu miſeram rerum humanarum conditionem! Annon modo magis, quam vſquam aliàs appoſitè dixerim, *magnus liber, magnum malum?* Venenum ſub melle eſt: tribuli, & rubi vbique. Audi Dametæ Virgiliani monitum;

Qui legitis flores, & HVMI NASCENTIA *fraga,*
Frigidus, ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba.

Decliue nobis, & Cæcinæ fluminis ripæ. Euge Menalca.

Parcite oues nimiùm procedere, non benè RIPÆ
Creditur: ipſe aries ETIAM NVNC VELLERA *ſiccat.*

Lapides, etſi nigerrimi, apponuntur. O catè dictum Alcæi, & Nicandri. ὑπὸ παντὶ λίθῳ σκορπίος, *ſub omnem lapidem ſcorpius*, φράζευ μή σε βάλῃ, *caue ne te feriat*. An non ego ſtultus, & improbus, & in me ipſum, eo etiam, qui ludificat, inclementior, ſi toties ab eo in ipſa Operis fronte admonitus, vt caueam, *Caue, Caue, Caue*, mihi non cauero, ſed rebus propoſitis adeo inauſpicatò conſenſum præbuero?

II. Verum enimuerò, antequàm rem ipſam agam, omninò mihi ſuperioris, noſtrique ſeculi malitia, calliditas, ac ſumma improbitas deplo-

randa eſt, qua non tantùm diſciplinæ omnes, & quidquid in poſteros à benemerentibus progenitoribus, non exiguo cum commodo, multo verò labore, & perpetuis per manus, vt ita dicam, traditis vigiliis propagatum fuerat, ſed ius etiam humanum, diuinumque violatum, atque imminutum: Hinc ſcelere, & perfidia humanitatem, pietatem, religionem, templa ipſa, & quidquid ſanctiori quodam conſilio antiquitas venerabatur, immutari, ac turbari temerè cœptum eſt à nonnullis. Sola nobis integra, vt videbatur, Hiſtoria ſacrilegos conatus effugerat: aſt hiſce ſeculis ea quoque Hiſtoriolis quibuſdam ex peruerſo hominum genio natis, non ſine ingeniorum diſcrimine nutauit: & quæ iam poſt primos impetus ſapientum perſpicacia in vado eſſe cernebatur, nouis renaſcentibus machinis in dubium venit: &, ni ſaniorum conſilio, homines, non ita oculati ad omnia, prudentiores effecti, rabiem vitent, in periculum vertetur. O callida pectora! ô fæcundas hominum mentes, ſed in perniciem, & ruinam? ô ſudores, & vigilias, ſed inanes, ſed perditas! An non ſatis erat humano generi cum tempore ipſo colluctari, vt ſibi Patrum memoriam illibatam conſeruaret, ni vna cum ipſa vetuſtate multi, ſed ad fraudem ingenioſi, veritatem nouis figmentis de medio tollerent? Tam

Digitized by Google

immanem, tam fædam peſtem ab aris, à focis, & à iugulis noſtris, non ſecus ac ſanæ, diuinæque doctrinæ violatores, ferro, flammaque prudentiſſimis Principibus, pro ſecuritate veritatis, quæ ante omnia præ oculis haberi debet, depellere laborandum eſſet. Quantum porro in Hiſtoriam auſus ſit Collector harum antiquitatum, qui ſe Proſperum, ſed haud proſpero Reip. litterariæ omine, nuncupat, ex his, quæ infra dicemus, liquidò patebit.

III. Animo igitur illud primum reputemus, quomodo fieri potuit vt ſimiles Etruſcorum Antiquitates, ſcriptioneſque in eodem argumento, dum illi opibus, & imperio anteirent, multæ omnino, ac variæ, ſi vera ſunt, quæ Luſor imponit, adeo in angulis, & ſacris penetralibus latuerint, vt tanto temporum interuallo effugerint Romanorum manus, ſilentioque præter rem inuolutæ, à nullo fuerint commemoratæ? cum illæ & Romanorum Originem, & Vrbem ipſam conditam, multò quam Romani dicerent antiquiorem, & ante Romulum, Remumque multos, & non incelebres Reges indicarent, atque adeo non ingratæ, neque illaudabiles acceſſiſſent. Studium in illis perquirendis, & Romanorum operam, Romani ipſi nobis, dum minima quæque hinc, & illinc ex traditione non firma colligunt, & ſcripto man-

dant, ſatis abundè demonſtrant. Non defuit ergo deſiderium, non facultas, qua vel exhibitores, ac benè meritos remunerarent, vel contumaces, quemadmodum heri ſeruos, & captiuos plecterent; ab inuitis etiam per vim extorquerent. Idque faciliùs obtigiſſet, cum ſcripturæ illæ, ac rerum memoriæ, eædem, vel aliæ non vno in loco, aut ciuitate, ſed pluribus diuerſæ, ac ſparſæ paterent ſingulis.

IV. Adde Etruſcorum in illis aſſeruandis paruam, aut nullam, vnam ſi excipias Proſperi, diligentiam, illiſque cuilibet concedendis, aut exſcribendis liberalitatem. Pag. 2. *Proſpero conceſſum eſt à ſanctiſſimis Auguribus, vt ſecum, quas vellet ſcripturas, deferret, qui ſæpius huc illuc multas detulit, paucaſque præ illis, quæ Vulterræ in Gordo cuſtodiebantur, illi reſtabant*. Et pag. 216. *Conceſſum illi eſt, vt Augurum ſcripturas, quas ipſe vellet in arcem deferre, nec alicui exemplar tranſcriberet ſine conſenſu Collegij*. Ergo cum conſenſu Collegij, exemplaria petentibus tranſcribebantur, & huc illúcque non tantum copiæ, ſed autographa etiam transferebantur. Quomodo itaque Romanos fugere potuerunt? quomodo cuſtodes illi tam multi tam varij ex ingenio Proſperi fuerunt, vt omnes Romanis inuiderent? Aliquis ex Augurum illo tam

ſacro Collegio diceret. O ſanctam, ô religioſam ſcribarum cuſtodiam, nullo auaritiæ, nullo indigentiæ crimine, nullo fauore interpellatam: An vbi culpam etiam ingenui admittere potuerunt, ſoli ſcribæ erunt innoxij? ſi Feſulanus ipſe non fuit, qui in gratiam Amici, Pag. 13. iuſtam legem tranſgreſſus eſt, & aſſeruata Augurum Collegio, & quæ nulli fas erat videre, nec reuelare repoſuit, ideoque honorem ſuum, poſtquam eum legis violatione contaminauerat, amico commendat; quid ab alijs, quorum minus intererat, expectandum erat? Quid à ſeruis non ſemper bonis, ſed vt plurimùm ad comminiſcendas fraudes aptiſſimis, ſubdolis, aſtutis, perfoſſoribus parietum, furibus, perfidis, ſacrilegis. Quorum malitiam Pag. 114. Feſulanus quoque deteſtatur: en verba. *Qui aurum forſitan poſt mortem meam aut ipſi diripient, quod potiùs vellem, aut Romanis tradent, quod iniquiſſimum, & immane ſacrilegium: licet ſacramento promiſerint, tamen ſeruis non credo. quare hunc librum multò precioſiorem auro, quod tibi neceſſarium aſtra promittant, ſolus in viſcere terra benè obſignatum conijciam.*

V. Solent Magiſtratus Vrbium, & Principes multa imperij ſui, quæ ipſi vocant arcana, non omnibus, neque cuilibet proloqui; ſed quædam

conſilio ſanctiori, alia nonniſi ex intimis amicis, plurima etiam ſibi reſeruare. Ea namque cum periculum ſibi, at regno, ſi palam omnibus innotuerint, afferre poſſint; vel commoda, quæ inde proueniunt, deturbare, pro incolumitate ſui, atque imperij, ſilentio obtegenda ſunt: eodem conatu, & quæ hoſtibus prodeſſe poſſunt, regno conſulentes ſuo, tacent. Aſt vbi vel conditio illa temporis ceſſit, vel rerum ſtatus immutatus eſt, parum illis curæ fuerit, ſi, quæ ipſi occultarant, palam in aures omnium veniant. Inter ea & Hiſtoriæ nonnulla pars locum habebit, ſi quid fortè, quod Principi non arrideat, in ſe continet; quæ etiam, mutata rerum facie, ſine ſuſpicione volenti patet. At omnes vnius regni ſcripturas, at Hiſtorias, & ſecreta artium, perpetua diligentia, in latebris, ac munitiſſimis carceribus mancipaſſe, ita vt nullo tempore, etiam longiſſimo, lucem viderint, neque Augures ipſi dicent. Scripturæ, quas hic repoſuit Feſulanus, (de Hiſtorijs loquor, nam de alijs nugis, nugax ipſe eſſem, ſi negotium Lectori darem) quid vtile Romanis, quid Etruſcis damnum important? Annon ſummæ Etruſcorum gloriæ erat, apud omnes monſtrarier, & dicier, Hi primi poſt aquas, regno, eoque præclariſſimo potiti ſunt, & genus humanum adeo propagarunt, vt non in Italiæ

tantùm partes, ſed longiſſimas etiam Orientis, atque Occidentis plagas, colonias deduxerint; Hi inculta, atque horrida, nouarum artium, & diſciplinarum inuentione molliêrunt; Hi Romanis antiquiores, Romanis ipſis nomen, & imperium propagarunt: & tam multa alia, quæ Luſor congerit? Annon vice verſa Romanis, de orbis imperio, cum orbe ipſo decertantibus, ſummæ ignominiæ erat, ab alijs originem ſuam cognoſcere, ab alijs etiam nomen mendicaſſe, ab alijs Reges ſuos expulſos recuperaſſe, ab alijs, quidquid ipſi præclarum obtenderent, accepiſſe? Dionyſius Halicarnaſſeus, Romanum ſermonem, & regionis literas edoctus, per annos duos & viginti, partim ex doctiſſimorum hominum colloquijs, partim ex laudatorum virorum Commentarijs, quos ſuperiora tulerant tempora, Porcij Catonis, Fabij Maximi, Valerij Antiatis, Licinij Macri, Ælij, Gellij, Calpurnij, aliorumque non ignobilium ſcriptorum, Hiſtoriam Romanarum antiquitatum concinnauit: is ſimiles Etruſcorum antiquitates, aut non vidit, aut non audijt; vel viſas, & auditas tamquam futiles, nulliuſque auctoritatis ſcriptione, vti nonnullas alias, omnino laudaſſet, vel contempſiſſet. Quod de Dionyſio dicimus, de alijs etiam rerum Romanarum ſcriptoribus affirmamus.

Hæc

Hæc itaque ſcripta, vel ſimilia, qualia multa fuiſſe veroſimile eſt, nullus ex Romanis, nullus ex Græcis, nullus ex alijs Hiſtoricis, vidit, aut laudauit, neque Etruſcorum Imperio florente, neque eo exciſo: probabiliſſima illa cauſa erit; quia ea tempeſtate non fuerunt.

VI. Et vt magis vrgeam: Etruſci ſi ſeruandum ſibi quicquã conſtituiſſent, nihil aliud maiore vi, & opibus cariùs cuſtodiſſent, quam ipſam vaticinandi artem, qua cæteris nationibus præcellere ſe exiſtimabant; ea namque multa ſibi cõmoda, hoſtibus diſcrimina comparaſſent. Pag. 1. *Verum inter ea, quæ natura homini præſtitit, primas habent auguria. nam ex his, quid Patriæ, quid nobis, quid amicis, quid filiis, parentibus, & alijs, & iam poſt mille annos, & plures, futurum ſit, nouimus: Quid aſtra, quid cœli bonum, aut malum portendant: & Dij ſæpe per aues ſuam voluntatem palam faciunt. Non tamen cogunt hominem augurio; nam Maximus Eſar, cum hominem creaſſet, eum ſua voluntatis liberum poſſeſſorem conſtituit; vt quid mali aſtra, cœli, fulgura, fulmina, aueſque aut beſtiæ demonſtrant, prudens poſſis tua voluntate vitare; verũ ſi quid boni promittũt, te tua nequitia, & ſtultitia priuabis.* Quis adeo intemperans fuerit, quis adeo ſibi, ſuiſque malè volens, vt exteris, &

quibuſcum magnas rei familiaris controuerſias exercet, tam pretioſum effunderet, nullo compellente patrimonium? Et tamen Etruſci Romanis effuderunt. Diuinandi quippe artem, augurandique diſciplinam ab ipſis Romani imperij incunabulis Romani ex Etruſcis πολλῷ τῷ μείζω hauſerunt, & Luſoris ipſius ætate hauriebant. Alij nimiùm tinniant. Ego ex Cicerone de Diuinatione lib. 1. & 2. De Legibus lib. 2. Seruio in 3. Virgilij. Feſto Pompeio lib. 18. Ouidio metamorphoſeon lib. 15. Valerio Maximo lib. 1. cap. 1. & recentioribus Roſino, Dempſtero, Briſſonio, ab Alexandro, Tiraquello, Calcagnino, & alijs, apud Romanos ſicut iura dare, & ſapere, ita & diuinare Regum munus fuiſſe, & à primo ortu Vrbis, eoſdem Reges, & Augures, qui futura prædicerent, & iura darent: Denique Romulum hoc ſacerdotio præditum optimum augurem aſſero: idque ex more aliarum gentium didicerunt Romani. Nemini Regem Perſarum eſſe licebat, qui non ante, vt Cicero teſtatur, Magorum diſciplinam, ſententiamque percepiſſet: ſicut & Scythæ olim Reges, & Sacerdotes ex præſtantioribus Philoſophis ſecretorum naturæ gnaris creare conſueuerunt. Annon item proditum eſt, Romæ Optimatum filios ſex, vt Cicero, vel decem, vt Valerius ſcribit, Etruriæ populis, vt augurandi artem

ediſcerent, ex decreto ſenatus in diſciplinam tradi ſolitos, vt Romæ augurandi ſcientia, & ars innoteſceret, quæ quidem incredibilis, & planè diuina Feſulis præcellebat, vbi domicilium Augurum eſſe fatebantur, quod ex veteri lege ſancitum erat in hæc verba. *Prodigia, & portenta ad Etruſcos Aruſpices, ſi ſenatus iuſſerit, deferunto: Hetruriaque principes diſciplinam diſcunto, quibus diuis decreuerint procuranto iiſdem fulgura, & oſtenta pianto, auſpicia ſeruanto, auguri parento.* Cic. 2. de Legibus. Liuius lib. 9. de M. Fabio Cæſone, ſiue de C. Claudio. *Caue educatus apud hoſpites, Etruſcis inde literis eruditus erat: linguamque Etruſcam prope nouerat. Habeo Auctores, vulgò tum Romanos pueros, ſicut nunc Græcis, ita Etruſcis literis erudiri ſolitos.* Fruſtra hic aliorum teſtimonia emendicamus pag. 126. Præfectus Scornellianæ Arcis vniuerſo populo, & feminis ipſis tamquam rem notam, & certiſſimum id idem proponit. *Vt vos omnes ſcitis, ipſi Romani hoſtes noſtri, quamuis ſemper curauerint, & curent nos, noſtramque gloriam deprimere, ad diſcendas ſcientias huc conueniant.* Ab antiquo itaque æuo inter Etruſcos, Romanoſque non negotiorum tantùm, ſed & diſciplinarum, & præcipuè auguriorum commercium interceſſit, à quibus diui-

nandi artem,& munera ſibi conquirebant,neque ex iis aliquid Romanis denegabatur; quæ & opere,& ſcripto Romani ipſi profeſſi ſunt:nec eorum notitia aliunde quam à Romanorum ſcriptis haberi poteſt. Num ergo Hiſtoriolas, quas hic congeſſit Luſor, vel ſimiles rerum narrationes è Romanorum manibus exemiſſent? ſi tunc temporis erant, profectò Romanos non effugiſſent; & Romani ipſi eorum potiti, dum antiquorum Hiſtorias recenſerent, eorum quoque vel tacito, vel expreſſo nomine, mentionem feciſſent.

VII. Sed quid moror? publicas Hiſtoriarum editiones, tritaſque omnium manibus ex Luſore ipſo colligo pag. 221. ait namque primos Collegij Augures pro excitanda ſop.ta poſterorum ſobole ad virtutis ſemitam, ſtatuiſſe, vt Magiſtri eligerentur,& quæ Magiſtri poſtea propoſuiſſent in libros referrentur: ideoque Etruſci ipſi in Latinam eorum linguam vertebant, ne tam præclara Etruſcorum monumenta perirent,ob iacturam, quam patiebatur Etruſca lingua pag. 104. & 14. Aulus Cecina ædificationem, cum arx, vt ipſe ait, à Lucio Sylla diruta eſſet,ne periret Latinis literis ſcripſit,& Collegio Augurum donauit,& pag. 19. Elbius Maurus Etruſcorum egregia facinora, ex diuerſis antiquorum monumentis & Hebraicis, & Hetruſcis breuiter Latinis literis in compen-

dium redegit, ne Etruſcorum gloria penitùs euaneſceret: Nolo hic Luſoris pag. 104. malè comptam argumentationem exagitare. Auorum enim virtutes, quibus poſteri ad gloriam excitantur, non in theſibus, ac ſententijs lingua tenus prolatis, ſed facinoribus egregiè pro Penatum, ac Patriæ ſalute, necnon incolumitate imperij præſtitis, conſiſtunt. At hic, quæ præcipua erant ſilentio inuoluit, reliqua minoris conditionis, Magiſtrorum nempè ſententiolas in libros digeri, à Collegio tradit imperatum fuiſſe. Si dicat etiam Hiſtorias, & Auorum præclara facinora in libros digeſta fuiſſe, quibus poſteri virtutem ediſcerent, nil refert. Illud tantum neceſſariò concludo, Libros hoſce, ſiue de Hiſtorijs, ſiue de ſententiis compilatos, ſine vllo diſcrimine volentibus patuiſſe: vt earum lectione poſtremi homines ad virtutis gloriam inuitarentur, haberentque maiorum geſta, quæ cum opus eſſet, poſſent æmulari. Quæ itaque omnino communia erant, quomodo Romanos, cum inter eos, & Etruſcos continuæ, ſeueræ, iocoſæque congreſſiones eſſent, & communitas vitæ, atque victus, latere potuiſſent? Reclamitat, vt finiam, iſtiuſmodi antiquitatibus Bonauentura Caſtillioneus in Gallorum Inſubrium antiquis ſedibus, qui ait, in Caſtro Septij marmora eſſe, characteribus, vt

ipſe arbitratur, Etruſcis inſculpta, quæ nullum in præſentem vſque diem intellectũ admittunt. Ea ab aliquo Etruſco Aruſpice appoſita fuiſſe, non tamen ab illis, qui ante Bellouefum hic regnabant, vt aliquorum erat opinio; quando fidem omnem excedat marmor ab illis ad hæc vſque tempora durare potuiſſe. Galli verò in Italiam Priſco Tarquinio Romæ regnante, ſub Belloueſo, ac Sigoueſo Ambigati ſororis filiis, circa annum ab Vrbe condita 157, mundi 3407. ante Chriſtum nempe 595. Æræ Vulterranæ, 2263, cum non integra, neque inuiolata, ſed confecta iam ætate, imperium illud ſeneſceret, tranſierant.

VIII. Quemadmodum ergo planiſſimè demonſtratur, has ſcripturas nullas, temporibus, quibus finguntur, fuiſſe, euidentiſſima quoque ratione confirmatur non fuiſſe, vt Luſor fingit, rerum plurimarũ plures compoſitores, ſed vnum compilatorem, qui omnia iſta eodem genio, & ſermone dictauerit, ac calamo ſcripſerit. In illis enim nulla ſtyli diuerſitas, nulla ſententiarum varietas, nulla inuentionis, nulla denique ipſius compoſitionis differentia: quæ hominibus longo temporum interuallo diſiunctis, tempeſtatum ipſa conditio, & rerum publicarum ratio, & doctrinarum tenor immutatus non concedit modò, ſed leniter, & mutatione haud percepta ingerit. Ali-

ter enim res pertractabant, dictioniſque alia nota exprimebant, ſi rerum harum peritis credere non abnuimus, qui ante bellum Peloponneſiacum, & aliter, qui poſt illud prælium, & aliter qui temporibus Chriſti, aliter qui temporibus Iuliani, & aliter qui ſubſecutis temporibus, ne ſingula recenſeam. Imo quantum abeſt à Varrone Cicero, Cæſar à Cicerone, à Salluſtio Liuius, Liuius ab Hircio? & tamen vna omnes ætas tulit. In recentiſſimis à principibus Italæ linguæ Boccatio, & Petrarca ad hæc noſtra tempora, quanta linguæ, quanta characterum mutatio facta eſt? Sanè primi illi, ſi recentiorum ſcripta percurrerent, neſcio an ſententiam planè intelligerent, & alia ſe lingua locutos abſque dubio faterentur. Ioannes Iſacius Pontanus Appendice ad itinerarium Galliæ Narbonenſis part. 2. tradit Gallos gentium barbararum influxu, & Francorum dominio, non cõmunione ſolùm imperij Romani, ſed etiam leges eorumdem & linguã amiſiſſe, & linguam potiſſimùm, quam à Romanis acceperant, ita genium, priſtinumq; vultum perdidiſſe, vt aſſumpta peregrina tum inflexione, tum phraſi ipſammet peregrinã, & nouam cenſeri. ſic enim factum eſt, vt quod annis ferme quingentis, Romanis præeuntibus, benè didicerant Galli, tunc dediſcendum, & ad priſcam illam, & primoge-

niam ſuam, ſi flexionem conſideres, loquendi normam tanti poſtliminio temporis, ipſis reuertendum fuerit. Id idem de Italica quoque & Hiſpanica ſtatuit, quæ antiqui modo Latij nothæ ſunt filiæ Germaniſmo, Gothiſmoque variè obfuſcatæ. Vide eundem Originum Francicarum lib. 6. cap. 24. De literis, atque characteribus Afrorum variè ob externarum gentium inuaſiones immutatis, ac planè abolitis, vide Ioannem Leonem Africanum in Deſcript. Africæ lib. 1. Vt enim clauus clauo truditur, & veterem hominem ſemper nouus expellit, ſic & locutio recentior vetuſtiorem è commercio hominum excludit; quam deinceps & vigilijs, & ſudoribus inexhauſtis, dum reparare conamur, fruſtra operam ludimus. Non potuit ergo Etruſcorum locutio ſemper eadem, dum cætera illorum aliam faciem induerunt, perſiſtere. Et quemadmodum ex Hebræa in Etruſcam, & ex Etruſca in Latinam, ita & ex Latina in eandem Latinam, ſed longe diuerſam, neceſſitate quadam, ac viciſſitudine rerum humanarum debuit commutari.

IX. Cum enim conſuetudine, & progrediente vſu res humanæ perficiantur, & ſingulis diebus alium, atque alium hominum arbitrio proſpectum induant, haud fieri potuit, vt res quàm maximè conſueta, & quotidianis viciſſitudinibus

obnoxia,

obnoxia, immutabilis permaneret. Hinc Victorinus Afer lib. de Orthographia *Antiquitatem*, diebat, *poſterior conſuetudo vicit*. Et Quintilianus cap. 8. *Orthographia quoque conſuetudini ſeruit, ideoque ſæpe mutata eſt.* Vnius, illiuſque probatiſſimi ſcriptoris Polybij teſtimonio probabo: hic namque lib. 3. fœdus inter Romanos, & Carthaginenſes ictum conſulatu Iunij Bruti, Marci Horatij interpretans, tantam inter eam linguam, ab illa, quæ ſuo tempore in vſu erat, diuerſitatem fuiſſe refert, vt non niſi à peritis, ijſque vix etiam intelligeretur. Τηλικώτη γὰρ ἡ διαφορὰ γέγονε τῆς διαλέκτου καὶ παρὰ ῥωμαίοις τῆς νῦν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ὥστε τοὺς συνετωτάτους ἔνια μόλις δι' ἐπιστάσεως διακρινεῖν. *Veteris ſanè lingua, etiam Latina, tanta diuerſitas eſt ab illa, qua hodie vtuntur, vt vel peritiſſimi nonnulla ægrè, vbi animum attenderint, explanare queant.* Et notanda ſunt illa verba Καὶ παρὰ ῥωμαίοις, *etiam Latina*. in alijs nempe id eueniſſe affirmat, ab eoque Romanam etiam ipſam non fuiſſe immunem. Plurimis argumentis idem corroborat Celſus Cittadinus, Libello de linguæ Italicæ Origine. & potiſſimum de Poëtica, & Medicina ſatis eleganter. Gilbertus Gaulminus epiſtola Præfator. in Theodori Prodromi lib. de Rhodanthes, & Doſiclis Amor. ſcribit enim non Populorum modo, ac linguarum, ſed artium etiam

finem eſſe: creſcere cum imperijs ingenia, adultaque, euectaque ad faſtigium occidere. *Adeo quidquid eſt, ideo quia fuit, aliquando non ſit oportet.* Ludunt ergo nos qui in hiſce Etruſcis antiquitatibus tot Hiſtoricos *Lidoum Felſinium, Lampridium Senenſem, Antium Gredonium, Ennium Dandolium, Elbium Vulterranum, Mutium Moriconium, Lucium Volumnium, Amuccium Voluſium, Alcum Filaccum, Policratem Licinium Arretinum, Aulum Quintilium, Macenam Cacinam, Elbium Maurum, Aruntem Petronium, Cranum Maſſum, Titum Aulicum, Allum Moriconium, Aulum Flaccum, Lucium Arcianium, Lucium Velium, Ancum Cacinam, Alcum Dorium, Inum Pauium, Herculanum Maurum, Proſperum Archium,* & ante alios *Proſperum Feſulanum* obtrudunt, licet aliis, atque aliis temporibus vixerint, vnum ab alio diſiunctiſſimum, eadem dictione, atque charactere omnia enarrantes, & ſui ſemper ſimillimos; & forma pari; vt Mater ipſa non internoſcere poſſet, quæ mammam admouerit. niſi hoc inter regni Etruſci miracula, in gratiam Proſperi Feſulani, accenſere velimus. Natura certè ſermonis id ferre non potuit.

X. Ne dicas argumenti ſimilitudine id conti-

giſſe, cum argumentum multiplex ſit, & quod vnam dicendi formam vix niſi per nefas admittere poſſet. Alio enim ſermonis genere nos ipſi vtimur, dum Hiſtoriam ſcribimus, alio dum epiſtolas dictamus, alio dum ſententias cudimus, & alio dum ſacra recenſemus: & hæc eadem argumenta, vel his ſimilia, aliter, atque aliter à linguæ magiſtris pertractata ſunt. Aliter enim Cæſar, & Salluſtius narrant, aliter declamat Quintilianus, aliter philoſophatur Seneca. Quid multa? Auctores apud Macrobium minimè pœnitendi Saturnalium lib. 5. cap. 1. aiunt Mantuani facundiam multiplicem, & multiformem, dicendi genus omne complecti: & in tanta omnium diſſimilitudine vnum omnino inuentum eſſe, qui eloquentiam ex omni genere conſtruxerit, & admirabilem in oratione multiplici, numeris diſſimiliter emodulatis, concordiam fecerit. *Ignoſcite*, ſubdit, *nec nimium me vocetis, qui natura rerum Virgilium comparaui. Intra ipſum enim mihi viſum eſt, ſi dicerem decem Rhetorum, qui apud Athenas Atticas floruerunt, ſtylos inter ſe diuerſos hunc vnum permiſcuiſſe.* Ipſe eloquentiæ pater Tullius, ſi doctiſſimo, ac eloquentiſſimo Tarquinio Gallutio fides habenda eſt, vt ſanè haberi debet, De Virgilij Allegoria vniuersè orat. 2. plura ſimul dicendi

genera admirabili modo temperauit. Ille nempe, vbi res, & cauſa poſtulat, nunc breuis, & paruus, nunc gracilis, & preſſus, nunc varius, pictus, ac floridus in rebus pro dignitate comendis; & pro materiæ norma orationem informat, dumque alia, atque alia tractat, multùm à ſe ipſe differt, ſcriptores tantùm Etruſcarum antiquitatum nulla in re abſunt. Semper enerues, languidi, conciſi, incompti, balbi, niſi vbi garrulitas locum habet, barbari; ſemper timidi ne errent, nullo antiquitatis, nullo vetuſtatis ſucco pingues, aut conſpicui.

XI. Nec eos excuſat Interpretis munus, quo ſe nonnulli fungi profitentur. Eadem ſententia omnium eſt. Idem dicendi modus. Noui ſæpiſſime ab eleganti ſcriptore, minus elegentem interpretem, elegantem factum. At pumex non dat aquam, quam non habet; neque argumentum aridè ſcriptum, Interpretem conſtituit diſertum. Siccitas in his monumentis à primo Auctore eſt, non ab Interprete. An fortè meliores ſunt Interpretibus, qui Latinè ſcripſere, & inter eos Feſulanus? nugæ. Et hoc eſt, quod dixeram, ab vno fonte hos riuulos corriuatos fuiſſe: vnam radicem tot protuliſſe ſurculos: & vt nobis imponat, diuerſo ſcriptorum genere circumueſtiſſe; id fortè in animo habens, ſcriptorum copia, atque antiquitate, quaſi multorum teſtium dicto, parùm

cautos obruere. Apud quos plurimùm valet ſcribentis authoritas. Saluianus Epiſcopus Maſſilienſis epiſt. ad Salonium. *Omnia enim admodum dicta tanti exiſtimantur, quantus eſt ipſe, qui dixit: ſiquidem tam imbecilla ſunt iudicia huius temporis, ac penè iam nulla, vt hi, qui legunt, non tam conſiderent, quid legant: nec tam dictionis vim, atque virtutem, quam dictatoris cogitent dignitatem.* Hæc ſtyli ratio tanti ſemper fuit apud bonæ notæ ſcriptores, vt ab eo ſolo, & parentum opera legitima à ſpurijs diſtinxerint, & tempus, quo ſcriptor viuebat, non ambiguè, ſed digito monſtrantes repererint. Aureſq; aſſuefactæ inter genuina ipſa opera inſulſa addita menta, exigua licet, internouerint. Quemadmodum hoc æuo accuratiſſimus Virgilianæ maieſtatis æſtimator, ac vindex Lælius Giudiccionus carmina illa quatuor, quæ præponi ſolent Æneidi, dictionem eorum cum reliqua diuini operis dicendi ſtructura conferens, non ſine Romanorum ingeniorum admiratione è politiſſimo opere eraſit, Epiſt. ad Bernardinum Stephonium cum eiuſdem Italicis carminibus edita. Vide quæ ſuper hoc adnotabamus in Diſſertatione Rhethorica, de erroribus magnorum Virorum in dicendo.

XII. Stylus itaque dicendi, Character idem omnium eſt; ſed fortè elegans, purus, acutus, qua-

[library stamp]

lem nobis illius æui ſcriptores informant? nihil minus. Rubeta ſunt, ſpinæ; & locis in omnibus ementita dictione oratio ſyluescit. quòd, ſi quando è ſomno excitatus paululum ſe erigat Lutor, & dictioni operam det; Deus bone: quæ congeries verborum, qui garritus, quæ barbaries, quæ glacies? Vno, eodemque tempore legentibus miſerandus, & ridendus, lacrymas, & cachinnos ciet. Licet animus ab re abhorreat & à ſimilibus colligendis abalienetur, tamen vt Lector veritatem inſpiciat, pauca quædam ex infinitis, quibus ſcatet liber iſte, ineptijs, decerpam. Miſeret ſanè me mei, qui ſtercora, dum alij è ſtercoribus flores colligunt, quando iam ita neceſſum eſt, legam. Et ne longè à principio Libri abeamus, quaſi aliquid ſit in libro, in quo non deprehendatur barbaries, ex ipſa prima operis Pagina exordiamur, ipſius Proſperi Feſulani, qui meliori illo latinæ linguæ ſæculo, quo ſcripſiſſe fingitur.

XIII. *Ne ignores eum, qui multa à te inuenienda repoſuit, hanc Epiſtolam repono.* Quis hic non videt leuem argutiam à recentioribus petitam, & ſententiam, quæ nihil antiquitatem ſapit. Vtinam, mi Auctor, ita ignoreris, vt ignoras! *Igitur ſcito* Idiotiſſimus. At quæ multa præmiſerat, vt periodus hæc per *Igitur* initium duceret? Feſula, Vulterra, antiquorum auctoritati repu-

gnant, qui Feſulas, & Volaterras dixere. *Volumnia*, &c. *mihi mater*; non hæc illius ſæculi Latina locutio. Quid ſibi vult illud, *Quæ, vt me primum natum peperit, ſtatim interijt?* Primum natum, ergo & alios habuit; at quomodo, quæ alios habuit natos, ſtatim poſt primum interijt? ſi verba, *vt me primum*, aliter interpreteris, quid opus eſt voce natum? num parere potuit non natum! Annon hæc ipſa dicendi forma barbara eſt, & minime Latina? *Quæ omnia hominum cauſa fecit.* Vulgariter, ac plebeiè dictum. ſic illa, *poſt mille annos & plures. Quid Cœli bonum, aut malum portendant.* Nunquam apud probatos Latinitates Auctores, Cœli plurali numero reperies. Et antiquum optimi ſæculi Auctorem obtendis, mi homo, iſta tam impura lingua? Rudimenta repete, ne rudis ſis. *Eum ſuæ voluntatis liberum poſſeſſorem conſtituit.* Quæ hic Latina locutio, niſi è triuio Cauſidicorum quæſita? Par huic eſt dialectus illa, *Te tua nequitia, & ſtultitia priuabis. Temeritas non eſt prudentia.* Ædepol, ſententia è Delphico Oraculo eruta! *ſub Anci Feſulani Patrui ſum poteſtate relictus*; puerilis verborum collocatio in hoc orationis membro. *Docuit omnes ſcientias; nam omnium ſcientiarum*, &c. Scientias nuſquam apud probatos Auctores plurali numero leges. *Quod ſcriba affectus fue-*

rim, pergratum fuit mihi. inepta verborum collocatio. *Tum ipſius Collegij, quod ſcriba*, &c. Videant viri docti in tota hac periodo vſque ad verbum, *Demulcent*, qui ſenſus ſit, & quæ ſtructura verborum, & riſum teneant, ſi poterunt. *Chartanica*. Quæ vox iſta, Oxa, an Etruſca? *Partim coherentium, partim non coherentium. Vt ipſam vitam pro ipſarum incolumitate perdere concupiſcam.* inepta, & fœda dictio. *Pars autem reliqua aſſeruatur in Gordo*, &c. *& eſt locus ad cuſtodiam Librorũ deſtinatus.* Nomen, Gordus, ſeu Gordum, quod à te videmus nouiter pro Bibliotheca vſurpatum, affine eſt alteri, Gurdus & cum eo fortaſſe idem, quod quidem apud Latinos antiquum eſt, quamquam vulgare, ſtolidum ſignificans, ex Hiſpanica voce deductum, Quintiliano lib. 1. cap. 5. teſte. Non igitur mirum, Proſperum, & reliquos in hoc libro tam fatuè loqui, quorum Bibliotheca ſtoliditas eſt. *Illum inimici iterum perſequuntur, quare arma ſumere cogitur, vt ſe defenderet.* intempeſtiua, imo & ridicula tẽporis mutatio in hoc membro. *Me Magiſtri Equitum, & ſęnatus vulterrani, quibus teneor.* Barbariſmus cum idiotiſmo in hac ſignificatione verbi *teneor*. *Faſula deprædata.* Boni Auctores habent verbum prædari, non deprædari; & hoc ipſum ſi concedendum

ſit,

ſit, haud paſſiuè obſeruandum. *Nihil epiſtola mea operata eſt. Diſſenſionibus plenus.* idiotiſmi. *Nec Præſidens erat*; nomen præſidens pro ſubſtantiuo recentiſſimum. *O, ſi liceret, ſacramenta edicerem.* Forma è recentiorum locutione. *Pecuniam in Arcis ærario conſtituunt.* barbarè dictum. *Vt quæ obſeruare iurauit, obſeruaret.* Quàm plebeia, & fæculenta! item & ea, *Multas alias ſcripturas reponendas habet*, &c. *Sed etiam ſcito, quod ſi tu, amicus, & Pater*, &c. *Scito quod.* Elegantiſſima Ciceroniani ſæculi locutio! Dij te perdant, imperite. *Semper viueres infelix, & ille moreretur ſubita morte.* Plebeia locutio, & è fæce vulgi. *Id ex tunc noſtræ familiæ* cognomen. Ex tunc barbarum eſt; quod Tullius, & verè Latini Auctores ſemper *iam tum* dixerunt. *Vt videri eſt. Vt videre eſt* apud Latinos habetur. Piget plura perſequi in tam humili, ac Lutulenta ſcriptione; quæ tantùm abeſſe dignoſcitur ab aureo illo ſeculo, quo Proſper iſte ſcripſiſſe fingitur, vt eius vel minimum quemq; noſtri ſeculi, Hiſtoricum, pudere poſſit; adeo ineptè pleraque, ac ruditer habita, verba, locutio, periodus, ſtructura, dicendi formæ, ſententia, ac ſtylus ipſe totus. Et quidem quam hæc vera ſint, nouerint, qui in bonis Latinitatis Auctoribus verſati, eloquentiam è verò antiquitatis

Digitized by Google

fonte, non è tabularum cœno hauſerunt. Bartholomæus Tortoletus purioris elegantiæ, & priſcæ literaturæ conſultus, vt audijt has Antiquitates pænes me eſſe, auidè earum inhiauit lectionem, & deuoraſſet vtique. Verumtamen vix, & non ſine cordis cruciatu Feſulani immani, atque intolleranda barbaria emenſa non potuit continere iracundiam ſuam, quin Endecaſyllabos hoſce, quamuis ipſe ingenio mitiſſimo ſit, effunderet.

At hunc Dÿ malè perduint Sophiſtam,
Quicumque impoſuiſſe ſe Mineruæ
Confidit Latiæ, ſolóque Tuſco,
Cum iuſsit loculis agreſtis ora
Tot effœta latere paginarum
Inuolucra, & Adulteros labores,
Queis Etruria priſca continetur,
Et quæ ſicut ab inferis redire
Nunc audent, ſimulacra mortuorum.
At qui ſic Ciceronis hoſpitatur
Linguæ lautitias politioris
Et puros latices vigentis æui,
Vt diſtet benè ſeculis ab illo.
Sed viden, Leomi, viri venuſti
Aſtus, ingenium, ſales, leporem?
Obliquè, & malè ſcripſit, impudenter
Ratus ſcilicet hoc probare poſſe

Pagellæ titulum vetuſtioris.
O excors veterator, atque ineptus,
Cuius iura character imperitus
Necnon barbara dictio tuetur:
Quem ni ex Aonio fugas theatro
Iraſcar calamo, tuiſque Muſis.

Nec mihi Nugator hic pro antiquitatis exemplo dictionem ex his aliquam ex Accio, Næuio, Pacuuio, & his ſimilibus petitam obtendat (ſi modo aut hos nouerit, aut id poterit) nam ætas Latinæ linguæ melior, frequenti ſcriptione non fæces, ſed puram locutionem vſurpabat: quæ quàm abſit à toto hoc libro, qui barbariæ, ac vulgaribus formis vndique ſcatet, eſto æquus arbiter Lector ipſe.

XIV. Præter orationis ſtructuram, Annon etiam Orthographia, planè bonorum omnium ignari ſeculi eſt? Scribebatur à Syllano tempore vſque ad deperditæ eloquentiæ ætatem, *Tyrannide* non *Tirannide*, *cohærentium* non *coherentium*, *Fæſula* non *Feſula*: *Thraces* non *Traces*: *Cyrenæi* non *Cirenei*: *Bythinia* non *Bithinia*: *Phryges* non *Phriges*: *Etruſci* non *Ethruſci*. *Etruria* non *Ethruria*: *Tuſci* non *Thuſci*. *Brutia* pro ipſa prouincia in ſubſtantiuo non habetur apud probatos Auctores, vt hic vſurpat. Nomina etiam, vt pleraque alia. Etruſcorum oppidorum

plurali numero ferebantur, *Grauiſca*, *Frigena*, & quod omnium caput eſt *Volaterra*, quæ omnia ſingulari numero Feſulanus profert, qui nec Regiæ Vrbi pepercit, cum Volaterras, & Volaterranam maieſtatem in *Vulterram*, & Vulterranam detruncat. *Proſperus* item ipſe nouus eſt, nec ab antiquitate, & decore Romano. & ſexcenta alia. ex quibus pauca hæc pro communi, illiúſque ſeculi locutione ſufficiant. Vnius ſcholæ, ſiue recentiorum ſexcentorum teſtimonia non id efficient, vt peculiares dictiones Proſperi communes, elegantéſque, & Syllani temporis ſint. Dicent, non fuiſſe veteribus eandem Orthographiam, neque eandem in ſcriptura conſuetudinem, neque eos omnes eadem conſenſione in ſcribendo conſpiraſſe. Nemo id inficias iuerit, hæc enim dudum confeſſa ſunt omnibus. Percurre Varronem de ling. Lat. lib. 6. Gellium Noct. Attic. lib. 5. cap. 12. Valerium Maximum lib. 10. Marium Victorinum lib. 1. Ioſephum Scaligerum in Varronem, & alios. Quid tum? An ideo Feſulani improba ſcriptio, recta, & quam nec ſequiora ſecula vſurpaſſent, barbaries, peruerſaque verborum tractatio, propter immutatam ſæpius Orthographiæ rationem, accommoda, puraque iudicabitur? In Chreſtomathijs hiſce colligendis diuturna mora callum iam obduxi

ſtomacho meo, non ita tamen, vt non nauteam bibere malim, quàm eas audire, à quibus tamquam ab angue abhorreo. Verborum enim illa portenta, an monſtra ſunt? *Scarith, Carii, Mor, Turg, Aſgaria, Vlerda, Dorchethes, Lartes, Saph, Roith, Ochincres, Brocon, Spugi, Barconictus, Ancirona, Schilia, Cronuethia, Scheſia, Procrauia, Ocalia, Dantelia, Bentia, Porachal, Balth, Rebalth, Rurerebalth, Voſgaria, Onebra, Enebra Inurnes.*

XV. Quid hic referam ſententiolas argutas, & Apennina glacie frigidiores, necnon à grauitate Romana diſiunctiſſimas? Pag. 1. *Nam temeritas non eſt prudentia.* Pag. 19. *Omnia tranſeunt, omnia pereunt, ſola virtus manet.* Pag. 51. *Nil prodeſt tardum auxilium.* Pag. 272. *Chartam non poſſum habere obſidione premente.* Pag. 234. *Ægritudines cordis aut ſunt malegia, aut purgenia.* Pag. 106. *Mutius ex caſtro Scornelli, quod eſt oculus dexter Vulterranorum, ſicuti alter oculus eſt Caſtrum Vultrai. & alia.*

XVI. Et ridiculè nimis diceretur Etruſcos eo tempore non alia ratione locutos. immo etiam ſimilia data opera procuraſſe Romanis infenſos. Romanorum odia non id efficere potuerunt, vt Etruſci eſſe, & haberi barbari apud exteras nationes elegerint. Nemo ſibi ob inimicorum odia

ignominiam comparat. Immo, Romanis inuitis, ipſi, vt gloriam ſibi, illis dedecus conciliarent, ſumma ope eloquentiam procuraſſent. Sed demus tempora Proſperi adeo infelicia fuiſſe, vt propter Romanorum odium dictionem peruerterint, (ſtultam ſanè rem) veluti qui ſeruus ad Domini damnum oculum ſibi effoderat; ideoq; ne & Proſpero multis annis antiquiores eiſdem intemperijs actos dicemus? O Anticyram! ô Elleborum!

XVII. Res etiam ipſæ, & ritus, nouitatem ſapiunt, nihilque antiquum præ ſe ferunt. Luſor vt noua nobis proponat, aliquid ſæpe de ſuo addit, vel detrahit; & oculatus Lector inuertentem deprehendit, & nugas ridet. Et vt etiam ipſe rideas, lib. 3. vbi Leges, & Etruſcorum ſtatuta digeruntur, id ita eſſe demonſtrari poteſt. Ne ſingula referam, quæ ex religione Chriſtiana, vel ex Iudeorum lege paucis immutatis in lutum, ac cœnum Etruriæ, ac perditæ religionis delata ſunt. Pag. 175. Vetatur Pontifici, & aliis, ne templum ingrediantur, *niſi prius aqua Roith loti fuerint.* Pag. 176. *In nullo alio loco quam Vulterræ maximo Eſari templum dicabitur ſi verbum aliquod in Penates contumelioſus protulerit, lingua ſacrilega ei amputetur. Singulis annis ſupra mortuorum ſepulcra ſolemnes Ochineres celer-*

brentur. Non dedicentur templa, aut altaria, niſi ſenatus, Lucumon, & Pontifices aſſentiantur. Pag. 178. *Qui dies feſtos, non obſeruauerit, aut ciuis, aut peregrinus, è ciuitate eÿciatur. Qui nouos ritus attulerit, vel de noſtris Dÿs aliquid indecens locutus fuerit, capite damnetur. Nemo eodem tempore duas axores habere poſsit, alioquin vt adulterus puniatur.* Pag. 181. *Vulterra in hoc tantum concilio non ſubÿciatur, eo quod ſit aliarum mater, & caput: ſed ſententia, & iudicia Vulterrani Lucumonis ab omnibus obſeruentur.*

XVIII. Subſcriptiones item, quibus vbique Lectorem occupat, & tantopere ſimiolus iſte inſoleſcit, recentioris moris ſunt. Neque enim in tota antiquitate ſimiles inuenies. Sanè è penu Notariorum, & ſtylo ſequioris ſæculi eas promanaſſe, nemo, dummodo ſapiat, inficiabitur: quemadmodum & reliquas notariorum formulas ad faſtidium vſque exaggeratas. Tene riſum, ſi potes. *Ego Oſnus Pauius Pontifex maximus ſubſignaui.* Pag. 212. Pag. 219 *Ego Aſcus Cronius primus ſares, vt ſupra ſcripſi.* Pag. 216. *Magiſter Equitum concedit ipſi Proſpero, vt præſtito prius iuramento coram ſenatoribus prima die ſecundi menſis ſuſcipiat cuſtodiam ſupradictæ Arcis.* Pag. 164. *Ego ſagus Thuiſco Armenius affir-*

mo hac ſupra ab Aruno ſcripta nihil ab eis, quæ Dodaimus ſcripſit differre. Pag. 165. *Ego,* &c. *his omnibus Peruſij preſens fui.* Pag. 166. *Quæ cum exemplari Ethruſco & Hebraico collata conuenire affirmamus.* & alia, ne omnia exſcribam. Et vt euidentiùs rei nouitas inſpiciatur, ſubſcriptiones illas primis nominum, & cognominum literis contemplare. Pag. 251. *C.O.V.P.M.* loco illius, *Caius Orbianus Vulterranus Pontifex Maximus.* Pag. 265. *P.F.A.S.A.C.* Pag. 48. & 272. *P. F. A.* quem ſubſcribendi morem eſſe antiquum nemo hercule dicet. Et quando iam de ſubſcriptionibus Sermo eſt, vidi hominis procaciſſimi ingenium; cùm in marmoribus, alijſque priſci æui reliquijs Græcis, Luſor animaduertiſſet, eſſe literas quaſdam, quæ à forma *Quadratæ* dici poſſunt, cum literæ, quæ circulari figura nunc ſcribuntur ibidem quadratæ conſpiciantur, ipſe ne alijs minor haberetur, & antiquitatem etiam hoc argumento diuenderet. Pag. 212. introducit Oſnum Pauium Pontificem Maximum ſubſcribentem ſe literis Latinis quadratis, non capitalibus, in quibus id commodiùs, aut minùs abſonè fieri potuiſſet, ſed minuſculis, & quibus nos ſcribimus. Quæ cum formam illam non paterentur, monſtra, non literæ in inſcriptione illa nata ſunt. Ite nunc vos antiquæ eruditionis

tionis lumina, & hiſce formulis veſtris neglectis, chartas implete. O ſcribam ſacri Collegij planè puerum! ô ſcurram inficetum!

XIX. Adde Oppidorum nomina recentia, quæ hìc tamquam antiquiſſima memorantur; & ne minutiora perquiramus, primam, quæ ſeſe offert pag. 15. Senarum ædificationem examinemus. Eam Vrbem ait ortum habuiſſe à ſex pagis in finibus ſex Tuſcarum Ciuitatum poſitis, hoc eſt, Vulterranenſium, Arretinorum, Cluſinorum, Ruſſellanorum, Feſulenſium, Populonenſium: & Senam dictam, eo quod à ſex pagis, & à ſex dominis condita ſit. Quæ ſanè vaniſſima ſunt, & præter hiſtoriæ fidem. Senarum quippe originem multò recentiorem eſſe tradunt, non exteri tantùm, ſed Senenſes ipſi Hiſtorici. Neque ideo probo Blondi Flauij ſententiam, qua Ciuitas hæc nouiſſima, tamquam quæ nulla in Veterum monumentis reperiatur, aſſeritur; eamque Carolum, cui cognomen à malleo fuit, condidiſſe: traditq; ſe Venetijs apud S. Georgij de Alga celebre monaſterium in libro peruetuſto legiſſe, Ioannem Romanum Pontificem, nominis ordine duodeuiceſimum, acceptis de Peruſina, Cluſienſi, Arretina, Fæſulana, Florentina, & Volaterrana Diocæſibus ſex Plebatibus, Ciuitatem hanc ædificaſſe, quæ ab ipſo ſex Plebatuum numero Sena

fuerit appellata. (Annõ ex his vides vnde ſua partim ſurripuit Fæſulanus?) Sed Blondi dictum, & rationibus, & antiquorũ, qui illius meminerunt, teſtimoniis acutè refellunt, Volaterranus, Leander Albertus. Bartholomæus Benuoglientius, & alij. Neque etiam placet eorum opinio, qui antiquiſſimam illius memoriam non vltra Iulium extendunt. Pari itaque ratione, & recentiſſima iſta, & antiquiſſima illa Feſulani reijcienda ſunt; nobiſque ad magis certas illius origines, vt ſic Feſulani nugamenta explodantur, recurrendum eſt. Ea enim, quod ſcriptorum plurimi tradunt, à Gallis Senonibus ſub Duce Brenno condita fuit, & nominata: deinceps calamitatibus, quibus Vrbes exhauriuntur, afflicta, & penè deleta, in Coloniam à Romanis deducitur. Hoc ego, ſemper illius Vrbis admirator, veroſimilius iudico; certumque, ne à ſcripturis Feſulani diſcedam, Pag. 176. *Galli Senam, & Sartiaſam ædificant.* Pag. 279. *Sena Gallorum, Colonia Romanorum conſtituitur.* Quomodo ergo, quæ à Gallis Senonibus ædificata eſt, tamdiu ante, cum nondum erat, Senæ nomen à ſex pagis, vel ſex Dominis habere potuit? Quod ſi eorum opinionem ſequi volumus, qui eam Iuliam, ſiue à Iulio, ſiue ab Octauio dictam tradunt, quomodo potuit à Feſulano, quæ poſt Feſulanum condita eſt, commemorari?

XX. Quid de Farneta, quid de Pomarancio dicerem? Moue ociùs te Vultraium, Vulterranorum ocelle. concede ad dexteram tu Scornellum, oculus dexter. quò hinc vos agitis? paulíſper pedem ſiſtite. Vah, quam malum vos nunc tam duro eſſe animo! cæcæ Vulterræ veſtræ, quæ numquam oculis ſuis quidquam vidit, miſereat tandem aliquando. Nolo tamen propter vnius nebulonis affanias Oppidorum, ac Ciuitatum antiquitates, quas illis nemo inuidet, in ius vocare, & quæ propter Italiæ noſtræ dignitatem digna ſunt, quæ ſilentio tegantur; palam omnibus edicere. dignus certè eſt Feſulanus, in quem vrbes omnes, & oppida iram, dentemque exacuant, cum eas deliris ſuis figmentis de dignitate, locoque, quem ſibi temporis beneficio vindicant, deturbat. Dum enim falſa appingit, vera, quæ ipſæ poſſident, in controuerſiam vertit.

XXI. Adde tandem Familiarum cognomina, &, quod potiſſimum eſt, Ciuitatum Inſignia, vel ex cerebro Luſoris conficta, vel ea ipſa eſſe, quæ in hunc diem apud populares in vſu ſunt. & ſuppono iam apud eruditos Viros maximam eſſe inter ſigna, ſiue Inſignia, quas vulgo *Impreſias* dicimus, & ſigna, quæ *Arma*, differentiam; quam doctiſſimi viri commentarijs editis, eluendo dubia, & difficultates, conſtituunt. ſi libet,

percurrere poteris, Herculem Taſſum, Pompeium Rochium, Petrum Gritium, & reconditæ doctrinæ, ac diſciplinarum peritiſſimum Ioannem Baptiſtam Perſonam, qui in iſta alea, non ſine laude deſudarunt. Signa verò tot Vrbium à Feſulano malitioſè propoſita, non alia eſſe, quam *Arma*, fundus ipſe, ſicuti forma ſcuti, & modus res in ea apponendi dilucidè ſatis demonſtrant. ſed quamnam nobis tunc antiquitatem hæc ſigna prætendunt? ſententiæ diſſident. ſunt qui nullam redolere antiquitatem exiſtimant. Ante alios Budæus, Romanos, dicit, Inſignium vice, imaginibus fuiſſe vſos; nos loco imaginum ad oſtentandam nobilitatem inſignia geſtare. Imagines ex Polybio lib. 6. hominum nempe illuſtrium effigies, coloribus depictas, in celebriore domus parte affigi, quæ nonniſi à nobilibus viris vſurpabantur. De armis neque in antiquis ædificiis, neque in veteribus numiſmatis vllum apparere veſtigium, quæ ſi Romanorum tempore cognita eſſent, profectò alicubi aut affixa, aut depicta conſpicerentur: Romanis, qui Imaginibus, tamquam nobilitatis nota, vterentur, ſuperflua arma fuiſſent. Ij etiam, qui de nobilitate ſcripſerunt, nullam armorum fecerunt mentionem; & concluditur, longè poſt Reip. Romanæ excidium huiuſmodi inſignia originem habuiſſe. Alij, cum

apud Virgilium legiſſent, ***Clypeoque inſigne parentum; Parmaque inferius alba; Capulo ſigna ſui generis:*** Plutarchum de Alcibiade, ***in Clypeo nullum inſigne Patrum geſtaſſe:*** Plinium, ***Scutis, quibus apud Troiam pugnatum eſt, continebantur imagines***, vſum armorum antiquiſſimum opinantur. Alij, ne præter inſtitutum meum in re clariſſima nimius ſim, Regibus Ægyptijs, illiſque vetuſtiſſimis, vt ſe inter pugnandum ab alijs; Alij Hiſpanis ſub Iuliani deſertoris imperio, cum ea regio Maurorum prælijs exardeſceret, vt nobiles ſe ab alijs diſtinguerent: Alij Hunnis ad pompam, faſtumque, cum Italiam inuaderent: Alij Arturo Britanniæ Regi, cum militaris illa nobilium virorum diſciplina vigeret: Alij Carolo Magno: Alij Federico Barbaroſſæ, inuentum, acceptum referunt. Alij denique Ægyptios non armorum, ſed inſignium, & figurarum, quæ poſtea arma condecorarunt; Hiſpanos armorum ſimplicium, & colorum; Hunnos figurarum coloris, ſiue rebus proprij, ſiue aliunde ex arbitrio quæſiti, rebus tamen ipſis, quas pingebant, alieni, inuentores fuiſſe tradunt; Anglos corporis, areæque ſcuti colores determinaſſe, quos poſtea Galli propagarunt, & militiæ gloria per totum terrarum orbem diſſeminarunt; Federicum vt iura eorum in hæredes, ac ſucceſſores deſcenderent, ſtatuiſſe.

XXII. Sed quidquid ſit in tanta ſententiarum varietate, illud certum eſt, eos, qui armorum vſum antiquiſſimum faciunt,& ad Troiana tempora vſque amandant, Inſignia cum armis graui lapſu confundere. Quamuis enim veriſimile ſit, quamplurimos, ad aliquid, quod animo conceperant, oſtendendum figuris, aut imaginibus vſos fuiſſe, non id tamen euincitur, quæ nos dicimus arma, & ab Inſignibus, quibus Ciuitates antiquitus etiam non caruerunt, varia ratione ſeiungimus, fuiſſe, quæ recentiſſima ſunt, & multum poſt Feſulani tempora vſurpata. Quomodo itaque anno Vulterrano 1734, ante Syllana tempora 1062, qui fuit mundi 2878, ſignis Ciuitates in vniuerſum vti, & ſtatuta ſubſignare potuerunt?

XXIII. An Inſignibus etiam in annulis, vel alijs in rebus, vti nos ſueuimus, ſagaces illi homines vtebantur? Eloquere Feſulane, ſi non erubeſcis. Vtinam tandem erubeſceres, tuique temet pœniteret. Non dubito quempiam pro Feſulano multa collecturum, quæ apud veteres Auctores ſparſim inſeruntur. in ſignandis nempe rebus, ſigillis vſos. Io Inachi filia pro inſigni habuit vaccam, Stephanus. Hinc fabularum deliria eam in vaccam deformarũt. Auguſtus apud Suetonium in Diplomatibus, libelliſque, & epiſtolis ſignan-

dis initio Sphinge vſus eſt; mox imagine magni Alexandri: nouiſſimè ſua, Dioſcoridis manu ſculpta; qua ſignare inſecuti quoque Principes perſeuerarunt: apud Ciceronem in Catilinam, Lentulus ſigillum habuit, in quo erat inſculpta imago Aui ſui: apud Plinium lib. 37. cap. 1. Plutarchum in vita Syllæ, Valerium Maximum lib. 8. cap. 15. Sylla Dictator ſigillum, in quo Imago Iugurthæ vincti. Mæcenas præterea referente Plinio, ranam in ſigno habuit: Pompeius Magnus Leonem Enſiferum inſculptum in gemma, vt ſcribit Plutarchus: Galba ex Dione ſignatorium habuit annulum maioribus ſuis familiarem, cuius erat ſculptura Canis è prora ſe proclinans. In Saleuci annulo Anchora efficta viſebatur, cuius imago in femore paſtoris familiæ natiua apparuit. Tradit Ioſephus Antiq. Iudaic. lib. 12. cap. 5. Darium Aquilæ ſigillo draconem vnguibus tenẽtis vſum fuiſſe. Macrianorum familia Alexandri Magni; Reges Perſarum Cyri, aliquando Darij; Epicuro addicti, Epicuri imagines in anulis habebant. Plinius Iunior quadrigam ſe in ſignum adhibuiſſe ſæpius memorat. Illa etiam antiquiora, Dauid, vt Gregorius Tholoſanus ſcribit, lib. 6. de Republ. cap. 16. Leonem in anulo inſculptum geſtauit, quem poſtea Reges Iudæ ſecuti ſunt. De anulo ſignatorio Ioſephi, vide Gretſerũ de cruce tom. 1.

lib. 4. cap. 8. Seruianorum, Dardanorumque Regum inſigne olim fuiſſe caput Apri ſagittam mordicus tenentis, Stephanus Zamoſius in Analectis Lapidum Vetuſtorum. & quàm plurima alia.

XXIV. Sed quid hæc ad rem? Imagines illæ in annulis, vel ſigillis exſculptæ, non erant Arma, neque Arma à parentibus accepta, quæ poſtea ſucceſſoribus, hæredibúſque traduntur, ſed ex arbitrio vtentis ad varias animi ſententias exprimendas, tantummodo pro eo tempore ſigna vſurpata: idque ex iiſdem Hiſtoricis, qui ſimilia referunt, ne deſipere velimus, colligi manifeſtò poteſt. Et Georgius Longus, Libello ſatis erudito de anulis ſignatoriis, ex Plinio, Macrobio, Meurſio, aliiſque colligit, in anulis antiquorum primùm nudas literarum notas, mox in vſu ſculpturam fuiſſe in ipſa materia, non in gemmis; ſed luxu ſuccreſcente, obſoletis literis, Gemmas ſculpturam paſſas eſſe: primúmque ſuperiorem Africanum in Sardonyche auro incluſa, quòd ſola gemmarum ceram non auferret, ſtylum exacuiſſe tradit; licet hac noſtra ætate & Achates, & Onyx, & Sarda, & Adamas, in quo primus Iacobus Treccia, ſi non fallit Antonius Gueuara, gentilitia ſtemmata Philippi Hiſpaniarum Regis inſculpſit, incidantur. Vidit etiam Claudius Minois De ſymbolis, qui ait, pro maiorum imaginibus,

nibus poſteriora ſecula habuiſſe ſua illa, quæ *Arma* vocitantur, ideſt Inſignia gentilitia: *qua vt ad honorem, & gloriam veteribus vſurpata ſunt, ſic certè vti credibile eſt, fuere poſtea virtuti pramia, & rerum praclarè geſtarum aperta teſtimonia.* Plura antiquorum inſignia recenſet, iconibuſque exprimit è penu antiquitatis eruta Siluefter Petraſancta in laborioſiſſimo opere de Teſſeris Gentilitijs cap. 3.

XXV. Illud etiam obſerua vſum eiuſdem ſigilli per tot ſecula in iiſdem Ciuitatibus continuatum, niſi vbi Luſor ea vel omninò, vel parte in aliqua, ne tam apertè nugas agere videretur, immutauit. Ideo hic habemus Equum Arretinorum, Gryphem Peruſinorum, Dimidiam Lunam Fæſulanorum, Vulterranam Aquilam, Serpentes Mediolani, aliaque quamplurima: quorum tamen maiorem partem heri, aut nudiuſtertius, vt ita dicam, ſcimus in vſum hominum irrepſiſſe. Ne ſingula examinem de origine ſigni Mediolanenſis ſerpentis tortuoſi, ac puerum euomentis, ab Othone Vicecomite, Duce Sarracenorum extincto, erepti, quidquid alij dicant, videatur Carolus Sigonius lib. 9. de Regno Italiæ, Alciatus de ſingulari certamine cap. 43. Iouius de Principibus Mediolanenſibus, Torquatus Taſſus Hieroſolymeidos cantu primo. Otho enim pri-

mus in ea familia, ſerpentem, dum vixit, ſibi adſciuit, & poſteris inſigne laudis gentilitiæ prodidit, *Ea re poſt domi comperta*, ſunt verba Sigonij, *Mediolanenſes publico decreto ſanxerunt, vt ad perennem clariſſimi viri memoriam, ne poſthac caſtra Mediolanenſis exercitus locarentur, niſi ſigno vipereo ante in aliqua arbore conſtituto.* Neque à noſtra ſententia alienum iudicamus, ſi cum Franciſco Petrarcha ſtemmatis huiuſce exordium ad alium referamus. Libro enim 4. rerum memorabilium ſcribit. *Alo Vicecomes, qui deinde Mediolani principatum obtinuit, magni animi iuuenis, patris iuſſu cum copijs tranſmiſit Apenninum. In ea expeditione cum fortè, deſcendens equo, requieſcit, ingens vipera, nullo aduertente comite in galeam Principis iuxta poſitam irrepſit: quam cum mox capiti reponeret, famoſo quidem, & horrifico, ſed prorſus innocuo lapſu per genas Ducis interriti fluxit. Eam à nemine lædi paſſus adoleſcens ille animoſus, ad omen geminæ victoriæ traxit. Hincque factum tandem, vt ipſe pro ſigno bellico vipera vteretur.* Idque dum Bononiæ Petrarcha ipſe adoleſcens ſtudijs operam daret, ſe ſæpe audiuiſſe tradit. Idem pænè Gabrielem Simeonem Italum, eo compendio, quod lingua patria edidit, de Ducibus Mediolanenſibus, retuliſſe fa-

tetur Claudius Minois in Alciati. Emblem. 1. XXVI. Et ſi libet ad antiquiſſima cum Pontio Virunio referre, non vltra Theodoſium Imperatorem antiquitas extendetur. Is enim ad Antonium Vicecomitem Epiſtola, Grammaticæ Græcæ præfixa, Draconis παιδοβόρου imaginem Stiliconi refert acceptam; *Vt poſt imagines antiquæ proſapiæ, quæ à Stilichone cum Dracone infantem deuorante in Vice-Comites ſui ſuperſit initium; vnde Claudianus;*

Ignaraque Virgo,
Cui ſimplex calet ore pudor, per ſingula cernens,
Nutricem cōſultat anum, quid fixa Draconum
Ora velint, ventis fluitent, an vera minentur
Sibila ſuſpenſum rapturi faucibus hoſtem.

Et in Commentarijs noſtris ibi multa diximus. Et poſt corporis bona, atque fortunæ, ſola virtute maiorum tuorum contendis. Et vt propiùs rem tangam, quis Aquilam Vulterranorum inſignibus in tanta antiquitate non miratur, ſine ratione appoſitam? Nemo ante Guelfos, & Gibellinos, Aquilam in inſignibus ſibi adſciuit; cum ea primùm illæ factiones, quam in partem propenderent, indicarent; nam qui Imperatorem ſequebantur, Imperatoriam Aquilam inſignibus addiderunt. Quare & Volaterrani Imperio addictiſſimi, Inſignia ſibi Imperij vin-

dicarunt. Niſi etiam id affirmare velimus, tunc Volaterras Aquilam Inſignibus appinxiſſe, cum Philippus Ciuitatis Epiſcopus à Carolo Imperatore Anno 1355. Vicarius Imperij per totam Tuſciam declaratur. Tunc enim, ſimul cum auctoritate, Imperij quoque inſignia induiſſe, nec immeritò, videtur.

XXVII. Inſignia itaque Ciuitatum, quæ hic comminiſcitur Feſulanus, nulla tunc temporis fuere; quod ſi etiam fuiſſent, non ita facilè credi par eſt, mutata toties Reipublicæ forma, nominibus etiam vnà cum ipſis Vrbibus obliteratis, Inſignium in tanta antiquitate incorruptam fidem perduraſſe. Pudet dicere, ſed tamen dicam. quotieſcumque Volaterranenſium Magiſtratuum inſignia proſpicio, & literas ibi aggeſtas attentè conſidero, iuramento contenderem, Luſorem hunc Feſulanum mercaturæ, aut Notarij exercitationi operam dediſſe, & ex illo penu hæc tam pulchra, auguſtáque Etruſcorum Antiquitatum fragmenta hauſiſſe.

XXVIII. Scripturæ item ratio, quæ in hiſce chartulis conſpicitur, ſi cætera deerint, fraudem euidenter aperit. Nullus enim, qui vel ſummis labris antiquitatem deguſtauerit, affirmabit, Syllanis, vel etiam ſuperioribus temporibus, characteres, quibus nunc vtimur, & quos propter ve-

Digitized by Google

locitatem, currentemque calamum in illis expediendis, *Curſiuos* appellamus, in vſu fuiſſe; quod Inſcriptionibus, & nummis antiquiſſimis, quorum non pauci præ manibus omnium teruntur, manifeſtum fit. Et ſtultum eſſet dicere, eam ætatem alios in exſcribendis libris, alios in Inſcriptionibus, & nummis vſurpaſſe; cum manifeſtè videamus, deſipiente ſæculo, characterum omne genus, & potiſſimum, qui præ manibus erant in Inſcriptionibus, & Nummis introductum. Arduum eſt, cum in Archiuio Feſulano tot *chartæ chartanicæ* ſimilibus characteribus inquinarentur, in tota reliqua antiquitate nullum eiuſmodi rerum apparere veſtigium.

XXIX. Vide etiam Pancirorum Rerum memorabilium lib. 1. Tit. 44. Non me latet nonnullos, & inter eos Cæſarem Dominicum Romanum de Orthographia Tract. 2. cap. 2. impensè illud inſinuaſſe, alijſque etiam demonſtrare conatos, Veteres Romanos alias in Inſcriptionibus, vt rebus magnificentiam, atque ſplendorem, alias dum priuatim ſcriberent, vt celerius rem expedirent, literas vſurpaſſe: Neque eorum ſententiæ Marmora, Inſcriptioneſque antiquas contrafacere. Tum enim & ipſos vſurpaſſe, quemadmodum & nunc nos vtimur pro libitu ſcribentium, & rei opportunitate, quandoque etiam in eadem ſcri-

ptura, modò Capitalibus, modò minutis, non tamen quadratis, ſed quas *Curſiuas*, aut *Cancelareſcas* vocamus: Capitalibus etiam plerumque minutiores propter loci anguſtiam adhibuiſſe, non tamen quæ ab artificio illo caderent. Neque probabile videri, antiquos & ingenio, & iudicio non minus recentioribus præditos, commodiorem hanc, & velociorem ſcribendi formam non exercuiſſe: & Libros, quos proferunt, Capitalibus ſcriptos, nihil euincere. Illi namque ad magnificentiam, & faſtum ſcripti, non alijs potuerunt, nec debuerunt, quàm magnificentioribus characteribus ſcribi: Autographum tamen non fuiſſe iiſdem exſcriptum. Quod ſi quis vnum, aut alterum protendat ita exaratum, aiunt ſe multò plures, alia, atque alia forma literarum ſcriptos, poſſe producere. Hæc ſententia confirmari quoque poterit verbis Petronij Arbitri in Satyrico. *Ad ſiniſtram intrantibus non longe ab hoſtiarij cella Canis ingens catena vinctus in pariete erat pictus, ſuperque quadrata litera ſcriptum. Caue caue canem.* Si eo tempore nullæ aliæ erant literæ præter quas vocamus Capitales, & Quadratas, non videbatur operæ Petronium, adiuncta voce illa Literas quadratas in pariete ab alijs ſeiunxiſſe. Georgius Erhardus in locum dictum Petronij notat, Petronij, & ante il-

lum temporibus inuentas fuiſſe alias literarum formas, teſte Quintiliano lib. 1. cap. 7. inter quem, & Petronium non adeò multum æui interfuit, vt non earundem literarum formis vti potuerint, quæ formæ erant quadratæ.

XXX. Pontius Virunius Præfat. in Erotem. Guarini, licet videatur dubitare, An Maro, Ouidius, vel Cicero maiuſculis, vel minuſculis, vt nunc facimus, vterentur; eam tamen amplectitur ſententiam, eos aliter, ac nos ſolemus, ſcripſiſſe. Probatque ex Autographo Ruffini, quod tunc in fano D. Ambroſij Mediolani extabat, peiori quadam ratione, & ipſis Longobardorum characteribus antiquis inconcinniùs conſcripto, vt ipſe illarum formarum non ignarus multas paginas voluerit, antequam aliquid cognoſceret; nec minus id colligit è Tabulis publicis Rauennæ ſub Adriano Auguſto in papyro, quæ haud intelligibiles erant, deſcriptis. Et poſt nonnullorum Codicum antiquorum enumerationem, concludit; *Cum autem nuſquam in marmoribus antiquis, niſi maiuſcula reperiantur, erant tamen certò & aliæ formæ literarum, ita vt ſi manus Maronis, Ciceronis, & Ouidij, & illorum temporum nunc eſſent, non cognoſcerentur, & ſi inter viuos reuerterentur illi beati manes literas iſtas non cognoſcerent, quantumuis venu-*

ſtas, & nec nos illorum. Quas in his antiquitatibus Feſulanus, & multò ante Feſulanum alij literas deſcripſerunt, eodem, ac noſtras, negotio legimus, & noſtras ille, abſque vlla difficultate, quando eædem cum illis ſunt, intelligeret. Parum itaque referret ex ſententia Virunij, ſi alijs à Capitalibus antiqui illi literis ſcriberent, dummodo illæ à nobis neque intelligi, neque percipi, quemadmodum & noſtræ ab illis, poſſent. Et concluditur omnino alias à Feſulanicis hiſce formis literarum in vſu fuiſſe: & fucum nobis facere Feſulanum, qui literis eiuſmodi tantam antiquitatem vindicare ſibi conatur.

XXXI. Ioſephus Antonius Gonzales, in eundem locum Petronij, An literæ Plauti *longæ* eædem eſſent cum Petronij *quadratis* dubitat: dein, vt ipſe ait, per ſomnum cogitabat, an hacce, vel ſimili forma quadratæ illæ figurarentur CAUE CAUE CANEM, quemadmodum in nummis antiquis literæ illæ ſpectantur. Sed enim cùm literas minuſculas, quibus hodie vtimur, & olim in vſu fuiſſe certum ſit, haud ineptè Petronium, vt maiuſculas, aut capitales denotaret, addidiſſe, quadrata litera titulum fuiſſe ſcriptum. Et literarum minuſcularum, inquit, fidem faciunt veteres inſcriptiones, quarum copia apud Gruterum non minima; obſeruauitque

Scaliger

Digitized by Google

Scaliger cap. 19. ſuorum ad ipſas Indicum: & præter aſſignatas à Scaligero, alias quoque ad ipſum adſtruentes reperiri, quod ille priùs non animaduerterat, quando apud Vouerium ſuadebat; Quadratas literas omninò quærendas. Inſcriptionum verò, quas notat Scaliger, pro minuſculis literis aſſerendis, prima eſt Diuionenſis pag. 185. 3. ex Ioanne Riccardo; ſecunda pag. 652. 2. ex Scaligero; tertia Romana pag. 882. 7. ex Imetio.

XXXII. Quidquid tamen ſit, Capitales, non minutas haſce noſtras fuiſſe apud Antiquos, & Syllanis potiſſimum temporibus manifeſtiſſimè docet Plinius lib. 7. cap. 58. *Veteres Græcas, fuiſſe eaſdem penè, quæ nunc ſunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ eſt hodie in Palatio, dono Principum Mineruæ dicata in Bibliotheca cum inſcriptione tali.*

ΝΑΥΣΙΚΡΑΤΗΣ ΤΙΣΑΜΕΝΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΚΟΡΑΙ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΑΝΕΘΗΚΕΝ.

Approbat Tacitus Annalium lib. 11. *Formæ literis Latinis, quæ Veterrimis Græcorum.* An hæſitandum igitur fuerit literas eas fuiſſe Capitales, cum ſimiles Græcis haud eſſe poſſent, niſi Capitales eſſent? Firmant dictum Iuſtus Lipſius, de pronunt. Ling. Lat. cap 8. de I. ſermonem habens, *Quæ ſola inter grandes, & Romanas illas literas, nam hæ minutæ ignotæ olim, ſuper cate-*

ras eminuit, & forma ipſa penſilem pratulit, & porrectam. Famianus Strada Prolus. Academio. Plaut. 2. *Primos acriter inſectatur Juſtus Lipſius tamquam oblitos Romanorum moris, apud quos olim minuſcula, quibus nos vtimur, vſurpata non fuere nota. Sed immerito eos carpit, mea quidem ſententia, neque enim ignorauerunt illi, vnum Quiritibus fuiſſe ſcribendi genus: ſed cum ſcirent illud potuiſſe aut produci grandibus, & maximis literis, vt ait Cicero, & cubitum longis vt ludit Plautus, aut minutis litterulis, vt loquitur idem Tullius exiſtimarunt Plautinum iocum ad aliquam ex litteris cubitalibus eſſe referendum.* Vide etiam, ſi placet, Iuſtum Reinhartum Robbigium, De rebus Criticis lib. 1. cap. 2. Dixit vero Plinius *Pene*: Quædam enim ex Latinis diuerſis effictæ figuris, cum Græcarum figura non conſonant: vel diſparitas illa, & diſcrimen non ea ſunt, quæ illas omnino diuerſas efficiant, & Latinis oculis peregrinas. Sententiæ meæ calculum addit Priſcianus lib. 1. *Apud Antiquiſſimos Græcorum non plus, quam ſedecim erant literæ, quibus ab illis acceptis Latini, antiquitatem ſeruauerũt perpetuam Nam ſi veriſſimè velimus inſpicere eas, hoc eſt ſedecim, non plus quam duas additas in Latino inueniemus ſermone.* Si literulis noſtris ſcriptitaſ-

ſent, antiquitatem illam, quam perpetuam vult Priſcianus, violaſſent. Et deſiperet omninò, qui Priſcianum de Vncialibus, & quibus ad magnificentiam vtebantur, non ad vſum communem, literis intelligerent. Grammaticum, non Architectum agebat Priſcianus, & pueros in ſcholis ingenuos ſonum, & formam, non in impluuijs ex fæce iuuenes ſcalpentes erudiebat.

XXXIII. Michael Thomaſius Epiſt. ad Antonium Perenotum Cardinalem, Lactantio Firmiano præfixa; tradit exemplar Lactantij, quod in bibliotheca S. Saluatoris Bononiæ viderat, literis maiuſculis (vt vocant) ante octigentos, aut etiam mille annos exaratum; *Illarum enim literarum, quas maiuſculas vocamus, Libri, ſicut ex collatione multorum Codicum comperimus, ante Gothorum in Italiam irruptionem, fuerunt ſcripti.* Vides multorum etiam Codicum collatione, quos vtinam nobis manifeſtaſſet Thomaſius, comperiſſe ante Gothorum in Italiam aduentum, literis capitalibus libros ſcribi ſolitos fuiſſe? De eo Codice cum conſuluiſſem Virum, quem nunc ob linguarum peritiam, ac diſciplinarum, ad excolenda humanioribus ſtudijs ingenia, Illuſtriſſimus Bononienſis ſenatus, ad ſe honorificentiſſimè aduocauit, Ioannem Argolum, An adhuc in ea Bibliotheca extaret, inter cætera

hæc quoque reſpondit; *Lactantium præterea Firmianum inſpexi, capitalibus, quibus aureo illo eloquentiæ tempore ſcriptitare vnà omnes ſueuerant, ſcriptum capite tamen ipſo mutilum, toto enim primo titulo, ac principio ſecundi mancus eſt. Cæterum non ſcriptione modò, ſed Orthographia antiquitatem præſe fert Codex boni, & abſolutiſſimi commatis. Sæpiſſimè enim*, intellego, intellegit, *prout in vſu nunc eſt*, intelligo, & intelligit *habet quem ſcribendi ritum Politianus in antiquis Codicibus ſe obſeruaſſe fatetur*. Et ſanè grandiores, ſeu capitales literæ antiquiora, & vetuſtiora prodere volumina multi ſequioris literaturæ Viri adnotarunt. Nicolaus Rigaltius obſeruat. ad Auct. finium regundorum, Siculi Flacci partem in complures diuiſam lacinias ait ſe ex peruetuſto Codice Ioannis. Arcerij, per Ioſephum Scaligerum deſcriptam, habuiſſe. Eumque Codicem grandioribus literis hoc vno cæteris præſtare. Nicolaus Faber Peireſius immaturius nobis ereptus, & nobiliſſimo Academicorum Humoriſtarum Romæ, dum hæc ſcribo, funere honeſtatus, Hieronimo Alexandro ſcripſerat, Kalendarium à Salmaſio laudatum vetuſtiſſimum eſſe, mole exiguum, vnaque cum Medea Ouidij, alijſque ſcriptoribus in antiquiſſimo Codice grandioribus hiſce literis deſcriptum re-

periri. Literis item maioribus, & cubitalibus in Libris deſcribendis Romanos vſos eſſe, & quibus omnium vetuſtiſſima manuſcripta exarata ſunt; cum alij calamo exarati; & qui in Bibliothecis exiſtunt, literis Longobardicis, & minoribus vulgo ferè, hodieque vſitatis perſcripti, nonniſi initio verſuum, vel periodorum Romanis illis grandibus, præſtant aſſerunt Godeſcalcus Sceuicchius Quæſt. in Apul. lib. 5. de Aſin. Gaſpar Sciopius de Arte Critica, & alij. Verba item M. Antonij Mureti in illa Senecæ Epiſt. 40. *Nos etiam cum ſcribimus*, &c. attentius conſideranda ſunt; *OMNIA ſcribebant veteres ijs literarum formis, quas hodie maiuſculas vocamus*. Ianus Mullerus Palmerius Spicileg. ad Ioan. Fichardum, ex quo ſua deſcripſit Ioſephus Laurentius Polymathiæ lib. 1. diſſertat. 20. tradit antiquitùs Maiuſculis, quibus nunc in capitibus propriorum nominum, & verſuum initijs locus eſt, totos libros perſcribi: & quæ de literarum forma Quintilianus, & Plinius dixerunt, niſi de maiuſculis noſtris intelligi non poſſe. Minuſculas vero nonniſi negotioſis, & occupatis indulſiſſe Papyrianum. Sed de his Notariorum Minuſculis infra. Et licet hic rumpatur Feſulanus, illud ipſe addiderim Longobardos, ſeu Gothos, antequam ad minutas haſce, de quibus ſermo eſt, literas gra-

Digitized by Google

dum facerent, ſiue ex prima ſui inſtitutione, ſiue etiam aliarum gentium morem ſecutos maiores, atque à ſe inuicem diſiunctas, nec diſtinctione vlla interpellatas, in priuatis etiam ſcriptionibus vſurpaſſe; ni fallit nos, vt certè non fallit Commentariolus in literis Gothicis, à Bonauentura Vulcanio cum rerum Gothicarum ſcriptoribus editus. & eas Romanis, aut Etruſcis Syllano æuo in tanta copia, vt nunc fit, interſtinctas tribuemus? πολλὰ μὲν ἄλλα ætas illa vidit, τοῦτο δὲ οὐδέποτε.

XXXIV. Et ne longius abeam, Pandectæ Florentinæ dicto fidem faciant, quas archetypas eſſe Politianus; Antonius Auguſtinus emendat. lib. 1. cap. 1. Franciſcus Balduinus in Prologom. de iure Ciuili, & alij, non ita antiquas eſſe opinatur: Ex Maioribus, capitalibus ſcilicet characteribus, nulliſque interuallis diſtinctionum, nullis item compendiarijs notis ſcriptæ ſunt. Et quamuis Auguſtinus aſſerat, poſt aliquot annos quam Iuſtinianus è vita migrauit, ab aliquo ſtudioſo menda ſublata, atque correcta ad alterius exemplum, nihilominùs ſi Politiani acerrimo iudicio ſtandum eſt, aſſerentis, *quibuſdam etiam ſaltem in præfatione, velut ab Authore planè, & à cogitante, atque generante potius, quam à Librario, aut exceptore inductis, expunctis, &*

ſuperſcriptis cum Græca Epiſtola, Græcoque etiam hoc Epigrammate in prima fronte; colligo ad Iuſtiniani etiam tempora non ex ſcriptoribus tantùm, ſed meditantibus, & generantibus literas Capitales, non quas nunc nos frequentamus, in vſu fuiſſe. An etiam Trebonianus, vel Iuſtinianus ipſe, cum meditata chartis tradebant, ad faſtum, & munificentiam ſcribebant? tantùmque otio abundabant, vt, quod vnius horæ curriculo exarare cum minuſculis poterant, diei potiſſimam partem in capitalibus hiſce effingendis conſumerent?

XXXV. Præterea tot exſcriptorum errata, tot literarum, tot nominum in antiquorum monumentis mutationes, ſi ingenuè agimus, à nullo alio, quam à capitalibus hiſce corriuarunt, ob literarum ſimilitudinem, quam inter ſe capitales, non autem minuſculæ ſeruant. Exemplis, ſed pauciſſimis ex aliorum animaduerſionibus, ne ipſe curioſiùs iſta perquirere ab inficeto, neſcio quo, dicar. Ioſephus Scaliger in Varronem de Re ruſtica lib. 2. cap. 3. Mediam, non Meliam dici propter familiarem veteribus comutationem τῶ L in D. vt Melicæ contra Gallinæ dictæ, quæ Medicæ dici debebāt. & alibi Librarios imperitos ſæpè pro I, I, & contra ſcribere Godeſcalcus Sceuicchius in lib. 1. Apuleij, ſæpe in mutuum locum immigraſ-

ſe has literas D & T: & in lib 5. cauſam depauandi ſententiam aſſerit ſimilitudinem literarum B. & P: nam & has, vt & R non ſemel ex affinitate commutatas teſtes Quintilianum, & Plinium adducens, quorum verba, & monita de maiuſculis, & Romanis literis accipienda, quod ijs antiquis in libris deſcribendis vſi fuiſſent. Ioannes Iſacius Pontanus in Gloſſario Priſco Gallico non in diſſimili argumento B. & P mutationem, ſolemnem metaſtaſim vocat. Scioppius de Critica, tradit, exempliſque ex varijs auctoribus fusè probat C in G: D in L: F in E: P in B, & R; & viceuerſa L in D: E in F: R, & B in P ob ſimilitudinem commigraſſe. Affinitas iſta atque ſimilitudo literarum, ſi minuſculis vtaris, non erit tanta, vt exſcriptorem fallere poſſit: quid enim commune eſt l cum d: i cum l: d cum t: b cum p: c cum g: e cum f: p. cum b, & r, ſi haſtulas, & literarum, vt ita dicam, oculos, ſine quibus formari non poſſunt, excipias? & Ianus Mullerus Palmerius ſpicilegio ad Ioannem Fichardum, *id eſt cur E & F, C & G, P et R toties inuicem locum commutarunt, quod abfuiſſet, ſi minuſculas vſurpaſſent.*

XXXVI. Formas porrò literarum, quas hic iam apud Romanos ætate Feſulani conſtituimus, antiquioribus temporibus alias, atque alias fuiſſe, cum

cum arbitrio hominum ſubderentur, ideoque mutationi obnoxiæ eſſent, nullus dubito: cum & poſteriora deinceps tempora aliam, atq; aliam formam induxerunt, donec ad hanc noſtram ætatem, non dicam ſtetere (quî enim res tam volubilis ſtare poteſt?) ſed peruenere. De antiquiſſimis illis locutus eſt Quintilianus, non de recentibus, & ſua ætate vſurpatis, quidquid alij dicant, en verba. *Verum Orthographia quoque conſuetudini ſeruit, ideoque ſæpe mutata eſt. Nam illa vetuſtiſſima tranſeo tempora, quibus & pauciores literæ, nec ſimiles his noſtris, earum formæ fuerunt: & vis quoque diuerſa.* Innuitque ante Quintilianum Luccius lib. 7. *Lex vetuſta eſt priſcis literis, verbiſque ſcripta, vt qui Prætor maximus ſit, Idibus Septembris clauum pangat.* Exemplis ex priſcis hiſtorijs petitis, ne ipſe in eis repetendis faſtidio ſim abundè hoc idem confirmarunt, Priſcianus, Diomedes, Iulius Scaliger, Quintilianus, & alij. Formæ quoque mutari dicuntur, cùm à rudioribus ad elegantiores, concinnioreſque gradum faciunt. Quare omnino, ſi nos tantæ antiquitatis, ac venerationis Auctores non fallunt, concludendum eſt, Romanos Syllanis temporibus Literarum forma quàm ſimillima Græcorum ſcriptitaſſe, quæ nonniſi Capitalis eſſe potuit. Ea tamen vna, & eadem à quanti-

tate, vel modulo nomen ſortita, modo *Maxima* à Cicerone, *Grandis* ab Ouid. lib. 3. Triſt. *Cubitum longa* à Plauto in Pænulo, & rudente; modo *Minuta*, & *Minutiſsima* ab eodem Plauto in Bacchid. Cicerone apud Plinium lib. 7. cap. 21. Seneca Epiſt 95; modo *Rotunda* ab alijs; modo *Quadrata* à Petronio dicta eſt. Hinc ad *quadratam* Petronij literam reſponſio in promptu eſt. *Quadrata* ſcilicet ea vocabatur, quæ arte, & diligentia facta, & membris ſuis commenſurata, ſiue Maxima, ſiue Minuta eſſet, in Inſcriptionibus, quandoque etiam in libris, patebat omnium oculis, ſed ob diſpendia, & impenſas non omnibus obuia. *Rotunda* autem erat, non quæ in ſphæræ modum obuolueretur, à Capitali, & Quadrata diuerſa, ſed quæ ob artis contemptum, & celeriorem ſcriptionem, quaſi in globulos, ſed non eos perfectos, curuabatur, qualis eſt hodie in antiquiſſimis Virgilij Codicibus Vaticanis 3225. 3877. & alio ſimili, quem ipſe Heidelberga cum Palatina Bibliotheca in Vaticanam aduexi; ad cuius fidem antea Virgilij opera omnia in bibliopolio Commeliniano anno 1603. ſed non bona fide vulgata ſunt. Nec non in antiquiori etiam ipſo Virgiliano 3226. Terentiano Codice vaticano, à Fuluio vrſino eidem Bibliothecæ legato, qui antea Petri Bembi fuerat, cui *Codex*

idem carior auro, iubenti vt poſt eius obitum remaneret in ſuis; & pro cuius antiquitate nemo mihi Angelo Politiano potior erit, qui Codici præſcripſit. *Ego Angelus Politianus, homo vetuſtatis minimè incurioſus, nullum aque me vidiſſe ad hanc diem Codicem antiquiorem fateor.* Rotundior porrò Capitalis, quo minutior fuerit, eò celeriùs, commodiuſque ſcribitur. Sed cum literæ omnes vna ab alia ſeiungantur, nec calami tractu vniantur, numquam eas exiſtimo ita celeriter, ac communes haſce noſtras exarari poſſe; quibus nonnulli adeo celeriter ſcribunt, vt non tantum exæquent verba dictantis, ſed etiam præuertant. Et mirabile dictu eſt; Annis elapſis cum ad Mineruæ, templum Diuæ Virgini ſacrum, Sacrorum Ieiuniorum tempore concionibus habendis, noſtræ ætatis in diſciplinis omnibus portentum, Nicolaus Riccardius, totius Vrbis congreſſu fortunatè admodum operam daret, duos ex eodem inſtituto, ſtylo ex aurichalco producto, ne tempus in tingendis atramento calamis conſumerent, in Libro ex lapide nigro fiſſili compacto, quem nobis Andegauenſes, Rhenanique agri, monteſque Ligures non tantum ad domorum tegulas, & parietes, ſed ad tabulas etiam, & menſas prouidè, abundéque ſubminiſtrant; & ex quo ipſe ſpiræ, & Chij pleraque Ædium faſtigia non

ſine oblectatione vidi, quod & alij de Vuormantia, & Moguntia fatentur; flumen illud numquam ceſſantis eloquentiæ, ac præpetes ſententiarum ex Patribus congeſtarum turbines commodè excipere, ſignare loca, lineas à capite ducere, quandoque etiam pauſam facere, & quodammodo reſpirare, ſine vllis notis, ſed hoc noſtro charactere, quo ſcribimus: & poſtmodum inter eos ſcriptione collata parum, aut nullum ineſſe diſcrimen. Idque non ſemel, ſed ſæpiſſime experti, ſemper verba ipſa, & ſententias concionantis habuere. Et qui verbis meis non tribuebant, ſenſibus tandem ſuis fidem præſtiterunt. Tantam in ſcribendo celeritatem cùm Romani ſcriptione illa ſua conſequi haud poſſent, ad notas confugerunt, quarum numerum ad quinque millia excreuiſſe, ſunt qui referant. Celeritatem ſcriptionis per notas examinat Hermannus Hugo De prima ſcribendi Origine cap. 18.

Hermannus Hugo de prima scribendi origine

XXXVII. Eandem cum Latinis Literis Græcæ quoque ſortem nactæ ſunt. Hac ſiquidem ætate longè ab antiqua illa diuerſa, (vt hinc quoque argumenta ad refellendas Feſulanicas antiquitates deſumamus) ſcribimus magis currenti, & quæ literas ipſas vniat ad velociorem ſcriptionem, ratione, eaque tantùm ab antiquis illis deſciuit, vt ferè in aliam formam tranſlata videatur:

Digitized by Google

ideoque quò magis literæ Græcæ ad Capitales, Quadrataſque accedunt, ſi modo non ementiuntur, qui ſcribunt, eò iudicantur antiquiores. In illis etiam quemadmodum, & in Latinis erant, licet capitales omnes eſſent, quædam quadratæ artificio conſpicuæ, grandiores tamen, & minutiores; quædam non æquè quadratæ, ſed rotundiores, & quæ velocius expediebantur; aliæ capitales non tamen perfectæ, neque ſtudio, ſed lineis quoquo modo conſiſtentibus exaratæ. Quadratæ in Inſcriptionibus publicis habentur; rotundiores plures vaticanæ Bibliothecæ libri antiquiſſimi ſuppeditant; poſtremas accuratè nobis repræſentauit Tabula Marmorea, in qua ab Amphitiyone Apollini Tripus conſecratur varijs figuris, icunculiſque exſculptis, exornata: in extremo Tabellæ tamquam in duabus columnis, Herculis acta, ac certamina deſcribuntur non quadrata Græcorum litera, ſed capitali incomptè, ac ruſticè delineata: quam mihi oſtendit antiquitatis optimæ optimus inſtaurator, ac vindex Eques Caſſianus à Puteo, vt ex eis quæ ſuperſunt, reliquijs excerperem, & antiquitatis fruſta reſtituerem. Priſcas porro literarum figuras capitales fuiſſe, fusè, eleganter, atque eruditè probat Ioannes Laſcaris Rindacenus Epiſtola præfixa in Epigrammatario Græco, ab ipſo capitalibus literis qua-

H iij

dratis edito Florentiæ 1484. ad Petrum Medici, quam vidiſſe operæ pretium fuerit. Annon ergo Feſulanus ſtultè nobis conatur imponere, dum Græca illa, quæ infra examinabimus, charactere, quo modò imperiti vtuntur, antiquitatem proponit?

XXXVIII. In ſcriptionibus adductis nihil probari argumento eſſe poterit, in tanta copia præter vnã, vel alteram duas nobis literas minuſculas indicari, *t* nempe, & *b*. nam de Diuionenſi quid ſentiendum ſit, alij dicent. Ego dicerem, poſtrema illius verba vt repræſentantur à Riccardo in Antiquitatibus Diuionenſibus, cum nihil ſignificent, alio etiam à Latino characterum genere, vel aliarum, atque aliarum nationũ notis commixto eſſe conſcripta. de quibus ſanè, ne multa ſomniẽ, prouinciam alijs relinquo. Vidi ipſe ſępiſſimè in antiquorum nummis, & phylacterijs literas, Græcarum literarum formis quàm ſimillimas; eas cum diutiùs meditor, & legere cogor, in nonnullas interiectas impingo, quæ legentem me detinent, & conantem verbum proferre prohibent, licet enim Græcæ videantur, Græcæ tamen non ſunt. Sic quas hodie Rutheni vſurpant, primo aſpectu Græcæ ſunt, & Græcarum ſonum referunt; inter eas tamen nonnullæ, cultu licet Græco, Græcitatem non habent. Gothorum ipſæ literæ, vt ex

proprijs etiam exempla promam, in has noſtras à priſtina ſua forma, nitoreque iam degenerantes, primo aſpectu Græcas capitales magis, quam Latinas repræſentant, cum tamen Græcæ minimè ſint. Adi, ſi placet, Commentariolum in literas Gothicas à Vulcanio editum. Idque vt magis habeas, Coptorum literas adi, quas optimè examinauit, & pene abolitas fortunatiſſimè reſtituit Athanaſius Kirkerus linguarum Orientalium hoc æuo promus, & condus. Literæ illæ Græcæ ſunt, habent tamen & alias Græcis ſimiles, à Græcis tamen diuerſiſſimas. Fruſtra itaque quia vt plurimum Græcæ literæ ſunt, omnes Græcas eſſe, eaſque in vſu probaretur. Eodem modo verbum Inſcriptionem claudens, primo aſpectu notas literarum repræſentat Latinas; ſi accuratiùs verò introſpicias, quantum à Latinis diſtant? Neque nouum eſt in Inſcriptionibus, & exteris potiſſimùm, non modò literarum formas diuerſas, ſed etiam verba, & membra immixta, quidquid illud in cauſa fuerit, extitiſſe. Bonauentura Caſtillioneus in Gallorum Inſubrium antiquis ſedibus, narrat in Sempronij monte prope vallem Oſcellæ, etiam num in montis fornice inſculptas ſaxo videri literas, notis quidem Græcis, ſed quæ intelligi nequeant, ob idioma ignotum, quod putat Burgundiorum eſſe, qui Græcis vſi chara-

Digitized by Google

cteribus linguam propriam retinebant : idque probat teſtimonio Cæſaris de bello Gallico lib. 1. cap. 29. qui ſcribit ad ſe perlatas tabulas, in caſtris Heluetiorum repertas, & literis Græcis confectas. Non me latet Franciſcum Hotmanum, Ioannem Rhellicanùm, Manutium, & alios, Tabulas eas, & literis, & vocibus Græcis conſcriptas fuiſſe, nec abſque ratione, credidiſſe : vt Glareano tamen & Lipſio aſſentiar, qui de nudis characteribus accipiunt, neque enim putant vſum illum ſermonis Græcanici Heluetijs innotuiſſe, faciunt Inſcriptiones, quas tradit Caſtillioneus in hanc vſque diem non potuiſſe intelligi, quod in tanta linguæ Græcæ peritia haud difficile fuerit; illæque vna cum alijs Inſcriptionibus Græcis locum haberent. Cum ergo linguæ alio, atque alio charactere ſcribi, ac exprimi poſſunt, non eſt mirum, ſi ſub vnius linguæ charactere, aut non omnino diſſimili, externa lingua lateat. Vide quæ adnotauit Iodocus VVillichius Comment. in Cornelij Taciti Germaniam cap. 6.

XXXIX. Fruſtum alterius, quam viderat Smetius, vbi nobis *b* quater obijcitur, cum ſequiori ſeculo exarari potuerit, quo minuſculæ noſtræ frequentarentur, non eſt quod ipſe in illius expoſitione diutiùs morer. Tertia tantum ex Scaligero videtur negotium faceſſere, quæ & antiquiſſima,

&

& ante minuſcularum vſum ſcripta fuiſſe, non improbabili ratione videtur, in qua *t* noſtrum non ſemel cernitur. Dicimus T literam, vt in ea ſignata eſt, non eſſe noſtram minuſculam, ſed eſſe antiquiſſimam Romanorum, licet poſtea inter minuſculas noſtras locum habuerit. Auſonius.

Malus vt antemnam fert vertice ſic ego ſum t ſic enim vt mali vicem referat non cum capitali T, ſed cum minutiori calami currentis nota t conuenit: eiuſque à Græca diuerſam figuram indicat Tertullianus. *Ipſa eſt litera Græcorum* ταῦ, *noſtra autem ſpecies* t *Crucis*. Et vim aduerſatiuæ particulæ *Autem* nota. Quia tamen Crucis forma non vna olim fuit, quemadmodum ex Artemidoro, & Maximo Taurinenſi probat Lipſius de recta pronunc. Ling. Lat. cap. 16. ita & de forma T non nemo poterit dicere, Tertuliani, Auſonijque verba intelligenda eſſe: concedam ipſe eo æuo apud nonnullos minutioris t vſum fuiſſe, quod ſculptor ille cum reliquis maiuſculis exſculpſit. Ratio tamen ipſa euincit, ſi reliquæ minuſculæ in vſu fuiſſent, quemadmodum & t, omnino & ipſarum in tanta, ac varia Inſcriptionum copia, ſi non omnium, maiorem ſaltem partem comperirimus. Fieri enim numquam potuiſſet, quin ab inuitis etiam, dum parùm cautiùs, ac negligentiùs aliò, atque aliò animum aduertentes ope-

Digitized by Google

ram impendunt, exciderent. Neque propterea id negamus, multas ex his minuſculis quadratis, & capitalibus ſimiles eſſe; inter quas potuit collocari t. Non enim hæ à grandioribus illis ita degenerarunt, vt aliam ſpeciem, ac formam induerint. Sed difficultas noſtra eſt, Num omnes iſtæ literæ, & ea ratione ita exararentur, vt modum noſtrum ſcribendi currentem æmularentur, & ſcriptionem vſitato à nobis modo redderent. Quod eo tempore non fuiſſe, niſi quis pertinacius obſiſtat, puto me comprobaſſe.

XL. Tandem etiamſi concedamus quidquid Aduerſarij prætendunt, Veteres nempe priuatis vſibus Minuſculis, publicis, & ad libros deſcribendos Maiuſculis vſos fuiſſe, non inde tamen colligitur, Minuſculas illas eaſdem cum hiſce noſtris fuiſſe, ſed adeo diuerſas, vt vix legi ſine labore poſſint: quod non mirum per temporis vices literis illis accidiſſe; cum hac etiam ætate conſpicuum ſit, eorum vſum adeo varium eſſe, vt ſæpe ſæpius ab omnibus non internoſcantur: alia namque ratione Germani, alia Hiſpani, alia Galli, cum tamen eædem omnium minuſculæ ſint, literas exarant, vt difficile ſit eas percipere: idque non è ſcriptorum ignorantia, qui illas effingere neſciant, ſed ex modo quodam, cuilibet Nationi proprio, quæ in notandi hāc potius formam, quàm aliam,

optimam tamen ab ipſis iudicatam, inclinant. Non fuit ergo, nec potuit eſſe vnus ſemper, ac perpetuus literarum efformandarum modus. Vidi ipſe in papyreis Voluminibus Inſtrumenta variarum Donationum, ac Priuilegiorum deſcripta, quæ modo in Bibliotheca Vaticana ſeruantur, & inter ea vnum 3. Non. Ianuarij poſt Conſulatum ſexies Paulini Iunioris, qui eſt annus Domini 499. & aliud Donationis factæ eidem Eccleſiæ Rauennacenſi duorum feudorum, tempore Paſchalis primi Papæ: ac aliud cuiuſdam donationis factæ eidem Eccleſiæ Anno 15. Heraclij Auguſti: necnon fragmentum Epiſtolæ Agnelli Archiepiſcopi Rauennæ, gratias agentis Auguſtiſſimo Principi Iuſtiniano Iuniori Auguſto ob collata beneficia in Ciuitatem Rauennam, qui Agnellus viuebat Anno 558. Nec multum ab his neque tempore, neque argumento, neque ſcriptione diuerſi exemplum ſe vidiſſe, antiquitatis, & linguarum peritiſſimus Lucas Holſtenius aſſeuerat; quod improbo ſanè labore, & poſtquam in quærendo literarum formas, expiſcandoque ex ingenio characterum figuras, non paucas horas contriuiſſet, tandem proſperis cunctis ſuccedentibus, quis enim eo in antiquitate pertractanda, aut fortunatior, aut aptior? in characteres noſtros tranſmiſit; vt facile cuilibet Inſtrumenti ſententia pateret.

Digitized by Google

Hæc omnia adeo à noſtro ſcribendi modo, licet literis minuſculis ſcripta ſint, diuerſa Spectantur, vt diu, antequam attentius res conſideretur, inter literatos Viros dubitetur, an ſcriptura illa Latina ſit? tandem vna, vel altera litera comperta non ſine ingenti ſtudio, ac labore formis illis deprehenſis, voces etiam, & ſententiæ exculpuntur. Et hæc antiquiſſima, ſi ſcripturæ vires expendimus, iudicantur. Vidi alia recentiora, ex quibus; ne omnia commemorem, quamplurima in Pergamena ex Archiuio, & Bibliotheca Baſilicæ Principis Apoſtolorum, oſtendit mihi humaniſſimè, vir in illis pertractandis accurratiſſimus, Ioannes Baptiſta Nardonus: inter ea præcipua referuntur, quæ annis 966. 990. 998. 1003. 1026. 1029. 1036. 1041. 1073. & 1093. Addi poteſt, quod antea mihi ſuppeditauerat eximia eruditione celebris Gabriel Naudæus, tempore Gregorij Papæ VII. confectum, qui ſub anno Domini 1118. adeo ab his, quos vocamus minuſculos characteribus diuerſum, vt quidam parte auerſa adnotarit de eo poſſe dici, neque id minus aptè de alijs dixerit, quod Accurſius in Gloſſis, *Græcum eſt, non poteſt legi.* tantúmque à ſupra commemoratis Vaticanis differunt, vt ne literulæ quidem ſimilitudinem habeant. In eadem Baſilica Vaticana Bibliotheca, ſua antiquitate conſpicuum D. Hilarij de

ſanctiſſima Trinitate Codicem attentiùs conſideraui anno 15. Tranſmundi Regis, ante nempe ferè annos 1128. conſcriptum literis maiuſculis, quibus & minutiores hæ noſtræ, grandiori tamen forma, nec per omnia noſtris ſimiles pro ſcriptoris puto genio fuerunt admixta, tunc ſcilicet, cum Longobardorum fœculenta illuuie maiuſculæ in minuſculas ſenſim degenerabant: neque enim res adeo laudabilis è veſtigio potuit deteſtabili conatu nobilitari. Neque alterius conditionis ſunt, Auguſtini de Geneſi ad litteram contra Donatiſtas. S. Hieronymi aduerſus Iouinianum. S. Cypriani opuſcula S. Eucherij opera. Saluiani, & Ruſtici Presbyterorum Epiſtolæ ad Eucherium; quæ ipſe hic Romæ vidi apud alios. Quemadmodum & non multò his recentiora Volumina, quæ etiam Romæ conſpiciuntur. Ioſephi Antiquites & de bello Iudaico. Beda de geſtis Anglorum. Hieronymi in Epiſtolas Pauli. Auguſtini de vera Religione; de vtilitate credendi; ſoliloquia. De Diuinatione Dæmonum. De Natali S. Leontij ad Alypium. Regula Monachorum Ægypti à Io: Caſſiano Maſſilienſi Presbytero conſcripta, quam Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus breuiore ſcripſit ſermone. His illud argumento eſt, eoque euidentiſſimo, Minuſculas in alias, atque alias formas longè diuerſiſſimas, prout ferebat

occaſio, abijſſe; &, ſi quæ æuo Ciceronis, aut Syllanis temporibus fuiſſent, multùm inter eas, & has noſtras interfuiſſe, quas ipſi nullo puto, aut immenſo ſtudio intelligeremus, vt alij quoque obſeruabant. Et Feſulanus iſte tam facili negotio ſuadebit eaſdem fuiſſe? Nihil vnquam vidi iniuſtius; ſi quidquid imperitus iſte facit, rectum id omne putandum eſſe contendatur.

XLI. Libri præterea, & monumenta Volaterrana in Gordo ad rerum geſtarum memoriam, futuris temporibus prorogandam, conſeruata, an diſtortiſſimis hiſce literis ſcribi debuerint, cùm aliæ Nationes, melioribus characteribus, ac præſtantioribus res ſuas ſcripto conſignarent, vt non tantum præclarorum facinorum gloria, ſed ſcriptionis etiam faſtu legentes ad ſui admirationem allicerent, dicat ipſe perſpicaciſſimus Feſulanus, qui minutiſſima præuidens, in potiſſimis adeò inconſideratus eſt, atque inconſultus.

XLII. Illud etiam ex his antiquiſſimis Inſtrumentis obſeruabam, licet characteres à noſtris eſſent diſiunctiſſimi, omnes tamen concinnè, aptéque digeſtos, & rectarum linearum ductu æquales, non in arcus, aut vndas decuruatos, vt Feſulanicos iſtos, ferri; quos vt quiſque viderit, ægrè nimis riſum contineat. Ego quoque ſæpius exclamaui; O Proſperi incuruo ingenio manum

non minus incuruam! O lituum Auguratus, ne tui forma amitteretur, tam multis, varijſque modis in hiſce ſcriptis repræſentatum! Eat nunc Feſulanus, & recta de Cœli ſtatu, Auiumque volatu iudicet, & rerum humanarum ſeriem à Vulterra, quam vocat, condita dirigat, tantopere & mente, & manu diſtortus.

XLIII. Impoſturæ pariter in his Antiquitatibus non leue indicium ferunt literæ ipſæ diſtortæ, & quaſi per vim à calamo extortæ: vt enim ſcriptura plurium Auctorum videretur, nec Luſor tot modis literas variare poſſet, vel ſciret, eandem literam modò retrò inclinatam, modo ante nutantem, modò largiorem, modò anguſtiorem expreſſit. Hinc factum, vt rara linea ſit, quæ recta ab vno latere in alium procurrat, ſed pleraque in altiora, quam incæperint, diffugiunt, aliæ quaſi vndæ, nec per totum ſui ſimiles, arcuantur, aliæ ad ima deflectunt: adeo vt alicubi in imo angulo ſiniſtro præter numerum linearum vna, vel altera imminuta, quando in principio ſuperior linea ſpatium occupauit, locum habeat. Sæpiùs vnà mecum riſi, dum illas conſiderabam attentiùs, ſæpeque etiam miſeram Etruſcorum, conditionem per tot ſæcula continuatam deploraui; qui cum aliorum ſe profiterentur magiſtros tam diſtortis lineis, ac literis ſcripſerint, vt planè iam pueri in-

cipientes diſcere videantur. Id verò cum falſum ſit, & quemadmodum imperio, & diſciplinis, ita etiam & literis exculti, celebreſque eſſe debuerint, excellentia enim vnius artis reliquas etiam celebriores, cultioreſque reddit; omnino affirmare debemus, Luſorem nugarum artificem, vt varietate characterum, varietatem quoque operum inſinuaret, dedita opera literas ex vno calamo emanantes, inuita etiam Minerua corrupiſſe. Ne res fictæ & ſuo ortu nimium portentoſæ pulchris characteribus exprimerentur, ſed omnia & res, & dictio, & literæ, ſuæ deformitatis paritate dolum indicarent.

XLIV. Vt vero magis, ac magis Luſoris ingenium deprehenderetur, ſcriptores Romæ præcipuos, & qui in arte ſcriptoria primi habentur, & meritò, & inter eos præcipuos Horatium Felicem Romanum, & Leopardum Antonotium Auximatem, ne alios commemorem, aduocaui. Prius omnes ſeparatim, deinceps ſimul ſcriptione inſpecta, & maturè conſiderata, collataque vna pagella cum alia, ſincerè admodum in vnum conuenere, omnem illam ſcriptionem, vel potiſſimam illius partem, etſi varia ob enormes, inuerſaſque literas videretur, eſſe omninò vnam, eandemque & ab eodem calamo notam. in qua manifeſtè ſcriptoris ingeniũ deprehenditur, qui

vt

vt characteres effingeret, fluenti ſcriptione neglecta, ad violentam quandam, & inſtar prodigij literam confugit. Multa illi ſententiæ ſuæ argumenta, & pares literas, verbaque non diſſimilibus expreſſa literis in diuerſis chartulis notauerunt, quæ ne nimius ſim in leuiſſimis hiſce, & manifeſtis prætereo. Illud vnum dixerim, characterum varietatem, quam Luſor in diuerſis ſchedulis, vt diuerſos ſcriptores aſſereret, eſſe manifeſtam prætenderet, in eadem etiam chartula, & in eadem linea, quæ nonniſi ab vna manu fluxiſſe certum eſt, ab eiſdem huius artis ſcitiſſimis, & quibus in hoc negotio tamquam doctis exiſtimatoribus, & intelligentibus fides habenda eſt, & habetur ſanè hic Romæ ab omnibus, repertam, obſeruatamque fuiſſe. Non arguit ergo characterum iſta varietas varietatem ſcriptorum.

XLV. Cum poſtmodum de hiſce cum Eccleſiaſticæ antiquitatis ſolerti indagatore Florauante Martinello ſermonem haberem, nil id mirum eſſe dicebat, quandoquidem more impoſtorum ita comparatum eſt, vt ipſi vna manu, eodemque calamo varias literarum formas, ac ſi à diuerſis ſcriptoribus exaratæ fuiſſent, effingant. Scriptionis enim illa varietate, ſcriptorum etiam ementita varietate ſignata parùm cautos deludunt, & multitudine opprimunt: idque Alfonſo Coca-

rello non diſſimilibus flagitijs, mortis etiam genere ob eadem famoſi, Autographo comprobabat: cuius hìc ſtructuram, & res recenſere non erit ſine pretio operæ. Liber is, vt videtur, atramento iam euaneſcente, & marceſſentibus, ac in extremo, iuncturis etiam, quibus colligantur, laceris paginis, quod eadem fraude factum eſt, ſatis antiquus. Literarum formæ variæ, nec ab eodem calamo, niſi introſpiciantur, legentium oculis obijciuntur; plures in eo exſcribendo operam impendiſſe, ipſo primo aſpectu dices: aſt vbi cenſoria virgula oculum fixeris, fraus in propatulo fit; vnam nempe fuiſſe manum, eundem calamum, qui omnia illa deſcripſerit; cumque vellet occultare dolum, in agreſtes ſæpiſſimè literarum figuras delapſum. Hinc lineæ diſtortæ, nec ad vnam normam diductæ: occurrunt namque inter variantes illas literarum formas eædem literæ, ac tractus calami exarantis, quos fraudis artifex, etiam ſi id conaretur, natura, habituque ita eos diſponentibus, occultare non potuit: & his potiſſimùm dolus detegitur. Pleraque in ipſo Libro Regum, Imperatorũ, ac ſummorum Pontificum, alijs, ac alijs Ciuitatibus conceſſa priuilegia. Vrbium diuerſarum Chronicorum fragmenta; Antiſtitum, qui nullo modo apud alios reperiuntur egregia facinora; & alia, quæ Populis, & Ciui-

tatibus famam, & nomen non incelebre conciliarent. Hinc ille, vel ex ſe, quandoque etiam rogatus, nec ſine ſpe lucri, & Familiarum ſtemmata, & Vrbium antiquitates, & Antiſtitum ſeries, tamquam è fonte depromens, ea ſciolis diuenditabat. Et dum illius Auctoris, vt ſupra diximus, volumina tamquam oracula apud vulgum lectitantur, diuina prouidentia factum eſt, vt Autographum hoc tandem aliquando in Bibliothecam Vaticanam conſeruandum deportaretur; vt riuulos ex tali fonte corriuatos cati viri commodiùs dijudicent, & comperta fraude, explodant. Proh Deus, hominum audaciam, & inuerſos mores! quantùm à perenni, conteſtataque virtute Maiorum deprauatæ voluntatis vitio degenerant!

XLVI. Illud etiam addam, hanc procuratam literarum deformitatem, & claudicantes literas in characteribus, quos ille vocat Etruſcos, non percipi, quia præuidebat, legentes in non notas literas animum tam ſedulò non applicaturos; in illis ſanè, ſi benè conſiderentur, præter molis, & magnitudinis differentiam nullam aliam characteris diuerſitatem agnoſcas. Quod ſi omnia iſta inter ſe benè, optiméq; cohærẽt, annon lineola illa Græca in præfatione poſita, nouitatem rei oſtendit? Characteres illi, licet ad formam Græcorum efformati

videantur, attamen non alij ſunt, quam quos hodierni Itali, dum Græca ſcribere incipiunt, cum ductum, modumque exarandarum Græcarum literarum à Præceptore nondum perceperint, ſine vlla venuſtate ſcribunt; quos vbi poſtea didicerint, viri etiam, ſeneſque cum errorem non ita facile corrigere poſſunt, conſeruant: ſimiles literas, poſtquam in Italiam Græcæ literæ reduces, Latinis hominibus obuiæ factæ ſunt, ſimili tractu exaratas vidi Romæ ſæpiſſimè, & alibi.

XLVII. Sed ſit de literis; quid de ſententia Græca? Diſperean, ſi quæ dicuntur Græca ſunt. tantum abeſt, vt Syllanis temporibus, cum Græcorum ſtudia florerent, ſcripta ſunt. Et ne nugax Luſor nugari nos dicat, en verba. Γιεgυοι. ἀλλὰ μνεύς αἰταξι . . . ——— Quartam, & vltimam ſyllabam tempus eroſit. Poſſem hic plura dubitare, an eo tempore accentus literarum eſſent in vſu; quod non video. & accentuum notulas nullas, aut raras in priſcis libris, non Latinis ſolùm, ſed & Græcis fuiſſe; & quæ ſunt in Inſcriptionibus in Domo Delphinorum, Agro, & via Præneſtina, eas imperitam aliquam ſculptoris manum, & malè curioſam ſcripſiſſe contendit Iuſtus Lipſius De pronunciat. Linguæ Latinæ cap. 19. Quemadmodum & ea, quæ in lapide quadrato Veſontione reperto dicitur, GEMINA'II IVLIA,

fabrile eſſe mendum ſcribit Ioannes Iacobus Chiffletius in Titulo ſepulcrali Geminæ matris ſacrorum.

Gulielmus interim Canterus Syntag. de rat. emend. Græcos Auctores cap. 6. probat, tum ex vetuſtis Codicibus, tum ex ſcholiaſtis, veteres Græcos nudas literas abſque apicibus vllis pingere ſolitos fuiſſe; quod etiam ſæpius aſſerit Politianus, ſed potiſſimùm Miſcellan. cap. 58. & 80. vbi carmina ſine vllis accetiunculis ſcripta veteri more, affirmat. Ne tamen ſine vlla diſtinctione omnia confunderentur, punctis verba, ſententiaſque diſparabant, & continuam dictionem quaſi interuallis, & ſignis diſcernebant: cum verò literarum lineolæ in tria ſpatia diuiderentur, ſupremum, infimum, & medium, hinc factum eſt, vt apud vetuſtiſſimos Græcos vario puncti ſitu, dictio ipſa, & periodus variarentur. Conſtantinus Laſcaris, στιγμὴ ἐστὶ διανοίας τελείας σημεῖον. διαιρεῖται δὲ εἰς τελείαν στιγμὴν, μέσην, καὶ ὑποστιγμήν. τελεία στιγμή ἐστιν, ὅτε ἡ διάνοια τελεία ὑπάρχει. μέση ὅτε ἡ διάνοια μεσάζουσα, καί ἀτελής. ὑποστιγμή: ὅτε κρεμαμένη καί ζητεῖ τό ἐπίλοιπον.

Punctus eſt abſolutæ ſententiæ ſignum. Diuiditur vero in perfectum punctum, medium, & infimum. Perfectus eſt, cum ſententia abſoluta, ac perfecta eſt: medius cũ quaſi in medio rotans, nondum finem attigit: infimus cum pendeat ad-

huc, & ſubſequentem poſtulat. Et quamuis hic non incongruè quæri poſſit, quænam apud antiquos interpungendi ratio fuerit? quam tamen aliquo modo fuiſſe, auctoritate Senecæ Epiſt. 40. Ciceronis in Oratore, & pro Murena, vbi *notas Librariorum, interpunctas clauſulas in orationibus, & interpunctiones verborum, & ſcriptorum* legimus, nonnulli contendunt; quibus ſatisfit à Lipſio Epiſt. ad Hubertum Audeiantium; nihilominus nullam fuiſſe probat idem Lipſius: puncti namque ſolitarij verba ſingula, non membra, aut ſenſus ſecernebant. Hinc idem, notis in Senecam; *Notis poſt ſingula verba poſitis; neque enim alia adhuc interpunctio vſurpata antiquis.* Muretus; *Neque vlla ferè erant inter ſingulas voces interualla: punctis interiectis vocem à voce diſtinguebant, hoc modo. QVAM. QVAM. TE. MARCE. FILI.* Quod Pandectis Florentinis affirmat Lipſius, & Antonius Contius, Præfatione ad Lectores in Pandectas. Et primùm D. Hieronymum id in ſua trãſlatione Biblica attentaſſe, videtur affirmare Caſſiodorus, de diuinis lectionibus cap. 12. *Meminiſſe autem debemus, memoratam Hieronymum omnem tranſlationem ſuam in auctoritate diuina, propter ſimplicitatem fratrum, colis, & commatibus ordinaſſe, vt qui diſtinctiones ſecularium*

literarum comprehendere minimè potuerunt, hoc remedio ſuffulti inculpabiliter pronuntiarent ſacratiſſimas lectiones. In Demoſthene tamen & Tullio ante Hieronymum interpunctum fuiſſe tradit idem Hierōnymus ad Paulam, & Euſtochium Præfat. in Tranſlat. Eſaiæ. *Nemo, cum Prophetas verſibus viderit eſſe deſcriptos, metro eos exiſtimet apud Hebræos ligari, & aliquid ſimile habere de Pſalmis, & Operibus Salomonis: ſed quod in Demoſthene, & Tullio ſolet fieri, vt per cola ſcribantur, & commata, qui vtique proſa, & non verſibus conſcripſerunt: Nos quoque vtilitati legentium prouidentes interpretationem nouam nouo ſcribendi genere diſtinximus.* Poſteà in Homerico Opere ſententias interpunxiſſe, cùm anteà nulla diſtinctione ſubdiuiderentur, Comatas neſcio quis, grammatico ſe faſtu gloriatur.

Εὑρὼν Κομήτας τὰς Ὁμηρείους βίβλους
Ἐφθαρμένας τε, κοὐδαμῶς στιγμένας,
Στίξας διεσμίλευσα ταύτας ἐντέχνως,
Τὴν σαπρείαν ῥήξας μὲν ὡς ἀχρηστίαν.
Ἐντεῦθεν οἱ γράφοντες οὐκ ἐσφαλμένας
Μαθητιῶσιν, ὡς ἔοικε μανθάνειν.

Ex verſione Ioannis Argoli.

Cernens Comatas hos Homericos libros
Iam putrientes, nullibi & ſcriptos notis,

Punctis notatos ordinans, rectos dedit.
Marcoris ipſas abſcidit putredines,
Ex quo periti non errantibus vijs
Diſcant, quod eſt par diſcere, & licet bonis.

XLVIII. Interpuncta verò, nonniſi puncta, alio, atque alio modo poſita, diuerſa à noſtra diſtinctione, fuerunt. Punctum enim idem manebat, ſed locis variabat, vt ex Laſcari obſeruabam, cui ad amuſſim conſentit Iſidorus lib. 1. cap. 19. *Vltima diſtinctio, quæ totam periodum claudit ipſa eſt* περίοδος: *cuius, vt diximus, partes ſunt* κῶλον, *&* κόμμα: *quarum diuerſis punctis diuerſo loco poſitis demonſtratur. Vbi enim in initio pronunciationis, necdum plena pars ſenſus eſt, & tamen reſpirare oportet, fit comma, ideſt particula ſenſus, punctuſque ad vnam literam ponitur, & vocatur ſubdiſtinctio ab eo, quod punctum ſubtus, ideſt ad vnam literam accipit. Vbi autem in ſequentibus iam ſententia ſenſum præſtat, ſed adhuc aliquid ſupereſt, de ſententiæ plenitudine, fit colon, mediamque literam puncto notamus, & mediam diſtinctionem vocamus: quia punctum ad mediam literam ponimus. Vbi verò iam per gradus pronunciando plenam ſententiæ clauſulam facimus, fit Periodus: punctumque ad caput literæ ponimus, & vocatur diſtinctio, ideſt diſiunctio: quia integram*

gram ſeparat ſententiam: Nec diſſentit Diomedes lib. 2. *Diſtinctio quidem eſt appoſito puncto nota finiti ſenſus, vel pendentis mora, quod locis ponitur tribus; ſummo, cùm ſenſum terminat, & vocatur* finalis *à nobis, à Græcis* τελεία: *Medio cum reſpirandi ſpatium dat legenti, & dicitur* media *Græcè* μέση: *Imo, cùm lectionis interruptum tenorem aliud adhuc illatura ſuſpendit, & vocatur à Græcis* ὑποστιγμὴ *à noſtris ſubdiſtinctio.* Similia repetit Donatus, & in Donatum Sergius; *Igitur Diſtinctio eſt punctum appoſitum ad caput literæ plenæ ſententiæ: ſubdiſtinctio, punctum appoſitum ad imam partem ſemiplenæ orationis: Media diſtinctio punctum appoſitum mediæ ſententiæ ſuſpenſæ propter reſpirationem.* Noſtro etiam æuo aliam veteres à noſtra diſtinctionem adhibuiſſe, & *Inciſum*, ſeu *virgulam*, ſeu *ſemicirculum*, & *duo puncta*, & *punctum cum ſemicirculo inferiùs ducto*: Recentiorum perfectiorem interpungendi rationem & pleniorem diſtinctionem eſſe docet Valerius Andreas libello de recta interpungendi ratione, & diſtinctionum notis. Punctis itaque quando reliquas proſodiæ notas in ſubdiuidenda ſcriptione recentiorum vſus induxit curſum remorabantur, idque in nonnullis editis, & potiſſimùm Concilijs Romanis obſeruaui; in quibus licet lineolæ illæ cur-

uæ, quas virgulas vocamus, irrepſerint, nullum tamen apud antiquos eorum vſum in diuidenda ſententia, cum locum illarum punctus in confinio ſuperiori verſus poſitus occuparet, reperies: conſpicies ὑποδιαστολὴν, ſeu ὑποστιγμὴν, quam Latinè dixeris *diſiunctionem*, non ad diuidendam ſententiam, ſed quaſi parietem herciſcentem familiam, voces quæ temerè poſſent componi, diſtanti pronunciatione iubentē pronuntiari. Sergius in Donati primam editionem. *Diaſtole eſt nota contraria Gyphem; hac enim nota vitioſè iuncta ſeparamus, & ponitur ad imam partem literæ.* Figura illius, vt aduertit Scaliger de cauſis ling. Latin. lib. 2. cap. 57. erat virgula perpendicularis, nè tamen acciperetur pro vocali I, curuam pinxere, cuius cornua præcedentem complectendo dictionem præſcribebat ei notas quaſdam. Verumtamen cum Diomedes, Priſcianus, Donatus, & Maximus Victorinus aſſerant diaſtolem eſſe dexteram partem circuli ad imam literam, eam nonnulli diſiunctioni, quam in ſcholis hodie virgulam vocamus, ſimilem fecerunt, hac nota). Lipſius de recta pronunciatione ling. Lat. cap. 17. notam eius ait fuiſſe dexteram partem circuli ad imas literas depoſitam ſic (. Ne legeretur itaque *vrſus* in carmine, *in littore conſpicitur ſus*, voci *ſus* præponebant diſiunctionem.

Digitized by Google

Theodorus Gaza Iſag. Grammat. lib. 3. ἡ δὲ ὑποδιαστολὴ τὸ ἀνάπαλιν. διαίρεσις γάρ τις δυοῖν. *Subdiuiſio verò contra, diſſolutio quædam eſt duorum.* affert exemplum ὅς, τις. Plura huiuſce rei exempla comperies apud Euſtathium in Iliad. ϑ. pag. 701. & pag. 1170. & alibi. Tandem poſtremis temporibus illa puncti ſuperioris nota, non abſolutæ ſententiæ locum occupauit. De Accẽtiunculis, & voculationibus non inconcinnam, neque inuenuſtam lucubrationem ab ingenioſo, & literaturæ antiquioris inueſtigatore diligentiſſimo iuuene Carolo Morono in Auli Gelij cap. 6. lib. 13. qui ſedulus tanto Auctori operam omnibus proficuam nauat, expectamus. Quod de Græcis, & Latinis diximus, idem de lege Iudæorum aſſerendum eſt. Quamuis enim nonnulli non modò dictionum, & verſuum diſtinctionem, ſed etiam accentuum, punctorum, variarum lectionum, innumerabiliumque περιεργιῶν minutias per Kabbalam Moſis è monte Sina deriuatas eſſe contendunt; antiquiſſima tamen Iudæorum traditio, conſtanſque Rabinorum, & immota ſententia eſt, vt adnotauit prudens, & doctus harum rerum examinator Ioannes Morinus in exercitat. Eccleſiaſticis in vtrumque Samaritanorum Pentateuchum, exercit. 2. eam à Moyſe ſcriptam eſſe ſine punctis, ſine Paraſchis, ſine verſibus, & ſine.

vlla dictionum à ſe inuicem diſtinctione.

XLIX. Item in dubium verterem an Iota ſubſcriberetur; quod paucis abhinc annis, vt ita dicam, in tanta antiquitate mos Iota ſubſcribendi introductus ſit, cum antea poſtſcriberetur. ſi accentus erant in vſu, quare in γιυεσαι, & in αἰταξι omiſſi ſunt? ſi non erant quare in alijs additi? Tam oneroſum erat illo ſæculo quatuor verba Græca correctè ſcribere, & Feſulano potiſſimùm, qui Græcam linguam, vt ipſe aſſerit, didicerat? Quid porro ipſe ait? ſi ex ſententia Latina diuinandum eſt, ita forte debuit ſcribi. γεγόνασι, ἀλλὰ μνείᾳ αἰτάξια. quaſi illud vellet, *vetuſta hæc eſſe, ſed memoria digna.* Sed quis illud docuit αἰτάξιον idem eſſe cum ἄξιον? licet enim apud Homerum inueniatur ἄξιον pro αἰτάξιον, numquam tamen viceuerſa inuenitur αἰτάξιον pro ἄξιον· quod ſignificat alterius rei inſtar eſſe. & tunc quæ verborum Græcorum erit ſententia? Præterea ſi αἰτάξιον in eo ſignificatu concederemus, quis illi dixit, iungendum eſſe cum datiuo, cum apud Auctores Græcos tam, ἄξιος, quam αἰτάξιος genitiuo conſtruantur? quare debuit ſcribere μνείας ἄξια. Et barbaries iſta, & ſolæca, & characteres claudi, nouiſſimique antiqua iudicabuntur? Debemus tibi plurimùm Feſulane, qui non plura Græca ſcriptitaſti; nam vtique enecaſſes nos.

L. Et quando iam aliud ex alio incidit; Circum-

ſpice, Lector, animis, & cogitatione Feſulanum iſtum, qui non tantum augurandi artem, ſed cæteris etiam diſciplinis, &, quod magis eſt literis Græcis edoctum ſe fuiſſe diuenditat, pag. 1. Pater eum *non ſolam Ethruſcam, ſed etiam Græcam, & Hebraicam linguam docuit*. ex altera item parte perpende pag. 10. in Collegio Augurum, & in Curia antiquiſſima monumenta Hebraicis, Ethruſcis, Græcis, & Latinis literis. pag. 152. clariùs monumenta Thuſca, Græca, Hebraica, Vmbra, & Latina in Vulterrano Augurum Gordo, & in Aginaſth. adſeruata fuiſſe, ea nempè, quæ Feſulanus pag. 2. ſecum detulerat. Eſt quod ex Feſulano ſciſcitari volo. Monumenta illa Græca, atque Hebraica cui, vel vbi repoſuit? ſi repoſuit, vbi ſunt? ſi non repoſuit, facinus fecit indignum, qui Patriæ monumenta neglectui habuit, & Theſauros amico non integros conſeruauit. Seruauit, ſed nondum eruta ſunt; fortaſſe alias eruenda. Dum ſæpiſſime ſchedas Etruſcas cum Latinis confundit, interpoſuiſſet etiam & Græca, & Hebraica, vel eorum partem, quæ à ſcarith ſuis non exulaſſent. Sed quanam ratione, quæ non habebat, reponere poterat? ex Græcis, vel Hebraicis faciliùs Luſor innoteſceret, ad quæ componenda multò fortaſſe ineptior erat, vt ex quatuor hiſce voculis Græcis conijcimus. Hinc Etruſca ſua,

Digitized by Google

quæ nullus nouit, exaggerat, & Latina ſua, quæ ferè omnes deteſtantur inculcat. Scio lepidè reſponſurum, quod ſæpe ſolet. pag. 157. *Quare id ita ſcio ego Proſperus*, & pag. 179. *Quare id fecerim ſcio ego Proſperus.* Annon abundè reſpondit? latius certè reſpondiſſet, ſi neſciſſe etiam, quod fecerit, faſſus eſſet. Sic enim apud probatos viros faciliùs fidem inueniſſet, noſque à faſtidio, illiuſque refellendi pœna liberaſſet.

LI. Si quid porrò in ignotis nobis literis, Etruſcis nempe, diuinandum eſt, omnino concludendum videtur, aut has literas Etruſcas non eſſe, aut tabulam Eugubinam lingua Etruſca veteri, vt aſſeritur, perſcriptam, & à Bernardino Baldo cum interpretatione, notiſque Auguſtæ abhinc annos viginti quinque editam, falſam, ac ſuppoſititiam eſſe. neque enim fieri poteſt, vt & charactere diuerſo, & ratione legendi diuerſa, fere eiſdem temporibus Etruſci illi vterentur. Eugubina Tabula, ſi quid eſt eruditiſſimi Baldi coniectura, ſcripta eſt poſt Carbonis Conſulatum, ergo ante Feſulanum annos viginti duos, vel, ſi ad vlteriora progrediendum eſt, annos quinquaginta octo, cum Romanus Conſul Carbonis nomine inſigneretur. Quomodo ergo breuiſſimo tempore tanta literarum, & characterum mutatio fieri potuit? In Eugubina enim characteres omnes, licet inuerſi,

merè Latini ſunt, & noſtris ſimiles vt plurimùm, vt ſingula examinanti patere poteſt. At quas Feſulanus appingit, licet in nonnullis videantur ſimiles, ſi tamen omnes conſiderētur, diuerſiſſimæ ſunt. &, quod non contemnendæ conſiderationis eſt, Eugubina, Hebræorum more, à dextra in ſiniſtram ſcripta eſt; Feſulanicæ à læua in dextram, Romanorum, Græcorumque more egeruntur. Quod inde arguo; ſcriptiones enim omnes in ea parte, qua incipiunt, lineas omnes ad amuſſim vna ſub altera conformant, ita vt vna aliam non excedat, neque excedatur ab altera; quod in fine verſus, vbi finiunt, non ſemper obſeruant, ſed hanc longiorem, aliam breuiorem, pro vt ſeſe occaſio tulerit, & literarum connexus, relinquunt. Obſerua ergo in Hetruſcis hiſce ſchedulis à læua parte verſus ſemper æquales eſſe, literaſque ex eodem puncto moueri omnes, quod in dextera non fit; euidentiſſimo argumento ſcriptionem illam non ab alia, quam à læua incipere. idque euidentiùs colligo ex carmine Tragico, quod Iaſium vocat pag. 260, cum ibi ex carminum fine longiori, & breuiori, vnde ſcriptio ordiatur, ſine vlla hæſitatione habeatur. Et vt Feſulanus finem faciat blaterandi, vide ibi notas carminibus præpoſitas, aliquando etiam iteratas, quibus loquentium nomina notari neceſſe eſt,

omnes in parte læua: at ſimiles notæ non in fine, ſed in principio verſus, vbi locutio incipit apponuntur. An dictionibus puncta, quæ ſemper in fine dextro lineæ conſpiciuntur, ingenioſiſſimi illi Etruſci præponebant! O præpoſterum Feſulani ingenium! ſi Feſulanus vt ſuas defendat, Eugubinam refellet, videbimus vnde nam Eugubini ſuam defendent. Si certa eſt apud Eugubinos illius Tabulæ antiquitas, habent quid in Feſulano irrideant, & nugacitatem tanti impoſtoris compeſcant.

LII. Oracula item, & Vaticinia poſtremum ſeculum redolent, ex Ioachimo, aliiſque, ſed infeliciter admodum, conficta. Illa penitùs ridicula ſunt, quorum in eo ſitam diuinitatem Auctor exiſtimat, ſi, non more hominum, ſed beſtiarum loquatur. pag. 267. *Bos vt Leo rugiet. Leo comedet paleas, &c.* pag. 264. *Oculi mei mala audierunt, aures meæ peſſima viderunt.* pag. 270. *Rugiet aqua, bibet Leo, Piſces Leonem deuorabunt, nec os remanebit.* pag. 271. *Ridebit lugens; deſtruens ædificat.* Eia age. quod felix, fortunatumque ſit. Vaticinare & tu Feſulane. *Qui dormit, vigilat, ſic furem propellit. ô ſi non dormiret, fur furaretur.* Quid porro erit ineptire, ſi hæc vaticinia ſunt, ipſis etiam antiquis ludibrio habita? Quamuis enim ea, & obſcura, & difficilia,

lia, vt plurimùm, ſint, quo tamen extra ambiguitatem, clariorem ſententiam produnt, eò admirabiliora iudicantur. Quemadmodum illa ſpernuntur, quæ adeò clara ſunt, vt rem monſtrent quaſi digito, non prædiuinent. vt illa, pag. 3. *Verum quod maximè delectos ex Thuſcia poſt multa ſæcula eum naſciturum, cuius pater caſtri huius reliquias poſsidebit, hic habebit amicum fidelem. ipſe amicus, & pater antiquitatum ſtudioſi, hic ſcripturas inueniet. alius ſi forte inuenerit, eas tangere non audeat. alioquin ſuperum infernorumque Deorum iram expertus peribit infelix.* An clariùs quippiàm poſt factum ipſum, & ſcripturarum inuentionem, ſi res depingi debuiſſet, dici, deſcribique potuit? An ex Tris-Megiſto Mercurio, ſybilliniſque oraculis, & tota lege Moyſis, & Prophetis ſimile quid poteſt afferri; *Anno à Rege Iudeorum nunciato* CIƆIƆC XXII, *crucifixo* CIƆIƆXCI. &, *Fideles eius vitam inuenient?* Hoc eſt factum ſcribere, non futura præſagire. nimis aperta ſunt. credat qui volet in rebus abditiſſimis plus vidiſſe Feſulanum nebulonem, quam alios Prophetas, Deo dilectos, & ad id muneris ab eodem electos, & clariora enunciaſſe. Et quod intereſt, Myſterium abſconditum, à ſeculis, & generationibus, ante etiam Chriſti aduentum gentibus fuiſſe euidentiſſimè

M

reuelatum. Quid ergo pluris habebunt ſanctiores Chriſti diſcipuli, de quibus dictum eſt ad Coloſſen. 1. 26. *Nunc autem manifeſtatum eſt ſanctis eius.* & ad Rom. 16. 25. *Secundum reuelationem Myſterij temporibus æternis taciti.* Quòd etiam ſi Feſulanus iſte Balaamica aſina grandiùs inſtinctu diuino rudeat, haud tamen fieri poteſt, vt Regem Iudæorum & nunciatum, & crucifixum proclamet, ſed, quemadmodum alij eiuſdem hæreſis homines, quos ſancti Patres pro roboranda fidei veritate aduerſus gentes afferebant; neque ita ſonora, neque ita intelligibili voce enunciarat, ſed in re certiſſima veluti peregrinus balbutiat, & muſſet. Quomodo verò de obſcurciſſimo negotio palam effari potuit, qui de proprijs, & quæ iam iam impendebant, dubius, incertuſque pronunciabat? pag. 3. *Me autem Romanorum captiuum futurum, aut caſurum eſſe cognoui.* Ergo mortis genus ſibi imminentis prædiuinus iſte certò nō nouerat, ſed in ambiguo erat, an captiuus poſt bellum ſequeretur Romanos, an mortem obiret. pag. 4. *ſi antequam publicè omnibus exponas ſcripturas, moriaris, hæredes tui tuas vices ſuſtinebunt.* Et tamen vates qui tàm exquiſitè inuentionis huiuſce tempora præſcripſit, durationem vitæ inuentoris multò faciliùs præcognoſcere poterat. vel fruſtra ergo in

eius vicem, qui poſt ſcripturas publicatas ſuperſtes futurus erat, hæredes aduocantur, vel ſi certam mortem præuidiſſet, tunc non eo vti debuerat dicendi modo; *ſed quando ante publicatas ſcripturas mortem obibis hæredes tui tuas vices ſuſtineant.* Quid præterea tam prouidus Haruſpex, & vates pag. 272? *Chartam non poſſum habere obſidione vrgente.* Tantum erat, qui momenta temporis Regis Iudæorum præuiderat, chartam præuidiſſe in ea obſidione defecturam. & potiſſimùm cum iampridem animum ad ſcripturas, quæ ſine charta perfici non poſſent, & inclinaret, & æſtuaret?

LIII. Materia præterea in qua ſcriptum eſt, forte antiquitatem ſcripturarum demonſtrat? nihil minus. cum multò ſcriptore iſto, & concinnatore, quem fingunt, recentior ſit. Quis enim dubitat, aut dubitauit vnquam, dummodò rerum vſum percalluerit, An, in qua nunc ſcribimus Charta ſyllanis temporibus apud Romanos, vel exteras nationes in vſu fuerit, cùm poſt tempora Plinij cæpiſſe certo certius ſit? Poſtremum ſiquidem id genus chartæ eſſe, quo nunc vtimur, ex linteis contritis, & maceratis, & eius Auctorem haud palam eſſe, tradit Polydorus Virgilius de Inuentor. Rerum. lib. 2. cap. 8. Guido Pancirolus Var. Lect. lib. 1. cap. 28. & de nouis repertis lib.

2. Tit. 13. & in eum Henricus Salmuthius. Alexander Taſſonus Commentat. variarum. lib. 10. cap. 26. Matthæus Raderus, qui eius quoque conficiendæ artificium ex Poëta Germano deſcripſit, in Martial. lib. 14. Epigr. 7. eorum ſententiam refellit, qui Baſileæ autographum ſancti Athanaſij extare dicebant; quòd tempeſtate Athanaſij noſtras charta nondum fuerat reperta, & codex ille noſtrate charta conſtaret. In actis etiam ſynodi Florentinæ, quæ Andreas ſancta-Crucius olim digeſſit, Prouincialis contra Epheſinum, ad aſtruendam Manuſcripti Codicis antiquitatem, firmiſſimo vtitur argumento; quòd is Liber in membranis, non autem in papyro, quam ſumit pro charta noſtrate, (nam ſi de Ægyptia papyro intelligeret, Liber ille ſiue in membranis, ſiue in papyro exaratus æquè antiquus exiſtimaretur) deſcriptus eſſet, Collat. 17. *Ad factum Libri ita dicimus, quòd iſte Liber de anno præterito Conſtantinopoli adductus eſt; & D. Nicolaus de Creſa portauit, & eſt Liber in membranis, non in papyro, & antiquiſſimus, ita vt ſecundum iudicium plurimorum, qui viderunt, viſa antiquitate, videatur ſcriptus vltra ſexcentos annos.* Thomas Demſterus in Gloſſas Inſtitut. Iuſtiniani lib. 2. tit. 1. § 33. *Bombicæ chartæ paulo ante ætatem Accurtij excogitatæ ſunt, vt ex Bi-*

bliotheca ſancti victoris ad muros Pariſiÿs liquet, & Ioſephus Blancanus ſocietat. Ieſu in opere de recentioribus inuentis exequitur. Mattheolus in Dioſcoridem lib. 1. cap. 98. *Antiqui ex papyro chartam factitabant, quemadmodum nos ipſam ex contritis linteis conficimus: vnde hactenus antiquam retinens nomen, etiam num papyrus apud pleroſque dicitur.* & , *papyri meminit Galenus lib. 8 ſimplic. Medicam. ſic inquiens*, Papyrus ipſa quidem per ſe in vſum medicinalem non venit, at macerata, aut vſta vtilis, &c. *Cæterum animaduertendum eſt, quod noſtri vſus charta, quæ ex veteribus conficitur linteis, ÿſdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam veteres ex papyro arbore parabant. Quo fit vt dubium mihi ſit, quonammodo parari poſſit illud Galeni, medicamentum, quod de charta combuſta dicitur, vlceribus ſordidis, ac ſinuoſis vtiliſſimum.* Vides hic ſcriptor noſtram quæ ex linteis fit, à charta antiquorum, quæ ex papyro parabatur, ſeparat. quam ætate Galeni qui poſt Plininm ſcripſit, non fuiſſe adhuc in vſu, ex his, quæ de charta combuſta differit ex Galeno, apertiſſimè confirmat.

LIV. Hæc dum mecum reputo, & antiquitatis graphicæ reliquias, vt vt tempus edax permit-

tit, inquiro, en venit in mentem B. Mariæ virginis Epiſtola ad Meſſanenſes ſcripta, quam Melchior Incofer doctus equidem vir, & in diſciplina iuris non minùs, quàm rebus Eccleſiaſticis multùm, eruditéque ſæpe verſatus, ab impugnantium telis exemit, nutantem poſtmodum, & Maledicorum garritu iactatam Benedictus Seluagus, qui ſtirpis genus antiquiſſimæ, & ſcientias non elinques, & horridas, ſed ciuiles fœcundaſque cum pietate, & religione à puero coniunxerat, Apologia pro pietate Meſſanenſi è diſcrimine eripuit. Hæc, inquam, Epiſtola poterat controuerſiam non de characterum tantùm forma, ſed de charta etiam dimouere. Quare curioſè ab eodem Incofero literis datis percontor, rogoque enixè, vt characteres mihi Epiſtolæ, chartamque deſcribat. Quod ipſe reſponſum tulerim ex eiuſdem ad me Epiſtola Lector habeto. *Et hoc humanitatis tuæ eſt, præſtantiſſime Leo, quod noſtras de Epiſtola B. V. ad Meſſanenſes Coniectationes inter eruditas occupationes admittas, & de argumento curioſè deliberes. Multa opinor tibi veniunt in mentem, quæ ex me quæras, ſed paucis caput rei petis: quibus nempe characteribus ex Hebræa, vel Græca, Latinis ea reddita ſit Epiſtola, quibus item libris, charta an membrana, aut aliquocumque id generis*

exarata. Non ſubibo animum tuum; ſapis enim antiquè, non vt multi, qui pridiana priſca putant. Quod reſpondeam ſub manu eſt, vel ſi volumen benè magnum, quod pietati Meſſanenſium dedi, excipias. Exemplum eius epiſtolæ, quod hic Meſſanæ ſeruatur, non eam fert ætatem, quæ vſum chartæ lineæ præuertat, nec characteres nouit antiquiores, quam qui Longobardorum in Italia dominatu vſurpari cæperunt, minutos ſatis, ac rotundis potiùs, quàm prætenſis apicibus, quos nos minuſculos nominamus, minùs graphicè formatos; ita quippe ea ferebant initia. Sanè quo tempore primitiuum Epiſtolæ exemplar Hebraicè deſcriptum fertur, noſtratis chartæ vſus tam fuit notus, quàm Pannonijs albus elephas; vtebantur verò papyro, membrana, quæ & Pergamena. Ante id vero Priſci ſcriptitarunt in palmarum, ſeu vt alij maluarum folijs, neque enim decerno, deinde quarundam arborum libris; poſtea monumenta plumbeis voluminibus, cæpere incidi, deinde ceris, aut linteis illaboratis inſcribi; non vtique minutis, quibus nos vtimur, ſed minuſculis, ſeu Romanis characteribus, quos quidem vnciales appellant. Horum ſpeciem hodieque marmora paulo vetuſtiora exhibent, præſertim quæ paſſim mortuos loquuntur: vt argumento ſit, minutos apices no-

bis Europais vſitatos, non à multis adeo ſæculis repetere originem. Nonneſcio aliquos abduci, quòd apud Varronem legant chartam, Alexandri Magni victoria repertam, condita in Ægyto Alexandria, ſed ijdem facilè affirmabunt plumbeam quoque eo tempore repertam, cuius antiqui ſatis ſcriptores meminere, & chartam vocare ſoliti ſint, quidquid codicibus aptum eſſet, ſiue cornu, ſiue ebur, ſiue quauis alia in phyliras, & tabellas ductilis materia, quod genus Pugillarium eſt. Quamquam Vlpianus poſtea chartæ appellationem ad ſcriptile quodlibet folium retulerit, vt tamen & ipſe longè ſecundum priſcos noſtratis chartæ vſum non nouerit: quidni enim ſi huius inuentio centeſimum abhinc luſtrum vix numerat? Qui ab hac opinione abit cum ego ſi non cum Ariſtophane Crunochij trolyraum, certè cum Athenæo nouum Palephatium exiſtimarim, vt qui oſtentationis gratia affirmet, quæ apud eruditos fidem non merentur. Hæc ſi lucernam minus ſapiunt, ſpongiam adhibe, & me tecum dumtaxat loqui putes velim, & abs te, vt ſoles, amari. Vale. Meſſanæ Kale. Maij. Anno 1636. Tuus, vt ſuus Melchior Incofer.

LV. Hinc quoque factum eſt, vt probatiſſimi quique ſcriptores, & ab intelligentia, ſenſuque imperitorum

imperitorum diſiunctiſſimi, dum de Lintea charta ſermonem habent, nullo alio, quam *Noſtratis* nomine Linteam ab alijs diſcernunt. Noſtras nempe, quia noſtra vſu, & artificio, & ingenio eſt, quam antiqui non habuerunt, nec cognouerunt. Id de Pergamena non æquè enunciant, hoc etiam tempore, & ſuperiore ætate. Scriptoribus omnibus maximè frequentata, quòd antiquis etiam in vſu fuiſſe experientia doceat. Ars verò illa chartarum ex papyro conficiendarum non hodie, atque heri exoleuit, vt pote quæ iam Euſtathij ætate erat antiquata, quod hæc eius verba oſtendunt in Odiſſ. φ. ἐγίνοντο γὰρ φάσιν ἀπὸ βίβλων αἰγυπτίων, ὡς οἷα παπύρων ὑδροχαρῶν καθὰ οἱ τότε μεθόδον ὑποκείμενα τοῖς γράφουσι χαρτάρια, ὁποῖα ἴσως καὶ τὰ ὕστερον ἰδιωτικῶς λεγόμενα ξυλοχάρτια. ὧν ἡ τέχνη ἄρτι ἀπόλωλεν.

Fiebant enim vt aiunt ex libris Ægyptijs, quaſi ex papyris aquis gaudentibus, quemadmodum ea ætate homines præparatas ſcriptoribus ſubijciebant, Chartas, quales fortaſſe & qui poſtea ſubſecuti ſunt Chartas ligneas nuncuparunt, quorum artificium hoc æuo obſoleuit. Vbi notabis tibi ξυλοχάρτια; hoc eſt *ligneas chartas*, Græcis recentioribus appellatas Chartas è Papyro, ad differentiam Chartarum, quæ ex linteis concerptis, & contuſis parantur, quarum iam tum vſus videtur fuiſſe apud Græcos Euſtathij

ætate, cùm abolitus eſſet chartarum è papyro texendarum modus. Papyrum autem lignum vocabant, vnde ξυλοχάρτια Chartæ è Papyro; probatque id Salmaſius ex Caſſiodoro. Nec longa eſt ab Euſtathio Beſſarion Cardinalis, qui in opuſculo de Proceſſione Spiritus Sancti ad Alexium Laſcarim Philanthropenum narrat ſe Byzantij in Monaſterio ſoceris Pantepopti Codicem Bombycinum reperiſſe, in quo ante trecentos annos, vt ex anno in calce libri adſcripto ipſe computabat, opera D. Baſilij fuerant adſcripta. Et tamen antiquitates iſtæ omnes, vel quas Feſulanus ſcribit, vel quas ab alijs ſcriptas, multò antiquiores, ſi Dijs placet, repoſuit, in iſta charta exaratæ ſunt. Quamuis enim eo tempore, & Papyrus, & Membranæ, aliaque ad ſcribendum neceſſaria præſtarent, quæ omnia Plinius lib. 13. cap. 11. & 12. accuratiſſimè deſcribit, & cum eo Guillandinus, & Dalecampius; De charta tamen noſtra altum ſilentium eſt; quam abſque dubio, ſi tum fuiſſet, tam optimè de genere humano benè merentem, numquam ſilentio præterijſſet diligentiſſimus Plinius. Eum forte de alijs, dum ſcriberet, cum ab eo longè abeſſent, obliuio capere potuit, at charta præſens, & in qua ſi adfuiſſet, ſcriptitabat, fugere omnino non debuit, nec potuit. Dicant alij quidquid velint; prudentiores tamen Plinium

obliuionis, quæ nulla fuit, non excuſant. Non enim dicimur obliuiſci, quæ non diuinamus. At fuerit oblitus Plinius; verum tot alij accuratiſſimi ſcriptores, qui de minimis etiam ſcripſerunt, quonam malo chartæ fato illius in obliuionem venerunt? Hæccine eos eſſe oblitos, qui tamdiu in ludo fuere?

LVI. Non eſſe tanti Plinij auctoritatem, dicet neſcio quis: Nil enim refert, ſi Plinius tacuit. dura ſiquidem tantus ſcriptor adſtringeretur, nulloque modo ferenda neceſſitate. Non potuit, etiam ſi voluit, omnium comminiſci. Malè ergo de rebus potiſſimis, & antiquiſsimis ageretur, ſi ſolo ſilentio Plinij de medio tollerentur. Multa Plinianam ætatem anteiuerunt, & cum eo per quam opportuno mortalium commodo, vſuque non extra laudem, & pretium habebantur; quæ tamen vir ſummus, vel ſcriptionis tædio, vel memoriæ imbecillitate, properante calamo, tacuit. Non libet referre ſingula. Sanè temporibus Plinij Chartarum plures ſpecies, nè longè à materia diuagemur, quas ille haud recenſuit, fuerunt. Palimpſeſti, chartæque deletitiæ meminit Cicero ad Trebatium lib. 7. Epiſtolar. & Suetonius in Auguſto Chartarum maiorum, & Librorum Elephantinorum Martialis in Apophoretis, & Flauius Vopiſcus in Tacito Imperatore. Annon ergo

ridiculus haberetur, ſi quis vel ſolo ſilentio Plinij, & Palimpſeſtum, & chartam deletitiam, & chartas maiores, & libros Elephantinos eo æuo in vſu non fuiſſe argutaretur? Verum itaque eſt de chartis linteis Plinium mentionem non feciſſe, attamen non inde euidenter colligitur, eas, ſcribente Plinio, nondum fuiſſe: cui id fuit conſilium de Plantis, & Ægyptijs potiſſimùm ſermonem inſtituenti, de Papyro, planta Ægyptia, ſermonem inducere; ideoque plantæ occaſione, de Papyro etiam, quæ ex illa texebatur, verba fecit; cum prius ex Varrone varias ſcriptionis materias enumeraſſet. Hinc Papyri tantum conficiendi rationem, non Pergamenæ, nec aliarum expoſuit.

LVII. In pauca conferam reſponſionem. Hoc enim ipſum, & quod agitur, conſiderans, dico non probè prædictis rationibus, tam firmæ de Chartis linteis dubitationi ſatisfieri; cum Plinio enim, qui de ijs ſiluit reliquos etiam ſcriptores accuratos, & quam diligentiſſimos rerum inueſtigatores coniungere neceſſe eſt. Quare argumentum ita efformo; De Charta lintea altum eſt apud Plinium, alioſque Auctores ſilentium, nec veſtigium illius vſquam apparet; ergo tempore Plinij non fuit. Neque enim fieri potuit, vt tot Auctores, varijs linguis, atque in varijs Orbis partibus, alio, atque alio tempore ſcribentes, illius, cùm

aliarum Chartarum ſæpiſſimè mentionem fecerint, obliuiſcerentur. Nulli deinceps dubium eſt in tractatione de Arboribus, & ipſa Papyro, occaſione arrepta, vti in alijs ab eo etiam videmus, Plinium omnes chartarum ſpecies tradidiſſe, nè poſtea in eundem ſermonem ſæpius incidere cogeretur. Et hanc Plinij fuiſſe mentem, à nullo alio, præterquam ab ipſo Plinio, teſtimonium ſumam: ipſe ſiquidem, qui libros Operis in Capita ſubdiuiſit, & compendio, Capitum argumenta complexus eſt, Capiti illam tantùm ſummam præfixit; *De generibus chartarum, & quomodo Chartæ fiant, & de Chartarum probatione, & vitijs, & glutino earum.* Capitis titulum non ab alijs, ſed ab ipſo Plinio concinnatum comprobat Liber primus, quem ille Operi præpoſuit: Præfat. ad Titum Veſpaſianum. *Quid ſingulis contineatur libris, huic Epiſtolæ ſubiunxi.* Quis ergo Plinianæ ſententiæ Plinio accuratior erit interpres? Plinius ſe de Chartarum generibus tractaturum fatetur, & alius neſcio quis, tantum eum de Papyro tractationem in animo habuiſſe contendet? Nolo Pliniani ſcopi alium fide digniorem interpretem. Egit ergo non de Papyro tantùm, ſed de alijs etiam Chartarum generibus, quas ille ſiue ex ſe ſiue ex Varrone enumerat; in quibus ait ante, & poſt Papyrum inuentum, ſcriptitatum fuiſſe.

LVIII. Sed qui de generibus egit, quanam ratione de Palimpſeſto, & Libris Elephantinis, in quibus etiam ſcriptitatum eſt, ne verbum quidem fecit?

Quamuis id extra cauſam non ſit, percurram tamen breui; inquiramq; priùs, quid ille Palimpſeſtus ſit, ſiue Palinxeſtus, vel vt alij enunciant Palinxyſtus, cuius meminit Catullus ad Varum.

Puto eſſe ego illi millia, aut decem, aut plura
Perſcripta nec ſit, vt ſit, in palimpſeſto
Relata, charta regia noui libri, &c.

Cicero ad Trebatium lib. 7. Epiſt. *Nam quod in palinxeſtum*, &c. Plutarchus περὶ ἀδολεσχίας. οἱ δ' ἀποκναίουσι δήπου τὰ ὦτα ταῖς ταυτολογίαις, ὥσπερ παλίμψηστα διαμολύνοντες. *Quidam verò oſtendunt aures eorundem verborum iterationibus, nō aliter quam Palimpſeſta exæquantes*, velut alij legunt, neque impropriè, διαμολύνοντες, *contaminantes*. & in lib. qui inſcribitur, ὅτι μάλιστα τοῖς ἡγεμόσι χρὴ τὸν φιλόσοφον διαλέγεσθαι. ἀλλ' εὗρε τὸν Διονύσιον, ὥσπερ βιβλίον παλίμψηστον. *Sed inuenit Dionyſiū tamquā Librū palimpſeſtum.* Id quomodocumq; enuncietur, nonniſi à ψάω, vel ξέω, vel ξύω originem habet, quæ inferunt *rado, abſtergo, æquo, complano, deleo*, & ſimilia. Quid tandem erat, quod radebatur ſine controuerſia confidenter dicunt (nolo enim in me diſputationem ſuſcipere) in rebus antiquis exponendis ocu-

latiſſim viri, Paulus Leopardus Emend. lib. 13. cap. 116. Adrianus Turnebus Aduerſar. lib. 25. cap. 22. Budæus de Aſſe lib. 2. Matthias Martinius in Lexico Philologico; Iunius in Adagijs, & alij. Hi tradunt Palimpſeſtum fuiſſe membranam, ſeu tabulam, ſeu papyrum ipſum, ex quibus ſcripta abradi, deleri, ſeu detergeri ſueuerant, vt aliquid rurſus in ijſdem ſcriberetur. Franciſcus Robortellus Diſput. de art. corrig. antiq. libros, de membrana ſermonem habens, *& illa eſt*, inquit, *quam Catullus* regiam *vocat. eradi hæc ſolita interdum, & palimpſeſtus dicta à re ipſa.* Ideoque charta deletitia dicebatur, & Tabella deletilis; quemadmodum eſt Abacus calculatorum, vt Martialis verbum vſurpem, & per totam ferè Græciam Tabulæ puerorum pro primis elementis addiſcendis; in quibus poſtquam à Magiſtro exarata didicerint, vitro ſcripta eraduntur, aliaque rurſus deſcribuntur; & ſic multoties fieri conſueuit, quoad puer aptus ad editos Libros pertractandos iudicatus fuerit. Dicebatur etiam Papyrus ipſa deletilis, in qua aliquid ſcribebatur, quod poſtea in aliam chartam transferebatur; Idque poſtquam factum fuiſſet, è palimpſeſto dicebantur deleri, vbi poſtmodum rurſus alia inducebantur. Quintilianus præterea ceras deletitias nobis inſinuauit lib. 10. cap. 3. *Illa quoque mino-*

ra non ſunt tranſeunda, ſcribi optimè ceris, in quibus facillima eſt ratio delendi. Prudentius.

Qua parte aratis cera ſulcis ſcribitur,
Et qua ſecti apices abolentur, & æquoris hirti
Rurſus niteſcens innouatur area.
Sæpe ſtylum vertas, iterum quæ digna legi ſunt,
Scripturus, &c. eſt Sympoſij Ænigma:

De ſummo planus, ſed non ego planus in imo
Verſor vtrinq; manu, diuerſo ac munere fungor;
Altera pars reuocat, quidquid pars altera fecit.
Inde alij ſtimulos, & acumina ferrea vibrant.

Membranam vero fuiſſe apertiſſimè docet Martialis lib. 14.

Eſſe puta ceras, licet hæc membrana vocetur.
Delebis, quoties ſcripta nouare voles.

& ante Martialem Horatius de Arte Poët.

Membranis intus poſitis delere licebit,
Quod non ediderit.

Ex membrana enim pugillares fiebant, vt non ſecus, quàm, ex tabella ſcripta deleri poſſent; vt adnotauit Domitius Calderinus. Hinc concluditur deletitiam illam chartam non fuiſſe, ſicuti iſtam, quæ nunc fit, vt aiunt ex corio aſinino cretato, gypſatoque, cuius deletiles membranæ, quæ paſſim væneunt, vel vna pagina, vel pluribus, & ſæpiſſimè etiam ad modum libri compactæ ſpectantur, in quibus ſtylo, vel atramento

ſcribitur,

ſcribitur, & ſputo, vel aqua, ſcripta deterguntur, adeo vt ne ſignum remaneat priſtinæ ſcriptionis, ſintque ad nouam ſcriptionem ſemper aptiſſimæ. LIX. Verum enim verò membranas has noſtras deletiles, vel quid ſimile, Palimpſeſtum fuiſſe nonnemo teſtimonio Suetonij in Auguſto confirmabit, *Nam Tragœdiam magno impetu exorſus, non ſuccedente ſtylo, aboleuit: quærentibus amicis, quidnam Aiax ageret, reſpondit, Aiacem ſuum in ſpongiam incubuiſſe.* Et Macrobij. Saturnal. lib. 2. cap. 4. *Aiacem Tragœdiam ſcripſerat Auguſtus, eandemque, quod diſplicuiſſet, deleuerat: poſtea Lucius grauis Tragœdiarum ſcriptor, interrogabat eum, quid ageret Aiax ſuus? & ille, in ſpongiam, inquit, incubuit.* Et ex Ioanne Lydo Maximus Planudas in Collectaneis. αὔγουστος τὸν τοῦ Σοφοκλέους αἴαντα εἰς τὴν πάτριον φωνὴν μετήνεγκεν. εἶτα ἀκμαζούσης αὐτῷ μετὰ τὴν πραγματικὴν καὶ τῆς ἐκ λόγων ἀρετῆς, ὡς ἀνάξιαν ἐκ παραβολῆς πρὸς Σοφοκλέα τὴν ἑαυτοῦ διεγίνωσκε τραγῳδίαν, ταύτην ἐξάλειψεν. εἶτα ἐρωτηθείς πρὸς τοῦ κικέρωνος, παρ᾽ ᾧ μετὰ σπουδῆς ἐπαιδεύετο, ποῦ τυγχάνοι ὁ γραφόμενος αἴας, αὐτὸν ἀστείως ἅμα καὶ νουνεχῶς ἀποκείναθαι, σπόγγῳ τὸν ἑαυτοῦ αἴαντα καθάπερ σιδήρῳ τὸν τοῦ σοφοκλέους ἐπιπεπτωκέναι. *Auguſtus Sophoclis Aiacem patria dedit loquela, verumtamen cum non tantum rebus agendis, ſed eloquentia polleret,*

ac dicendi vi cum Sophocleio comparans propriam tragœdiam, vt indignam neglexit, deleuitque. Poſtmodum à Cicerone apud quem rei literariæ impensè operam nauabat interrogatus, quid ab eo ſcriptus Aiax ageret; non illepidè, neque imprudenter, in ſpongiam, reſpondit, Aiacem ſuum, quemadmodum in ferrum Sophocleium incubuiſſe. Ad abſtergendam enim ſcripturam veteres ſpongia vtebantur. Suetonius in Caligula cap. 20. *Eos autem, qui maximè diſplicuiſſent, ſcripta ſua ſpongia, linguaue delere iuſſos, niſi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluiſſēt.* Martialis lib. 4. Epigram. 10.

Curre ſed inſtructum comitatur pumice librum:
Spongia muneribus conuenit illa meis.
Non poſſunt noſtros multæ Fauſtine, lituræ
Emendare iocos, vna litura poteſt.

Auſonius. *Poeticæ ſcabiei quoniam facile contagium eſt, vtinam quoque ad te prurigo commigret, vt, fuco tuæ emendationis adiecto, impingas ſpongiam.* Florilegiωm lib. 6. artis ſuæ inſtrumenta ſcriptor Mercurio his verſibus dicat.

Καὶ βυθίην τρίτωνος ἁλιπλάγκτοιο χαμεύνην,
Σπόγγον ἀκεστορίην πλαζομένης γραφίδος.

Vndiuagique thorum Tritonis ſpongiam in alto
Deceptam errantis, quæ medicina ſtyli eſt.

Hinc fluxit prouerbium ἀποσπογγιᾶσθαι, *Spongia cu-*

rare, ſeu emendare. Ariſtides; εἴ τι γάρ τι ἡμῖν λελήρηται, οὐδὲν δεῖ τῆς Στησιχόρου παλινῳδίας ἀλλὰ σπόγγος ἰάσεται. *Quòd ſi quid nugati ſumus, nihil opus fuerit Steſichori palinodia; nimirum abundè medebitur ſpongia.* Quare adnotauit Turnebus Aduerſar. lib. 6. cap. 23. & Cuiacius lib. 13. Obſeruat. cap. 13. ab optimis quibuſque ſcriptoribus pro, *delere*, dictum eſſe, *Spongia effingere.* Cicero pro Seſtio. *Spongia ſanguinem effingi.* Cato, *Fiſcinas ſpongia effingat.* Apuleius. *Vulnus ſpongia effingens.* Lucius lib. 39. *In domo ſpongijs effingi ſolent.* Inducta verò ſpongia corrigere ſcripta, ni charta, ſeu membrana gypſo, cretaque obducatur, qualis eſt illa flaua noſtrorum pugillarium, haud commodè fieri poteſt; & præcipuè *digito*, quod ait Cicero pro Cluentio. Ergo Palimpſeſtus antiquorum, ſeu Charta deletilis non alia fuit, quam hæc noſtra deletilis.

LX. Vt mittam quidquid alij de ſpongiarũ apud antiquos vſu multiplici congerunt, Marcellus Donatus in Suetonium cap. 85. dictum Auguſti interpretatur ipſum Aiacem Tragœdiam ad eam vſque partem perfeciſſe, in qua Aiax ſibimet mortem conſciuit: Gladiatores ſiquidem ad ſiccandum ſibi vulnerum ſanguinem, ſpongias geſtabant, quod ex Tertulliano docuerat etiam Turnebus Aduerſar. lib. 18. cap. 43. *Poterit*, ait.

Tertullianus, *de miſericordia moueri defixus inmorſus vrſorum, & ſpongias Budiariorum.* Item confirmant milites ſpongijs pectus muniiſſe, vt percuſſionibus, & ictibus minus offenderentur. Liuius lib. 9. ſcribit Samnites, inter cætera munimenta corporis, ſpongiam pectori tegumentum habuiſſe. Hoc ergo vſu ſpongiæ in bello, Aiax incumbit in ſpongiam, eſt ac ſi dicat iam eſt parata Tragœdia, & munita ad recipiendos maledicorum, & cenſorum ictus minori cum offenſa. Sed quando Donato hæc minus placent, potiorque illi videtur expoſitio de ſpongia delete-li, nos quoque alterius interpretationem proferamus.

Gaſpar de Simeonibus acutiſſimi vir ingenij, & grauioribus diſciplinis inſtructiſſimus, & eloquentia, atque eruditione præſtantiſſimus, Aiacem Auguſti in ſpongiam incubuiſſe ait, cùm, parata ab Auguſto ſpongia atramento imbuta, more tum ſcribentium, atque inter emendandum, identidem ſcripta delentium; Aiax in eam incubuerat, hoc eſt, totus, atque integer ab ipſo fuerat deletus: idque ad Suetonij mentem eſſe ait, qui Tragœdiam illam ab Auguſto non ſuccedente ſtylo, abolitam eſſe apertè affirmat. Scribentibus verò ſpongiam atramento madidam ſemper fuiſſe ad manum, & quotieſcumque non place-

rent, quæ ſcripſiſſent, atramento inducto delerent; idem ipſe ne commentitia dicere videatur, teſtibus probat non illaudatis; Terentio Varrone.

Sed ô Petrulle, ne meum taxis libellum,
Si te pepugit huic modi ſcenatilis:
Sin diſplicebit tam tibi latum mere,
Tantum parato ſpongiam deletilem.

Cum verò Librum ſuum ſpongia deleri poſſe dicat, cumque Libri ipſi non in charta deletitia ſcriberentur, is proinde non alio, quàm ſuperinducto atramento, deleri potuit. Item & Auſonio ad Theonem;

Aut cunctis pariter verſibus oblinat
Fuluam, lacticolor ſpongia ſepiam.

Spongia candida, atramentum verſibus oblinens, non literas tantùm abolet, vt in charta deletitia, ſed chartam ipſam inficit, atque obſcurat: aliter chartæ omnes deletitiæ, cum omnes atramento obliniri poſſint: vt pateat non de ſpongia, quæ in Charta deletitia adhibebatur, hic intellexiſſe Auſonium. Hæc ad eum Suetonij locum aptiſſima Gaſparis ſententia.

Chartam maiorem, & minorem papyraceam fuiſſe, ſed quantitate tantùm, & longitudine diuerſam, ante nos fusè demonſtrarunt in Martialem viri eruditi, & Henricus Salmuthius in Pancirolum lib. 2. tit. 13. quorum dicta ne nimius ſim, hîc libens prætereo.

LXI. Reſtat, vt de Elephantinis Libris aliquid quoque diſſeramus. Et primùm reiecta ſententia Scaligeri, qui Libros Elephantinos ex Elephantum omentis eſſe vult, teſtimonio Iſidori, qui Hiſtorias maiori modulo ſcribi ſolitas refert, non tantùm in charta, aut membranis, ſed etiam omentis Elephantinis: necnon exploſo commento, qui Libros Elephantinos dictos autumant ab operis amplitudine, quaſi Elephantorum proceritas nominis anſam illis dederit; dicimus cum Caſaubono, Salmaſio in Flauij Vopiſci Tacitum, Guilandino de Papyro, Radero in Mart. lib. 14. Epigram. 5. Salmuthio in Pancirol. lib. 2. tit. 13. Carrione lib. 2. Emendationum cap. 6. Tabulas eboreas fuiſſe, ab elephanto, qui idem cum ebore eſt, denominatas; ſiue pugillares eburneos ex materia, qua conſtabant, precioſiſſimos. Quod adeo certum eſt, vt qui id negare paratus ſit, eum id fruſtra agere conetur oſtendere ex Martialis diſticho in Apophoretis, Salmaſius. Eboreorum, vel eburneorum pugillarium meminit Symmachus lib. 2. Epiſt. 81. *Cæteros quoque amicos eburneis pugillaribus, & caniſtellis argenteis honoraui.* & lib. 4. Epiſt. 34. Namque cum vetus deſijſſet conſuetudo, vt S. C. in eis inciſa referrerentur in ærarium, Libris Elephantinis ſcribi cœpta ſunt. Vopiſcus in Tacitum. *At ne quis*

Græcorum alicui, vel Latinorum exiſtimet temerè credidiſſe, habet Bibliotheca Vlpia in armario ſexto librum Elephantinum, in quo S. C. præſcriptum eſt, cui Tacitus ipſe manu ſua ſubſcripſit. Nam diu hæc S. C. quæ ad Principes pertinebant in libris Elephantinis ſcribebantur. idque honorificentiæ cauſa factum eſt. Eorum tamen vſum multò antiquiorem facit Pomponius in l. 2. de Orig. Iuris, qui refert duodecim tabularum leges in tabulis eboreis perſcriptas, Romæ pro roſtris expoſitas fuiſſe. Obſeruat præterea Franciſcus Iuretus, licentiam Quæſtorum Candidatorum, qui dono dabant eburnea pugillaria reſtrictam fuiſſe Conſtit. Valentini, Theodoſij, & Arcadij; qui vetuerunt, ne cui facultas eſſet dandi dypticha ex ebore, exceptis Conſulibus ordinarijs, cæteris enim aliam materiam eſſe debere l. 1. de expenſ. lud. C. Theodoſ. eoque ſpectare verſus Claudiani Tribuni Notarij lib. 3. de laudibus Stiliconis.

Tum virides Pardos, & cætera colligit Auſtri
Prodigia, immaneſque ſimul Latonia dentes,
Qui ſecti ferro in tabulas, auroque micantes
Inſcripti rutilum, cœlato Conſule nomen
Per proceres, vt vulgus eunt. Stupor omnibus Indis
Plurimus, ereptis Elephas inglorius errat,
Dentibus.

LXII. His ita ſic expoſitis, dicimus, Plinium in eo capite, ſiue ex ſe, ſiue ex Varrone, eas tantùm Chartarum ſpecies enumeraſſe, quæ ab vſitata ſcribendi conſuetudine non recedebant, non autem eas, quæ ex libidine cuiuſque pendebant: quare non erat operæpretium neque Chartæ deletitiæ, in qua potius deſcribitur, quam ſcribitur, neque Librorum Elephantinorum meminiſſe, in quibus rarò, & ab Imperatoribus, aut alijs in dignitate conſtitutis viris ſcribebatur, ea ratione, qua & in Sapphiro, & in alijs lapidibus pretioſis ſui animi ſenſa inſculpere poterant, ſi libuiſſet. Sed quid hoc ad Chartam, qua omnes abſque vllo delectu vti poſſunt? Idque facile animaduertimus ex eodem Plinio, qui alibi in hoc eodem opere, aliarum materiarum, in quibus ſcriptum aliquando eſt, mentionem facit, quas tamen in hoc capite, tamquam minùs vſitatas prætererat. Namque lib. 36. cap. 8. tradit Regem Ægyptium Mitrem in Obeliſco duriſſimi lapidis literas Ægyptias inſculpſiſſe, lib. 34. cap. 9. *Vſus æris ad perpetuitatem monumentorum iam pridem tranſlatus eſt, tabulis æreis, in quibus publicæ conſtitutiones inciduntur.* Et ante Plinium Sophocles in Trachinijs, ἀλλ' ἰσωζόμην χαλκῆς ὅπως δύσνιπτον ἐκ δέλτου γραφήν. *Sed omnia velut ſculptam in ærea tabula, quæ difficile poteſt deleri.*

deleri legem ſeruaui. Lib. 7. cap. 52. *Apud Babylonios* DCCXX *annorum obſeruationes ſiderum coctilibus laterculis inſcriptas*, ex Epigene graui in primis auctore refert. Et libro 16. cap. 35. ſcribit è Smilace fieri codicillos: cum tamen in hoc capite, nulla Obeliſcorum, nulla æris, nulla Laterculorum coctilium, nullo Smilacis mentio habeatur.

LXIII. Sed qua tandem fronte aſſeuerabimus Plinium, & Deletitiam chartam, & Elephantinos libros in his capitibus ſilentio tranſijſſe? Agit hic de generibus chartarum Plinius. Annon ſatis, abundéque feciſſe dicendus eſt, ſi ſummis eorum generibus expoſitis, quæ ſub illis generibus continentur, neque enim minutiſſima quæque recenſere cogebatur, prætereat? Deletitia ex Membrana fit, & cum Chartam ex Membrana confici aſſerat, deletitiam quoque includit: ea enim & corium, & quidquid aliud ex pellibus animalium literis obſignatur, ſignificat. Corium verò à Membrana diuerſum fuiſſe (quidquid alij dicant) qui manuſcripta volumina euoluunt, paſſim ſine vlla hæſitatione fatentur. Membrana ſiquidem, pilis abraſis, vel calce, aut alia temperatura amiſſis, & interiore parte, qua carnem operit, in ſubtiliſſima folia tenuata, multùm à corio differt, quod vti eſt ab animalibus extra-

ctum, cum mole illa fungoſa, pilis tantùm detractis ea parte, qua pilos excuſſit, literas accipit. Ex Corio volumina non in Italiæ tantùm, ſed Græciæ, ac Germaniæ Bibliothecis, characteribus potiſſimùm Hebraicis ſine punctis exarata, quæ antiquiſſima eſſe cenſebantur, conſpexi, & attentiùs conſideraui, rudem, indigeſtamque molem, vt ita dicam, admiratus. Et, ne longiùs abeam, in Vaticana Bibliotheca aliqui veteris teſtamenti libri in ſimili Corio, & ſcriptura Hebraica, duobus voluminibus, volenti patent. Coria nullo glutine, ſed filo tantùm conſuuntur. Quidquid ergo animantia tegit, quomodolibet ſit temperatum, membranæ nobis vicem occupat, & membrana, quod eſt quoddam chartæ membraneæ genus, à Plinio appellatur. Pari ratione ſub Pugillarium nomine, omnes ſiue duplices illi ſint, ſiue triplices, ſiue quintuplices, ſiue ex quauis materia citrei, oſſei, lignei, membranei, & potiſſimùm, veluti honorificentiores, eburnei, continentur. Martialis lib. 4. Epigram. 5.

Languida ne triſtes obſcurent lumina ceræ,
Nigra tibi niueum litera pingat ebur.

Et hi Pugillares eburnei, ſunt Libri Elephantini, quos à nonnullis à Plinio prætermiſſos dici, valde equidem miror. Grauiſſimum ergo, atque firmiſſimum, argumentum erit, Plinius tacuit, & cum

eo omnes reliqui ſcriptores, qui minutiſſima quæque proſecuti ſunt, ergo non fuit. Quomodo enim, cum ſæpiſſimè alia Chartarum genera plenis buccis proclamaſſent, linteam Chartam præterijſſent?

LXIV. In Papyro autem, non ante, ſed poſt Plinij etiam ætatem ſcriptitatum fuiſſe, habeo ex Dioſcoride lib. 1. cap. 116. Πάπυρος γνώριμός ἐστι πᾶσιν ἀφ' ἧς ὁ χάρτης κατασκευάζεται. *Papyrus nota eſt omnibus, ex qua charta conficitur.* Si ex alia quoque materia charta conficeretur, fruſtra articulus chartæ adderetur. vel omnino addidiſſet, *Etiam.* Si iam papyracea, noua ſuperinducta, deſijſſet, malè locutus fuiſſet; neque enim *conficitur*, ſed *conficiebatur* dixiſſet. Apuleius initio de Aſino, Lectorem admonet, ſi fabellis varijs, ſuſurroque lepido relaxare animum optat, *ne Papyrum Ægyptiam, Nilotico calamo inſcriptam, faſtidiat:* ſcripſerat ſcilicet Libellos illos in Papyro. Symmachus lib. 3. Epiſt. 12. *Ipſa etiam verba meliùs ex oris fontibus fluunt, quàm mandantur textis Papyri,* lib. 4. Epiſt. 28. Nobis idem ſit linguæ modus, qui fortunæ eſt. *Mallem Aboriginum more dictionem ſalutis æternæ ligno, aut corticibus ſcribere, Ægyptus papyri volumina Bibliothecis, foroque texuerit.* Et Epiſt. 38. *Mandari enim peritura charta Epiſtolas que-*

reris, & allegaſti ſacramento enorme iudicium. ita ne de me ludos facis, vt quæ apud te incurioſiùs loquor, in ſtyli caudices, aut tiliæ pugillares cenſeas transferenda, ne facilis ſenectus papyri ſcripta corrumpat? Martianus Capella de Philologiæ nuptijs lib. 2. materiam, ex qua libri in Bibliotheca illa aſſeruabantur, enarrans, *Cernere erat*, inquit, *qui libri, quantaque volumina, quot linguarum opera ex ore Virginis defluebant. Alia ex papyro, quæ cedro perlita fuerant, videbantur. Alij carbaſinis voluminibus implicati libri: ex ouillis multi quoque tergoribus. Rari verò in cortice philyræ ſubnotati.* Si ex linteis Charta, vſu iam ſuo, vileſcebat, pleraque antiquitatis monumenta in ea conſcripta eſſe debuerant: ſi rara admodum, ſui tamen raritate erat expetenda; &, quod de cortice philyræ adnotauerat, id etiam de lintea adnotaſſet. At nullam Linteorum librorum in tam neceſſario, & opportuno loco mentionem induxit, quòd de rebus ſibi ignotis, & poſtmodum futuris loqui non poterat.

LXV. Caſſiodorus lib. 11. Epiſt. 38. ad Ioannem Canonicarium Tuſciæ Præfectum, Chartam ſui æui deſcribens, non aliam, quàm papyraceam expreſſit. Verba hìc ex ea epiſtola eò libentiùs exſcribam, quòd videam nonnullos eo teſtimo-

nio, ſed oſcitanter nimis, Chartam ex linteis demonſtrari conatos: quandoquidem aiunt de lintea locutus eſt, cuius tunc in Etruria maxima copia erat, ideoque Præfecto imponit, vt ex ea in tanta abundantia Archiuijs regijs prouideret. Sed verba ipſa conſideremus. *Pulchrum planè opus Memphis ingenioſa concepit, vt vniuerſa ſcrinia veſtiret, quod vnius loci labor elegans texuiſſet. Surgit Nilotica Sylua ſine ramis, nemus ſine frondibus, aquarum ſeges, paludum pulchra caſaries, virgultis mollior, herbis durior, neſcio qua vacuitate plena, plenitudine vacua, bibula teneritudine ſpongeum lignum, cui more pomi robur in cortice eſt, mollicies in medullis, proceritas leuis, ſed ipſa ſe continens fœda inundationis pulcherrimus fructus. Nam quid tale in qualibet cultura naſcitur, quàm illud, vbi prudentum ſenſa ſeruantur? Periclitabantur ante hoc dicta ſapientum, cogitata maiorum. Nam quemadmodum velociter potuiſſet ſcribi, quod repugnante duritia corticis vix poterat expediri? Ineptas nimirum moras calor animi ſuſtinebat, & cum differebantur verba, tepeſcere cogebantur ingenia. Hinc & priſcorum Opuſcula Libros appellauit antiquitas. Nam hodie quoque librum virentis ligni vocitamus exuuias. Erat indecorum, fateor, doctos ſermones*

committere tabulis impolitis, & in veternoſis ramalibus imprimere, quod ſenſualis poterat elegantia reperire. Grauatis manibus, paucis memoriam commonebat, nec inuitabatur plura dicere, cui ſe talis pagina videbatur offerre. ſed hoc primordijs conſentaneum fuit; quoniam rude principium tale debuit habere commentum, quod prouocaret ingenia ſequentium. Inuitatrix pulchritudo chartarum affluenter dicitur, vbi exceptionis ſubtrahi materia non timetur. Hæc enim tergo niueo aperit eloquentibus campum, copioſa ſemper aſſiſtit: & quo fiat habilis, in ſe reuoluta colligitur, dum magnis tractatibus explicetur. Iunctura ſine rimis, continuitas de minutijs, viſcera niuea virentum herbarum, ſcripturabilis facies, quæ nigredinem ſuſcipit ad decorem, &c.

LXVI. Quid hìc clarius? quid de Papyro aptiùs expreſſeris? *Memphis concepit.* Ægyptia res eſt. apud Ægyptios ſemen illius conceptum excluditur. Lucanus lib. 3. de Bello ciuili. *Nondum flumineas Memphis contexere libros*, &c. Plinius, *Papyrum naſcitur in paluſtribus Ægypti. Labor elegans texuiſſet.* Ex Papyri quippe philyris acu exciſis, & ſimul vinctis tamquam ſtamine, & ſtatumine compaginabatur, quemadmodum & tela fit ex pluribus filis. Extendebantur enim

papyri philyræ in aliqua tabula; hinc obliniebantur glutino, ſi in Ægypto texebantur, aqua Nili turbida, ſi Romæ, vel alijs partibus texebantur, pollinis flore feruente aqua temperato, minimo aceti aſperſu, deinceps aliæ philyræ tranſuerſæ ſuperponebantur ad modum cratis; tandem malleo tenuata, glutino percurrebatur, iterumque conſtricta erugabatur, atque extendebatur malleo: in hoc à tela diuerſa, quòd in ea fila implicarentur, & mutuo amplexu veluti nodo conſtringerentur: in papyro vero ſtamen ſuper ſtatumen extenderetur. philuris enim rectis philuræ ſuperimponebantur aduerſæ. Hinc Papyrus texi dicebatur. Plinius, *Texuntur omnes tabulæ madentes Nili aqua*. &, *Alius igitur iterum texendis labor*. Modò allatus Lucani locus; *Nondum flumineas Memphis contexere libros, Nouerat*. Symmachus, *Ægyptus papyri volumina texuerit*. &, *texta papyri* apud eundem. *Turgit Nilotica Sylua*. Martialis in principio Xeniorum. *Perdite Niliacas Muſæ mea damna Papyros*. Naſcitur enim in quieſcentibus Nili aquis, vbi euagatæ ſtagnant. Auſonius epiſt. 4. ad Theonem. *Cum tibi Cadmi nigellas filias, Melonis albam paginam, Notaſque furuæ ſepiæ, Cnidioſque modos perdidit*. Et Symmachus ad Auſonium lib. 1. epiſt. 8. Moſellam Ægyptio *Me-*

lone maiorem nuncupat. Nam Melo olim pro Nilo poſitus. Teſtes ſunt Feſtus Pompeius in *Alcedo*, & in *Alumento*. Iſidorus lib. 3. cap. 22. nec diſſentit Seruius in lib. 4. Georgic. & 1. Æneidos. vbi tradit Ennium dixiſſe, Melonem Latinis vocatum, qui Nilus à Græcis. quamuis Plutarchus de fluminibus, non Melonem, ſed Melam dictum aſſerat. *Sylua ſine ramis, nemus ſine frondibus.* Plinius. *Semine nullo, aut vſu eius alio, quam floris ad Deos coronandos.* Præter enim florem, nulli Papyro rami, nullæ frondes ſunt. Qua de re vide Theophraſtum, Dioſcoridem, Strabonem, & alios. Quæ ſequuntur in Caſſiodoro, Papyri nobis notas, veluti penicillo, deſcribunt. Quid hìc eſt, vt cætera prætercam, in tanta rerum copia cum charta ex linteis commune? An linum Memphis concipit ſola? quamuis id quoque non me lateat, linum optimum Ægyptum producere. Quænam hæc fuerit Nilotica Sylua ſine ramis, & frondibus? Num contrita, maceratáque lintea, quæ an vnquam fuerint, vix dignoſcuntur, contexi dicuntur? *Viſcera niuea virentum herbarum.* Diſperеam, ſi in tota antiquitate Chartam papyraceam aptiùs, conuenientiúſque Caſſiodoro alius expreſſit; tantum abeſt, vt eum de Charta lintea locutum, vel per ſomnium exiſtimemus. Nec multò Caſſiodoro antiquior

antiquior Nilus Monachus, Chryſoſtomi diſcipulus, vt rem finiam, Niloticam nobis ad amuſſim, qualem & Plinius Papyrum repreſentat in epiſtolis nondū editis, epiſt. ad Philippum Scholaſticum, ea eſt. ἐκ παπύρυ καὶ κόλλης χάρτης κατασκευαθεὶς; χάρτης ψιλὸς καλεῖται, ἐπὰν δὲ ὑπογραφὴν δέξηται βασιλέως, δῆλος ὡς σάκρα ὀνομάζεται. *Ex papyro & colla charta præparata, charta quidem ſed nuda dicitur: aſt vbi ſubſcriptione Regis communitur, ſacra vt manifeſtum eſt, nuncupatur.* Charta, in qua non tantùm priuati homines, ſed Reges etiam ipſi ſcribunt, nonniſi ex papyro, & colla conficitur, quæ licet eadem ſit, ſubſcriptione tamen nomen mutat, & in ſacram abit. Charta ergo tunc temporis ex paryro, & colla præparabatur. ea de noſtra haud dici poſſunt. Licet enim charta noſtra Papyrus quoque, ita vſu ferente dicatur, nunquam tamen eam ex papyro fieri, niſi inſanire velimus, dicimus. Quis enim lintea fruſta eaque macerata Papyrum vnquam dicat?

LXVII. Si quæras, Libri Numæ, de quibus hiſtoriam ex Hemina hîc Plinius transfert, in qua Charta ſcripti fuere? Breuiter, dilucidéque reſpondeo, in Papyracea: nec ambiguum hoc mihi eſt. Quærit Plinius, Quando chartarum vſus inceperit. Reſpondet ex Varronis ſententia, Chartam Alexandri Magni victoria repertam, & con-

ditam in Ægypto. Hinc cùm varias illius ſpecies, ſiue ex ſe, ſiue ex Varrone, hoc enim incertum eſt, enumeraſſet, quæ iam non vſquequaque deſierant, ad membranarum quoque inuentionem, quas, ſupprimente Ptolemæo Chartas, Eumenas Pergami repererat, gradum facit: & chartæ ex papyro conficiendæ modo ex ſpeciebus exactiſſimè propoſitis, contra Varronis ſententiam, multò Alexandri magni victoria antiquiorem Chartam, argumentis ex Hiſtoria petitis demonſtrat: & potiſſimùm illi argumento ſunt Libri Numæ, quos fuiſſe è Charta ait. Sanè ſi Libri papyracei non fuiſſent, ſed ex alia materia, nihil contra Varronem inferret, qui papyrum non ante Alexandri tempora fuiſſe contendebat. Vt ergo ratio Pliniana robur habeat, ita efformanda eſt; Temporibus Numæ in papyro ſcribebatur, ergo fruſtra Varro Papyrum recentiorem facit: & in papyro ſcriptitatum fuiſſe ſatis abundè demonſtrant illius Libri in papyro deſcripti. Ita quidem Varro ne hiſcere quidem auderet: Quod ſi alia Charta à papyracea fuiſſet, Varro irridere poſſet, ac contemnere Plinium; dum de alia ipſe, de alia Plinius loqueretur. Illud etiam adijciam, ſi Numæ Libri erant ex Charta lintea; & poſt 535 annos effoſſi, miraculo fuere, quòd tot infoſſi durauerunt annos; quamnam admirationem exci-

taſſent Feſulanica iſta nugamenta, poſt mille, & ſeptingentos ferè annos in terræ viſceribus incorrupta?

LXVIII. Stephanus Zamoſius in Analectis lapidum vetuſtorum, refert cap. 3. exemplar perquam vetuſtum integro volumine in Bibliotheca Magni Ducis Etruriæ Florentiæ extare, mirandis, & incognitis Europæ literarum notis. Chartam Libri non eſſe opiſtographam, ſed aduerſa tantùm parte conſcriptam: itaque ob ſubtilitatem Papyri tranſlucere omnes literas, vt aduerſa quoque parte, non minus quam auerſa legi pariter queant. Non è lineis chartis, quales hodie in vſu, ſed Nilotica papyro volumen conſtare, nec calamo eſſe exaratum, ſed typo impreſſum; vbi verſuum συστοιχίαι dependulæ ſingularibus lineis per quælibet interſtitia incertis, inter ſeſe diſtinguuntur. Nec fortè aliud id fuerit, quàm, quod ex Iouij hiſtor. lib. 14. ſcribit Guilandinus, Emanuelem Luſitaniæ Regem dono miſiſſe Leoni X. Pontifici Maximo, cum elephante; & apud Catainorum Cæntam, maximam, & præclariſſimam vrbem, fuiſſe excuſſum. ſi exemplar iſtud alijs ſimile eſt, quæ iam per vniuerſas Europæ partes nauigationis beneficio non ita admodum rara perferuntur, & præ manibus omnium ſunt, quamuis typos apud illas gentes, multo his no-

ſtris antiquiores vere aſſerat Zamoſius; non tamen id à me, nec ab alio, qui aceti guttulam in pectore habeat, impetrabit, vt papyraceum ſit. Papyrus ſiquidem neque notas typis conceptas aduerſa parte reddit, neque plicatur in plagulas, vt Sinenſium Charta, ſed in volumen conuoluitur. Conſpexi multos ſimiles Libros, non tantùm Romæ, ſed alibi etiam ſæpiùs Italiæ, Germaniæque Bibliothecas inuiſens, habeoque ipſe vnum Gottardi Vœgelini Typographi celeberrimi munere; eum cùm attentiùs examinaſſem, quemadmodum pro certo habui Chartam nullo modo papyraceam eſſe, ita exploratum non eſt, an ex herbis maceratis, contuſiſque, vel arborum corticibus conſtet; ſanè ex linteis confecta non eſt: idque color ipſe, & minutiſſima tegmina, quibus paſſim ſcatet, & digitis exculpuntur, integra adhuc, nec in aliam verſa formam, manifeſtò arguunt. Vidi præterea apud eaſdem Bibliothecas, Librum impreſſum in Charta, ex linteis comptiſſimè præparata, incertus an aliunde aduecta, an proprio, vel peregrino artificio compaginata, nulla in re hac noſtra inferiore, niſi etiam candore exſuperante.

LXIX. Sed eò, vnde digreſſa eſt, (ſi tamen ea congerere, quæ propoſitum atque inſtitutum confirmant, & explicant, digredi eſt) conuerta-

tur oratio; cõcludamus optimè, & quaſi neceſſariò inferri; in Plinio, & alijs ſcriptoribus, qui ſingulas alias Chartæ ſpecies obiter, aut ex profeſſo ſine vlla hæſitatione plenis buccis diuulgarunt, de Charta ex linteis, neque verbũ, neque veſtigium vſquam apparet, ergo tẽpore Plinij, & poſt etiam per aliqua ſecula, Charta illa ex linteis non fuit.

At eos non eſſe oblitos non nemo dicet: Lucius namque lib. 4. meminit. *In tam diſcrepanti editione, & Iubero, & Macer, Libros linteos auctores profitentur.* & antea ſcripſerat; *Nihil enim conſtat, niſi in libros linteos vtroque anno relaturum inter Magiſtratus Præfecti nomen.* Flauius Vopiſcus in vita Aureliani Imperatoris; *Inueni nuper in Vlpia Bibliotheca inter linteos Libros Epiſtolam Diui Aureliani de Aureliano Principe ſcriptam.* Et ipſe Plinius ibidem, qui inter alia Chartarum genera linteos quoque commemorat, *Poſtea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox & priuata linteis confici cœpta, aut ceris.* tandem ad papyrum deuenit, ſui principio rarum. *Poſtea promiſcuè patuit vſus rei, qua conſtat immortalitas hominum.* His haberi libros linteos etiam apud antiquos dicent.

LXX. Non nego: At linteos libros chartam noſtram eſſe probati viri non dicent: Lintei enim

dicebantur, quia ex linteis erant, in quibus ſcribebatur, quemadmodum hac ætate Pictores in eis pingunt; non quia eſſent ex linteis contritis, iiſque maceratis confecti. Guilandinus de Papyro. *Erant verò libri antiquorum lintei, non quales noſtri, qui & ipſi ſine haſitatione lintei dicendi ſunt, ſed in telam linteam deſcripti, non aliter quàm hodie à Pictoribus, varia imagines & inſcriptiones, ſeu telis depingi ſolent, quas & linteas vocare nihil prohibet.* Conſentit cum Guilandino ſcriptore clariſſimo, ingenio, ac diſciplinis excellentiſſimus Vincentius Noghera in ijs, quæ in has antiquitates ex tempore, & quaſi aliud agens inter aſſiduos morborum cruciatus, eoſque ſatis moleſtos breuiter commentatus eſt. Illos Philoſtratus in vita Apollonij appellat *ſindones*, in quibus Indis ſcribere mos fuit. Et Suidas in πέπλῳ Mineruæ, hoc eſt velo nauis Panathenaicæ, quinquennijs ſingulis ſolita ſcribi eorum omnium nomina, qui fortes bello ſe præſtiterunt, tradit. Hinc malè pro *linteis*, luteos in Aureliano Vopiſci Turnebus lib. 29. cap. 20. repoſuit. cum & eos Marcianus Capella in Procem. Grammat. vocet *Carbaſinos*, de quibus quoque Claudianus, bello Gethico:

Romani carbaſus aui. vt animaduertit Hermānus Hugo de Prima Scrib. Orig. cap. 10.

LXXI. Hinc etiam non aliam ob cauſam admirationem Plinio mouit Parthorum in veſtibus literas contexendi modus, quibus ob vicinitatem, Papyri copia eſſe poterat; *Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem Papyrum intellectum eſt eundem vſum habere chartæ, & tamen adhuc malunt Parthi veſtibus literas intexere.* Eas *Serica volumina* nuncupaſſe videtur Symmachus lib. 4 epiſt. 34. *Tu etiam Sericis voluminibus, Achæmenio more, infundi literas meas præcipis.* Probè id, nec ſine commodo Franciſcus Petrarcha æmulatus, non dicam ſericeis, ſed aureis ſignanda literis, ingenij ſui molimina, quæ occaſio, tempuſque ſuggerebat, in coriacea veſte, ne perderentur, adnotabat. Rem literis conſignauit Franciſcus Bouhius Elogiorum lib. 1. & ex Bouhio Ioannes Philippus Thomaſinus, reconditæ eruditionis vir, in aureo illo ſyntagmate, cui *Petrarcha rediuiuus* nomen fecerat, cap. 23. retulit; & ipſe abſolutiſſimi Herois, ac planè diuini factum rarum, non diſſimili cantilena canam: verba Bouhij ſunt; *Conſueuerat Poëta noſter, dum moliri aliquid cogitando vellet, multis ſpatijs faciendis, deambulare ſolus, & dum orirentur cogitationes, atque alia alijs ſuccederent; ne quæ ſubitò eruperant, euaneſcerent, pellita quadam in veſte, qua erat indu-*

Petrarcha

tus, quæque nullo panno exteriore erat cooperta, ſcriptitare ſubitò, quæ Tuſcis in Muſis venerant in mentem, multiſque hac, atque illac notis, & lituris circumſcribere. Hanc ipſam veſtem Ioannem Caſam, vnà cum Iacobo Sadoleto, & Ludouico Buccatello, quorum erat in poteſtate, contemplari ſolitum eſſe dicitur, & cum anno M. D.XXVII. *grauis peſtilentia omnia in Italia deuaſtaret, cum animi, tum etiam ſalutis cauſa rus Muggolanum Ioannis Caſæ omnes conceſſiſſe, ſecumque hanc veſtem, vt per otium contemplarentur, habuiſſe.* De Coſmes Eunuchus Abbas in Limonario apud Sophronium vel Ioannem Moſchum cap. 40. non abſonè dicebat, *Cum inueneris aliquid ex opuſculis S. Athanaſij, nec habueris chartas ad ſcribendum in veſtimentis tuis ſcribe illud.* Vide quæ de Veſtibus olim ſcriptis, tradit ex alijs, & potiſſimùm Aſterio Amaſeæ Epiſcopo Philippus Rubenius Electorum lib. 2. cap. 1.

LXXII. Plumbea item Charta dicitur, non quæ mutata plumbi forma in aliam degenerat, ſed plumbum ipſum malleis tenuatum, extenſumque. Nero apud Suetonium cap. 20. Plumbeam Chartam ſupinus pectore, conſeruandæ vocis cauſa, vel augendæ ſuſtinuit. Laminam vocauit Plinius lib. 34. cap. 18. *Nero princeps lamina pectori*

pectori impoſita, ſub ea cantica exclamans, alendis vocibus demonſtrauit rationem. In plumbi namque laminis interdum ita ſcribebatur, vt in Chartæ paginis. apud Suidam, εἰς ἐλασμοὺς μολύβδων χάρτοις. Tacitus, *Nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptum.* quin & χάρτας μολυβδίνους, multò ante Suetonium dixiſſe vetuſtiſſimum ſcriptorem ex Ioſepho lib. 1. de antiq. Iudaic. docuerunt erudititiſſimi Viri. Et in Apollonio Tyrio habetur, *Fabris naualibus conuocatis conſecrari, & compaginari tabulas, rimas, & foramina liniri præcepit, & facere loculum, & Charta plumbea intus poſita obturari iuſſit.* Dicta autem Charta eſt; ob laminæ expanſæ, & chartæ ſimilitudinem. Non alia ratione pagina dicitur ſaxum, ac marmor leuigatum, & panis æreus, panis ex fimo bubulo factus, panis aphronitri; & ſimilia. Nec alia eſt charta plumbea Anaſtaſio in Sergio Papa, & Gregorio III, quod notat Ludouicus Cerda in Aduerſ. ſacris cap. 113. quàm quadratum ſcutulum, ad cooperiendas ædes accommodatum.

LXXIII. Non nemo, ex auctoritate Guilandini, aſſerentis noſtros hoſce libros vocari poſſe linteos, ait, haud obſtare, quin credamus, Libros à Plinio, Liuio, alijſque Linteos nuncupatos, ex hac eadem charta, qua nos vtimur, fuiſſe compaginatos.

Quod ludit iſte nobiſcum, non per identidem ſeriò præuortier. Sed pondera argutiæ excutiamus: non obſtat, quin fuerit; credere poſſumus; ita nuncupari poteſt; ergo fuit. Ne ego ineptus dicar, non credam. multa fieri potuere, & tamen facta non ſunt. Agemus exemplis: κυνέη capitis munimentum apud veteres, quia ex pelle canis efficiebatur, nomen habuit: cum pelles illæ vileſcerent, & Galea capitis ex quacumque materia confecta ſit, κυνέη adhuc dicitur. Eodem modo, cum æs temperatum vicem ferri præſtaret, nunc arma, licet ex ferro ſint, ærea tamen vocitantur. Tabularum item, & pugillarium nomina ſæpe nunc pro Libris vſurpantur, quòd antiquitus tabulis ſcribebant; & Libri tamen non ſunt. Notat Ariſtoteles lib. de Poëtica, quia homines principio ſtanneis ocreis vtebantur, licet poſtea inuento ære, ac ferro, æreæ, ferreæque fierent; ocreas Achillis licet æreas, ſtanneas tamen vocatas ab Homero. Sic etiam antequam ex alia materia pocula conflarentur, cornua erant in vſu, hinc κεράω, & κεκερασμένον poſtmodum, licet materia poculorum mutata ſit, nec aliquid ex cornibus retinerent, κεράεις nihilominus etiam apud recentiſſimos in vſu eſt. Latini etiam ipſi Fabros aureorum numiſmatum, quod initio ſic appellarentur, argentarios vocant; & arundinem, ſa-

Digitized by Google

gittam eam, quæ nullam arundinem habet, quia ex ea ſagitta fieri cœpta eſt. Sic etiam monuit Cardinalis Beſſarion lib. 4. aduerſus Calumn. Platonis cap. 10. Tyrannum pro Rege, ac iuſto principe poſitum à Platone, quod ab antiquis vnius dominatus, quantumuis iuſtus, ac bonus, Tyranni appellaretur. Et cum his alia ſexcenta, ne ſingula referam. Si verò plura deſideras, vide apud Euſtathium Comment. in Iliad. Robortellum in dictum locum Ariſtotelis, & Iacquinium Gallucium in Virgilianis vindicationibus lib. 5. loco 1. qui pleraque ex Robortello in ſuum opus, ſed elegantiùs transfudit. Argumentare igitur, quemadmodum, & de Linteis argutaris: Galea ex ferro κυνέη dicitur, arma ferrea, ærea nuncupantur, Tabulæ & pugillaria, libros nobis ac volumina innuunt. Stanneæ ocreæ, æreæ, ferreæque ſunt; pocula, cornea vocitantur; arundo ſagitta; argentarij, aureorum numiſmatum fabri; & Rex tandem iuſtus, Tyrannus; ergo non obſtat, quin credamus κυνέην antiquorum ex ferro, quia noſtra ex ferro eſt, & arma ferrea, quia nos in illis conſtruendis ferrum vſurpamus, & tabulas, ac pugillaria ex charta noſtra, quæ lintea eſt, fuiſſe. Stanneas Achillis ocreas ferreas fuiſſe, quia modo ex ferro fiunt, pocula vitrea, quia modò ex vitro, ſagittas ligneas, quia

nunc ex ligno, argentarios fabros aurarios, quia nunc aurum tractant, & Tyrannos illos iniuſtiſſimos, ac immaniſſimos fuiſſe, quia nunc Tyranni eiuſmodi ſunt. Imò Charta, in qua nunc ſcribo, papyrus; volumen, in quo lego, Liber non vocari poteſt: ſed vocatur tamen ab omnibus; ergo non obſtat, quin credam, antiquorum papyrum Chartæ noſtræ; & Libros antiquorum, voluminibus hiſce noſtris non diſſimiles fuiſſe: Obſtat ſanè, & plurimum. Annon tam ineptè argutari, vera cum falſis confundere, id quod nunquam fuit, ac ſi fuiſſet tam lepidè commentari, manifeſti, ac ridiculi mendacij, vel apud fatuos conuincitur?

Notauit Salmaſius in Vopiſcum Linteos iſtos libros, Mappas vocari. Auctores de limitibus; *Terminus, ſi ſcriptus fuerit, & punctos habuerit literis Græcis ſequeris curſum eius à Sion, hoc eſt ab Oriente, per literas Græcas de Mappa.* Item in *Mappa Albenſium inueniuntur hæc.* id eſt, *in libris linteis Albenſium.* Inde *Lintea Mappa*, Cod. Theodoſ. leg. 1. de Alim. quæ Imp. Libri itaque lintei, ſiue vela lintea literas in ſe ſcriptas referebant, quemadmodum Siparia, & Aulæa imagines, figuraſque depictas.

LXXIV. Argumenti difficultatem cum perſpexiſſet, nec alio modo Luſor poſſet ſatis obiectioni

facere, aſſumit id pro vero, multò ante illa tempora chartam ex linteolis contritis apud Etruſcos fuiſſe, tamquam illius inuentores, qui poſtea tale beneficium Romanis communicarunt. Pag. 91. Inter alia Etruſcorum inuenta illud quoque à Q. Valerio Flacco commemoratur. *Chartam ex linteolis contritis conficere*. Pag. 2. *Libri mihi traditi fuerunt, & innumera chartanica chartarum inter ſe partim coherentium, partim non coherentium: quamplurima plumbea, & ex membranis: alia verò papyracea, ſed ex his paraca, quamplurima etiam ex charta lintea.* Pag. 13. *Denique Arununs Feſulanus in hac lintea charta ſcripſit.* &, *Hoc monumentum ne periret, quod proauus meus in papyro, qua tunc ex Aſia ad nos ſcripſerat, nec diu durare poſſet, auus meus Antius Veſulius in lintea, vt vides diligentiſſimè conſcripſit.* Pag. 10. *Lidoris Felſinius collegit, in his chartis linteis Latinis literis ſcripſit.* Pag. 219. *Quæ omnia à pluribus notata, & linteis chartis demandata vſque ad hunc annum durant.* Pag. 262. *Et alia quamplurima quare, aut in membranis, aut in chartis linteis, aut in plumbeis delineata.*

LXXV. Aduerſariò ſatis opportunè reſpondere poſſemus, in hac re nos nulla indigere reſponſione, cum nulla probatio afferatur. Hoc enim

eſt, quod quærimus; An ſcripturæ iſtæ eo tempore in charta lintea ſcribi potuerunt, tu ex his ijſdem ſcripturis hoc probas. Luſor noua fraude fraudem excogitatam contegit, quam nos dum aſſequimur, aliunde, quàm à Luſore, rei argumenta petenda ſunt. Ipſe dicto ſuo non probat. vis vt ſenſum aperiam? quò ille magis, ac magis chartas linteas, etiam nulla vrgente neceſſitate inculcat, eò illas nobis, alijſque ſuſpectiores reddit, & adagium illud, ſi vſquam aliàs, nunc verum eſſe cernimus, *Excuſatio non petita fit manifeſta accuſatio.* Nimium ſibi cauet. nimium, quod nullus incuſat, ipſe excuſat. ſuæ fraudis conſcius, dubitat ne in ea deprehendatur. At fuerit ex linteis Charta, vt etiam in hoc Luſori morem gerat; an ideo modus eam conficiendi, qui nunc obſeruatur, idem fuit? Apage. In vniuerſa Græcia, quod puto etiam in Italia, ni me coniecturæ fallunt; obſeruatum exiſtimo, in qua, poſt membranas, Charta ex tela lintea in vſu fuit, quamuis telam ex lino conficerent, eamque vetuſtate ſolutam in alios, atque alios vſus conuerterint, numquam tamen ex huius modi linteis contritis, ſed tantum ex tela bombycina, & bombyce ipſo chartam confecere; ideoque eorum chartæ antiquiores videlicet, craſſiores, minùs aſperæ, & duræ quàm quæ ex lino fiunt conſpi-

ciuntur. & cum dulciores ſint, ſunt etiam blattis, & tineis obnoxiores: nec memini, me in infinita penè copia librorum, quos in ea lingua euolui, niſi in recentiſſimis, chartam ex linteis, ſed ſemper ex bombycinis offendiſſe, qui vſus adhuc perdurat in Græcia. quamuis modò exteris chartis hinc, & illinc aduenientibus, nulla linteæ, ac bombycinæ differentia, nullum diſcrimen habeatur. Et ab Etruſcis antiquiſſimis, & Syllanis temporibus eam ex linteis factam fuiſſe dicemus? Adde in Feſulana hac charta clariſſimè videri lineas illas, quæ à ſummo in imum folia diſcriminant, quæ in duas partes fuiſſe plicata ex ſigno ipſo in medijs folijs plicaturæ internoſcuntur. An etiam tunc temporis eodem inſtrumento Chartam extendebant, extenſamque eundem in modum complicabant, vti modo fit? Nugator vt difficultatem effugeret, folia in fruſta modò maiora, modò minora ſubdiuiſit, & in eis ſuas nænias panxit. quod illi cum videretur inſolens, ne ſui facti rationem redderet, ſæpe illud enunciauit. Pag. 85. *Ne te vexet, quod multa in fruſta conciſa repoſuerim; nam ita faciendum erat: quare ita ego ſcio Proſper Augur.* Parum nobis refert, ſi tuum ſcire, non ſciat alter. Attamen ego fraudem aperiam. Non eſt vſus folijs integris, ſed conciſis, & mutilis, vt ex eorum medio, Inſignia

ab Artificibus expreſſa, quibus nunc quilibet eorum, quaſi inuſta nota, ſuum opus ab alterius ſubdiuidit, de medio tolleret, ne fraudem ſuam tam ſolida ratione euinceremus, ſigillo nempe viſo Fabri chartarij. Non ita tamen ſibi cauit iſte Architectus, vt in vna ſchedula medium ſignum non reliquerit: quod vidit, & obſignauit quidam Amicus meus, antiquitatum peritiſſimus, pietate, ac religione celeberrimus, & qui mendacium ſemper æquè atque angues odit: is mihi hìc Romæ aſſeruit, & iuratus affirmauit, è ſchedis illis inuentis, dum illas curioſiùs euolueret, in vna ſignum Artificis animaduertiſſe. Neceſſe itaque eſt illis iiſdem temporibus, quemadmodum & noſtris, ſignis ſuis chartas obſignaſſe Artifices; quod quis credat? etſi obſignare ſueuerant, quanam ratione in tanta ſchedularum effoſſarum copia nonniſi vnum tantum, & illud imminutum ſignum repertum eſt? Tantumne Feſulanus aliorum Inſignibus offenſus fuit, quorum beneficio ſuas antiquitates ad poſteros demandabat? Abſcidit ergo Inſignia vt cautiùs ageret.

LXXVI. Si cum Cuiacio in Expoſit. Nouel. 44. Simone Schardio in Lexico Iuridico, & Salmaſio in Flauium Vopiſcum dicant, Scapum Chartæ plures ſchedas, aut plagulas habuiſſe, & in ſola prima adnotatum fuiſſe, quo Comite largitionum,

num, ſub quo erant chartariæ, quo tempore, quo loco, & à quo præparata eſſet illa charta, ideoque Protocollon dici ſolita, quòd prima ante alias in ſcapo compaginaretur: Quidquid ſit de Protocolli ſignificatione, neque etiam omnia hìc examinamus, ex eodem Salmaſio concludimus, Chartas illas diuerſo à lintearijs noſtris charactere inſignitas fuiſſe. In ſcapo namque chartarum noſtrarum non prima tantùm, vt olim, ſed omnes plagulæ characterem eundem, ac notam in medio formatam exhibent. Quemadmodum enim res chartaria noſtra, à chartaria antiquorum differt, ita & nota huiuſmodi, quæ hodie in Chartis fit, longè diſtat à veterum chartarum Protocollo: non tantum quòd hæc nota, quam noſtrates exhibent, vix appareat, eodem colore cum ipſa charta formata, ideóque nec ſcribenti officiat, nec legentem impediat; ſed etiam quòd ſingulæ ſchedæ, vel folia eundem illum præferant characterem, vbi apud veteres ſcheda illa prima, quæ Protocollon habebat, ſcribendo prorſus erat inutilis. occupata enim iam erat ſcriptura, vtpote quæ illuſtriſſimi pro tempore Comitis ſacrarum largitionum nomen præſcriptum haberet, & tempus, quo charta erat confecta, & alia quædam, καὶ ὅσα, inquit Iuſtinianus, ἐπὶ τῶν τοιούτων προγράφεται. *& quæ in ſimilibus præſcribuntur.*

Ideóque ſubdit Salmaſius, Tabelliones, & Librarij primam illam ſchedam ſolebant excindere, & reuellere, vt immundam, & ad ſcribendum inutilem; at Iuſtinianus, Nouella iam dicta, conſtituit in contractibus ſcribendis, vt Tabelliones Protocolla in Charta relinquerent, & intacta ſinerent, quòd eò ſæpè falſum coargueretur.

LXXVII. Quanti autem eiuſmodi Inſignia conſiderationis ſint, ex his, quæ modo dicam apparet: Superioribus annis, vt retulit mihi, in Eccleſiaſticis ritibus, ac ceremonijs ſatis eruditus, Michaël Lonigus; Thomam Pompeium nobilem Veronenſem, Pædotribæ cuiuſdam, quem ille priùs iniuria affecerat, criminationibus à Senatu Veneto adſcitum, coëgiſſe Iudices, vt ſe, ſi modò vellet viuere, à crimine expurgaret: & literæ illi oſtendebantur Autographæ, quibus ad occupandam Veronam Mantuanum militem aduocabat. Ille diu conſideratis literis, characteres ſuos eſſe, ſuiſque ſimillimos, ſe tamen eos neque ſcripſiſſe, neque manu ſua exaraſſe contendebat. Parricidij, & perduellionis reum, quid enim facerent iuſtiſſimi Iudices? condemnant. Thomas dum melius ſibi prouidet, & Epiſtolas illas attentiùs, meditatiúſque conſulit, in ipſa charta ſignum Chartarij artificis deprehendit, confertque cum alijs, qui rem conſiderantes, ex ſigno illo

Artificem illius chartæ nonniſi poſt aliquos annos, quàm tempus in Epiſtolis ſcriptum ſignificabatur, conficiendæ Chartæ operam poſuiſſe. Sic, deprehenſa calumnia, Thomas abſoluitur, Pædotriba crimen confeſſus, meritas pœnas luit. Memini præterea me inter confabulandum à purpurato Patre, ingenuo illo quidem, & res loquente meras, audiuiſſe, nebulonem quendam conficta Syngrapha à probo viro debitum, idque non leue repetendo, debitorem in iudicium vocaſſe: cum is characteres ſuos agnouiſſet, vt nummos in præſtituta die reponeret, iuſſus eſt. Tandem ſigno chartæ conſiderato, in ea Barbarina Inſignia conſpiciuntur, quæ nonniſi poſt Vrbani octaui Pontificatum in chartis imprimi cœpta ſunt, debitum autem contractum fuiſſe ſub Clemente octauo in Syngrapha aſſerebatur. Hac ratione falſitatis conuictus, ſcriptor Syngraphæ condemnatur. Cuiacius item in expoſit. Nouell. 44. refert ſe audijſſe Lutetiæ accidiſſe, vt Senatus ſuſpectum chirographum ex die, in eo adſcripto, quo nondum eius notæ charta vlla erat in rerum natura certiſſimo argumēto quaſi falſum improbaret. En quantum Inſignia illa Chartarij importent: quæ omnia Feſulanus ad obtegendā conceptam fraudē, ex chartis ſuſtulit. Et hinc palam fit, quare ita fecerit, & in fruſta chartam conciderit,

Digitized by Google

quam noluit integram propalare perditiſſimus nebulo.

LXXVIII. Sed nota Vulpeculæ ingenium; vt vetuſtatem chartæ conciliaret, chartam ipſam colore in fuluum, atrumque vergente tinxit. Cum enim chartas nigricantes conſpicimus, eas ſenio, ac longinqui temporis decurſu colorem illum ſibi comparaſſe, innatamque ſibi albedinem amiſiſſe opinamur, argumento valde infirmo. Multæ ſiquidem recentiſſimæ igni, ac fumo, necnon pulueri, atque aëri expoſitæ per breue tempus nigredinem attrahunt, quam aliæ multò antiquiores, quia clauſæ, conſeruatæque fuerunt, non conceperunt. Vidi libros quadringentis abhinc annis deſcriptos, nitore proprio conſpicuos, ac ſi heri, aut nudiuſtertius confecti fuiſſent; nec degenerem illum colorem, quem à vetuſtate tantùm naſci turba exiſtimat, induerunt: ſic etiam alios recentiſſimos, ob cauſas iam dictas, aliaſque ex arte petitas, adeo nigricantes, vt ex Carbonaria ad nos appuliſſe fatereris omnino. Et, ne longè abeam, hìc Romæ in monte Quirinali, apud religioſiſſimos S. Syluestri Patres Theatinos Matthæus Cicolinus Cæſenas ex Laicorum quos ipſi vocant, numero, Vir, licet rudis, & literarum, ac Latinæ linguæ ignarus, ingenio tamen acuto, ac perſpicaci in Theorematis

ſubtiliſſimis, & præcipuè, quæ vmbras, ac colorum naturam, & radios pertractant, fœcundiſſimo, vt ex libris, quos ille de hac materia Italico idiomate compoſuit, aſſequimur, & ex tabulis, atque icunculis, quas aliud agens, coloreſque indiſcriminatim commiſcens, veloci penicilli turbine parieti, alibique depinxerat, quas non hærere parieti, ſed ab illo ſeiunctas ſeparatim pendere, antequam propriùs acceſſeris, affirmares; vbi enim vicinus pictas in eodem pariete aſpexeris, arte deluſus Artificis ingenium non ſine admiratione extollis, téque tam facilis credulitatis condemnas; vt faceſſere hinc poſſint antiquorum Priſcorum Muſcæ, & Vela; quò & noſtra ætas oculata, quæ dum ſimilia alij referrent, non multùm fidei adhibuerat, vel hoc ſolo diſcat vera eſſe, quæ in hanc materiam à priſci æui ſcriptoribus ſcripto tradita ſunt: Is, inquam, talis, tantúſque, otio ſuo abutens, libellum Ioannis de Sacro Boſco, de ſphæra in charta noſtra, ſed inuerſis literis deſcripſit, ea ratione, vt nonniſi ſpeculo, literæ illæ agnoſcerentur, vel legerentur. Vt characteribus illis tam abſurdis viſu, licet in ſpeculo pulcherrimis, quaſi rebus antiquis, inter amicos tamen iocans, vetuſtati, atque antiquitati fidem conciliaret quàm longiſſimæ, Libri pagellas, neſcio quo modo tinxerat, neque enim ab

eo modum extorquere potui, vt omnes, qui Librum viderant, vno ore faterentur illum eſſe antiquiſſimum, ac etiam ſupra milleſimũ ſcriptum, & characteres illos linguæ alicuius eſſe iam deperditæ, ideoque veneratione dignos. Vbi ille amicorum approbantium aſſenſum habuerat, applicatò ſpeculo, vt in ſpeculo incomprehenſos illos characteres perlegerent, iubebat. Leue ergo erit ex coloris nigredine antiquitatis argumentum, qui in hiſce chartulis clauſis, obſeruatiſque nullo modo à tempore ipſo imprimi potuit; niſi Feſulanus, quod pluribus modis, vel fuligine, vel fumo, ne ſingula recenſeam, efficere potuit, dediſſet. Ex fruſtulis, quæ ipſe habui, pars aquæ immerſa fuſcum in clariorem colorem commutauit, quem pertinaciùs tenuiſſet, ſi vetuſtate contraxiſſet. Itaque clariùs apparet; quod diſciſſa charta non recta, ſed ita, vt folium in duo ſubtiliora diuidatur, colorem album manifeſtiùs intueris, quem magis album poſtea lota reddit; manifeſto indicio, colorem non à vetuſtate contraxiſſe, tunc enim ea per omnes ſui partes, & intima penetralia eundem colorem imbibiſſet, qui modò cum in extrema tantùm ſuperficie extendatur, non aliunde quàm ab ingenio artificis promanaſſe iudicandus eſt.

LXXIX. Charta itaque recentiſſima eſt: num

materia, ex qua literæ pinguntur, & ponuntur ob oculos, Atramentum, inquam, vetuſtatem induat? Nequaquam. Relatum mihi eſt ab his, qui Autographa viderunt, & attentè conſiderarunt, chartas illas atramento, quo nunc nos ſcribimus, eſſe exaratas. Quare colligo etiam ex hoc impoſtoris perfidiam. Atramentum namque, quo Syllanis temporibus ſcribebatur, multùm ab hoc noſtro differebat. Vitruuius lib. 7. cap. 10. tradit, Atramentum eo tempore ex reſinæ ignis poteſtate exuſtæ fuligine, gummi ſubacto, parari: & alias item atramenti antiquorum præparationes ibidem exponit. Plinius etiam lib. 35. cap. 6. *Atramentum fit ex fuligine, pluribus modis reſina, vel pice exuſtis. Propter quod officinas etiam ædificauere fumum eum non emittentes. Laudatiſſimum eodem modo fit è tædis. Adulteratur fornacum, balinearumque fuligine, quo ad volumina ſcribenda vtuntur. Sunt qui & vini fæcem ſiccatam excoquunt: affirmantque ſi ex bono vino fæx fuerit, Indici ſpeciem id atramentum præbere. Polygnotus, & Myron celeberrimi Pictores Athenis è vinaceis fecere, tryginon appellant. Apelles commentus eſt ex ebore combuſto facere, quod Elephantinum vocant. Apportatur & Indicum ex India inexploratæ adhuc inuentionis mihi. Fit etiam*

Digitized by Google

apud infectores ex flore nigro, qui adhæreſcit æreis cortinis. Fit & è tædis ligno combuſto, tritiſque in mortario carbonibus. Mira in hoc ſepiarum natura: ſed ex his non fit. Omne autem atramentum ſole perficitur, librarium gummi, tectorium glutino admixto. quod autem aceto liquefactum eſt ægrè eluitur. Addit Dalecampius, Septentrionales populos nigro ſepiæ addito tantillo aluminis, atramenti loco ſcribere, nec incommodè. Ipſe etiam Smyrnæ nonnullos vidi ſepiæ nigro elegantiſſimè, ac facillimè ſcribere. Vidi etiam ex pilis capræ crematis atramentum non æquè nigrum, ſed ſubluridum, & fulgore quodam rufeſcens, quo in membranis ſcribitur, adeo tenax, & inuariabile, vt numquam à primæuo ſtatu, niſi membrana fatiſcat, deficiat. Aſſeruatur penes me atramentum è Sinica regione aduectum, in tabula accuratiſſimè extenſum, figuriſque, quibus ea natio tabulas ornare ſueuerat, interſtinctum, nigerrimum, ac lucidiſſimum, ab humaniſſimo Gottardo Vœgelino Heidelbergæ dono acceptum. Præparatio, vt verbis Plinij vtar, inexplorata mihi eſt.

LXXX. Obſeruanda porrò ſunt Plinij verba; *Ex ſepijs, quamuis in illo ſit ſepiarum natura, atramentum non fieri.* Quidquid ſit de nigro ſucco Loliginis Horatianæ, Perſius Satyra 3. ſine con-

trouerſia ſepiotici atramenti meminit, *Nigra quod infuſa vaneſcat ſepia limpha.* & Auſonius, *notaſque furua ſepia.* Licet enim ſepia pro atramento ob coloris ſimilitudinem poſitam nonnulli μεταληπτικῶς dixerint; An tamen liquore ſepiæ olim attramentum confieret, dubitauit Politianus Miſcellan. cap. 40. Afros è ſepia ſibi atramentum paraſſe, aiunt Gloſſæ Veteres, Cornutus, Caſaubonus in Perſium, & Voſſius Inſtit. Orator. lib. 4 cap. 11. Potior tamen expoſitorum pars ex flore ſepiæ, ſeu papauere fieri ſolitum tradit: ita Ælius Antonius Nebriſſenſis, Ioannes Britannicus, Ioannes Murmelius, Eilhardus Lubinus, Antonius Foquelinus, Aſcenſius, Acron in Horat. ſat. 4 lib. 1. Gyraldus in Ænigm. Auſonij. Hinc Martianus Capella, *Nigello puluere, qui ex fauilla confectus, vel ſepia putaretur.* Multa Petrus Maria Caneparius Opere de Atramentis cuiuſcunque generis, ſed parùm fœliciter, congeſſit. Sed non hic Atramentorum varias ſpecies; ac temperaturas numeramus. Habuimus tamen quibus modis antiquis temporibus, etiam poſt Syllam, atramentum parabatur, & quomodo tectorium glutino, librarium gummi conficiebatur. De Chalcantho, & noſtri temperatura ne verbum quidem. Non erat ergo atramentum hoc noſtrum, quod non præterijſ-

Digitized by Google

ſent laudati Auctores; nec potuit Syllanis temporibus eodem, quod nondum erat, ſcribens, nobis imponere Feſulanus.

LXXXI. Si quis verò nobis Chalcanthum obijciet, ſiue Atramentum Sutorium, quæ duo plerique confundunt, & idem eſſe contendunt, cum Chalcanthũ materia ſit, ex qua atramentum illud ſutorium conficitur, atramentum ſutorium ſuccus ex Chalcantho diſſolutus, ad tingendas, inficiendaſve pelles, & coria, quibus ſutores, vnde & nomen habuit, vtuntur; quo etiam denigrantur lanæ, capillique à pleriſque; ſciat, eius, in ſcriptione, nullum vſum antiquitatem habuiſſe; quòd neque magnopere atram imprimeret notam, neque vllam illiniret maculam. Hinc apud Ciceronem lib. 9. Epiſt. 21. Sutorio atramento abſolutus dicitur, qui corruptela Iudicum, non citra infamiam abſolutus eſt, vt Adrianus Turnebus Animad. lib. 6. cap. 1. & plerique alij adnotarunt. Salmaſius in Flauij Vopiſci Tacitum, *Atramentum, quo vtebantur,* Veteres, *à noſtro atramento diuerſum pingendo ebori aptiùs fuerit, quàm quo hodiè vtimur.* Et quamuis poſtea Dioſcoridis, & Galeni ætate, in Scriptorio quoque locum habuerit Chalcanthus, non ita tamen locum occupauit, vt ex eo potiſſimùm conficeretur, vt hoc tempore fit. cuius

optimam præparationem, & modum ex Matthæolo Dalecampius nobis in libris de Plantis lib. 1. cap. 2. expoſuit: & ex Braſauola in Examine terrarum pag. 471. Bernardus Cæſius de Mineralibus lib. 2. cap. 4. ſect. 15. qui inter hoc, & antiquorum atramentum diſcrimen agnoſcit. Cardanus etiam de ſubtilitate lib. 8. cum conficiendi atramenti, quo nunc ſcribimus, modum accuratè deſcripſiſſet, ſubdit; *Antiquo tempore pro ſcribendis libris fuligo balnearum, & fornicum in vſu erat, & nunc ad excudendos libros fuligine olei lini cum ipſo oleo vtuntur.* Neque ab hac ſententia alienus eſt Amatus Luſitanus in Dioſcor. lib. 1. Enarrat. 83. *Porrò ad memoriam hic reuocandum eſt, ex fuligine reſinarum hodie atramentum componi, quo Typographi ſæpe vtuntur, adiecto aceto, & gummi Arabico, quò tenacius, craſſiuſque fiat, velut quoque Dioſcoridis tempore pro pingendis characteribus parabatur.* Dioſcoridis verba ex lib. 5. cap. vltimo illa ſunt. *Atramentum, quo ſcribimus, fuligine è tædis coacta colligitur. In ſingulas libras gummis, terna fuliginis vncia adijciuntur. Fit etiam è reſinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Aſſumitur autem fuliginis mina, gummis ſeſquilibra, glutinis taurini, Chalcanthi, ſingulorum ſexvncia.*

& lib. 1. cap. 94. *Ex reſina fuligine fit atramentum, quo ſcribimus.* Vides Atramentum ex fuligine confici, ab eaque tamquam re potiſſima denominationem ſuſcipere, Chalcanthum ob exiguitatem nullius eſſe conſiderationis. Plinius lib. 34. cap. 12. dicens de Chalcantho, Diluendo fit atramentum tingendis corijs: Nec quippiam de illius in ſcriptura vſu adnectens, annon palam illud innuit, nullum illius in ſcriptione vſum fuiſſe, aut ſaltem ipſum neſciſſe? An tantum audeat Feſulanus, vt etiam in hoc negotio, in quo, cum ſcriberet, verſabatur Plinius, Plinium & oſcitantiæ, & obliuionis, ne dicam ſtupiditatis, accuſet? An ego, qui nunc ſcribo, atramenti, quo literas in charta exaro, niſi in occipitio oculi fuerint, obliuiſci potero?

LXXXII. Rei etiam nouitas in hiſce Antiquitatum commentis in globulis, ſiue inuolucris, in quibus chartæ illæ reponebantur, ſatis ſuperque oſtenditur. Ea, neſcio vndenam adſcito nomine, Luſor *Scarith* vocauit. Cum multos interrogaſſem linguarum ſcientes, nullus mihi tam arcani nominis ſententiam aperuit; multi etiam riſu, cachinnóque exſibilarunt. Tandem ad Hebraicam linguam confugio, in qua primò hoc nomen Hebræum non eſſe apparet; cum nullum apud Hebræos à duabus conſonantibus exordia-

tur; verùm ſi ad Hebræam proprietatem referre illud velimus, non poterit alio modo quam Scichrit שחרית pronunciari: quod ſecundum eius linguæ petitos, & præſertim Dauid de Pomis in Lexico Hebraico, nihil aliud, præterquam mendacia, figmenta, falſitates, dolos, machinas, quibus aliјs illuditur, ſignificat. Quod, vt animaduerti, exclamaui; ô prouidam Numinis mentem! ô malè ſanam hominum prudentiam! dum à recto abit, rectumquē conuellit, volens, noléńſque, quam veri cognitionem turbat, funeſtatque, quaſi ex oraculo dicit. Non equidem hic Feſulanus, ad nugas ſuas exprimendas, ac ſcelera, potuit aptiori nomine vti; vt vel eo ſolo, quantum illi fidere debeamus, conſtituat. Globuli itaque iſti, ſiue inuolucra ab Auctore ipſo mendacia nominantur; quid fruſtra calamum, mentemque fatigas? habes nomen, tene fraudem, & falſæ ſcriptionis figmenta deuita. Sed ne mentientis fidei innitamur, veritati imponentem, pergamus refellere.

LXXXIII. Neque enim fieri potuit, vt materia illa, ex qua compacta fuerant Scarith, tandiu defoſſa, immixtaque terræ, putredini reſtiterit. Eam vt admirabiliorem faceret quiſpiam, propterea-que à corruptione eximeret, ex bitumine, pice, reſina, cera, thure, ſtyrace, & maſtice, aliiſque

conflatam eſſe enunciauit. Rerum tamen harum periti, & qui ſimilia quotidiano vſu apprimè norunt, quos ego conſului, præter picem, piloſque, & cretam, quæ pici, ne vaſculo adhæreſcat, apponitur, nihil aliud internoſcunt: & mox experimento vario, & ignis etiam probatione, huius, quæ Scarith ambit, & illius, quæ in triuijs, aut in compitis venditur, collatione facta, nullum inter eas diſcrimen agnitum eſt, ſed in omnibus ſimillimæ deprehenſæ. Pice ergo, pilis, cretaque ferruminatum eſt; ni plures eorum modos quis affirmare velit, & alios alia ratione eſſe compaginatos: Scarith, quod ipſe apud me habeo, non aliis conſtat. Secundus cortex erat è creta cruda, villoque, digitis, vel alio in eam formam extenſus. At quamnam iſta perpetuitatem promittūt? & promittere maximam, ſeruaſſéque ſe, nos ipſa experientia docet, quando poſt milleſimum, & ſeptingenteſimum annum effoſſa, ſe ipſa, ſchedaſque in illis clauſas à putredine conſeruarunt immunes. Adderet alius bitumine perpetuitatem parari, ex Albino quæſt. in Geneſim, & Rabano, illud enim eſt feruentiſſimum, & violentiſſimum gluten, cuius eſt hæc virtus, vt ligna eo oblita, nec vermibus exedi, nec Solis ardore, nec flatibus ventorum, nec aquarum poſſit inundatione diſſolui. Ioſephus antiquit. Iudaic. lib. 1. cap. 4.

ex Beroſo. Euſebius de præparat. Euangel. lib. 9. ex Abydeno; & Chronicorum parte prima ex Alexandro Polyhiſtore, Euſtathius Antiochenus in Examero, & alij, tradunt ad ſua tempora ab incolis Apobaterij Arcæ reliquias monſtrari, & eius bitumine ad auerruncanda mala vti. Si quis conferat tempus ab exſtructione ipſius Arcæ anno nempe diluuij ad Euſtathij ætatem, ſi vulgatæ ſcripturæ calculo innitamur anni fere 2615 intercedunt. An durabilius exiſtimari potuit? Bitumine quoque ferruminati fuere muri Babylonis. Murum enim Semiramis Babyloni cocto latere circumdedit, arenæ vice, bitumine interſtrato. Herodotus lib. 1. Theocritus in Gratijs, Iuſtinus lib. 1. Curtius lib. 5. Ioannes Tzetzes chiliade 9. hiſtoria 275; vnde ad æternitatem haberetur ſine vitio Murus. Et Geneſeos 11. Filij, nepotéſque Noë Turrim in terra Sennaar ædificauerunt, lateribus pro ſaxis, & bitumine pro cæmento vſi, vt nomen ſuum celebrarent, nempe vt futuris temporibus memoria ſui apud poſteros ſempiterna extaret. Et refert Theodoretus quæſt. 59. in Geneſim, qui prædictam turrim ſpectarant, particulam effringentes, reperiſſe ſe dixerunt bitumen coctilibus lateribus ſubſtratum. à Turri verò ædificata ad Theodoreti tempora, cùm illa ſcriberet, anni ferè ſunt 2215.

Digitized by Google

Ægyptiorum quoque cadauera bituminis beneficio poſt viginti, aut plurium annorum myriadas perpetuitatem adepta quodammodo fuiſſe viderunt alij, & nos ipſi ſæpius apud generoſum, & eximiæ literaturæ Virum Petrum Vallium, quem æquè Roma, ac Græcia Vlyſſem ſuum, admiratur, vidimus, & ſedulo, ac meditatè circumſpeximus.

LXXXIV. Qui iſta diceret, vt à poſtremo initium ſumam orationis, condiendorum cadauerum modum ignorat. Funera enim illa, cedri ſucco medicari, alijſque aromatibus condiri, apud optimos Auctores planè tritum eſt. Ioannes Kirkmannus, ad abigendam è corporibus mortuorum putredinem, veteres potiſſimùm vſos eſſe Sale, Nitro, Cedro, Aſphalto, Melle, Cera, Myrrha, Balſamis, Gypſo, Calce refert, probatque lib. 1. cap. 8. de funeribus Romanorum. Plura in eandem materiam doctè, conſideratéque Paulus Zacchias Quæſt. Medico-Legalium, quibus & ſaluti hominum, & ciuium incolumitati prouidentibus certiſſimum ſe ducem præbuit, lib. 4. Tit. 1. quæſt. 10. digeſſit, atque examinauit: vide præterea Lilium Gregorium Gyraldum lib. de vario ſepeliendi ritu, Petrum Bellonium Obſeruat. lib. 2. cap. 47. Interea Cedri præcipuè tanta vis eſt, vt corpora hominum defunctorum eo

perfuſa,

perfuſa, plurimis incorrupta ſeculis ſeruentur. Et ſi quid etiam bituminis admixtum fuiſſe contendas, ne morologus ſim, non abnuero. Vitam tamen à Cedro, alijſque aromatibus potiùs, quàm à bitumine habent, cuius facultas facillimè ab alia ſuperatur, & potiſſimùm à terra, ſi cum illa admiſceatur. Tradunt namque harum rerum periti, picem, & ſimilia in cellis repoſita circumadſtantem terram vndique attrahere, quam, ſi non tanta fuerit, abſorbent, in ſe ſe, immutantque; ſi multa ibi ſubaggeretur, bitumen ipſum, ſua vi, ac natura ſpoliatum in terram degenerare. Et qnàm diutiùs facultatem purum ſeruauerat, mixtum ſenſim deperdere: adeo vt vix, quod fuerit, agnoſcatur. Quamuis enim bitumen, licet exiguum, in quo generatur loco, & nondum ſeparatum, viuat, & perpetuò duret, inde tamen exciſum, alioque aduectum, quaſi mortuum, vitaque denudatum, langueſcens, lentorem, ſi rebus alijs admiſceatur, deperdit, & in aliam, atque aliam formam tranſmigrat. Babylonios porro muros, quidquid alij dicerent, non bitumine, licet illud in ædificijs ſit perquam idoneum, ſed lateritia ſtructura diuturnitatem ſibi, & æternitatem quodammodo auſpicatos, auctor eſt Ioſephus lib. I. Antiquit. & Plinius lib. 35. cap. 14. *Graci*, ait, *prater quam vbi è ſilice fieri poterat*

ſtructura, parietes lateritios protulere. Sunt enim æterni, ſi ad perpendiculum fiant, ideo & in publica opera, & in regias domos adduntur. Sic extruxere murum Athenis, qui ad montem Hymettum ſpectat; ſic patris ædes Iouis, & Herculis, quamuis lapideas columnas, & epiſtylia circumdarent: domum Trallibus regiam Attali: item Sardibus Crœti, quam geruſiam fecere: Halicarnaſſi Mauſoli; quæ etiam nunc durat. Hæc ad verbum mutuatus eſt ex Vitruuio lib. 2. cap. 8. qui etiam Mauſoli ſtructuram ad tempus ſuam egregiam præſtare firmitatem dicit, poſt 425. annos videlicet. Sed quid? ait Philander ſe audiuiſſe etiamnum durare. & lib. 7. cap. 56. idem Plinius, Epigenij grauiſſimi auctoris teſtimonio, confirmat apud Babylonios ſeptingentorum viginti annorum obſeruationes ſiderum coctilibus laterculis inſcriptas, conſeruatas eſſe. Structuræ itaque firmitas non ex bitumine, quo laterculi colligantur, fit, ſed ex ipſorum laterculorum natura, vitij neſcia, & potiſſimùm ſi de terra albida, cretoſa, ſiue de rubrica, aut etiam maſculo ſabulone ducti ſunt. idque manifeſtum eſſe quotidiana experientia addiſcimus ex antiquiſſimis fabricis, quæ licet multis ante Chriſtum annis, & ſine vllo bitumine, ſed tantum ex calce, & Puteolano puluere iuſta mix-

tionis temperatura conſtructæ ſint, nihilominus diuturna illa duratione ſoliditatem acquirere videntur, cum neque malleorum ictibus, neque vlla ferrearum machinarum vi concuti, conuellique peſſint, rumpanturque potius laterculi, quàm à glutine ſeparentur; ita vt cum cœmento colligata vnam ſolius lapidis duritiem præ ſe ferant. Mirum dictu, vidi ipſe hiſce annis, cum collapſarum Conſtantinianarum Thermarum in Quirinali monte reliquiæ diſijcierentur, robuſtiſſimorum iuuenum in illis confringendis conatus irritos, & chalybem ipſum repercuſſum, contortum, & in minutiſſima quoque fruſta ea duritie comminutum: materiam verò ſolidiſſimam, ferro ipſo, chalybéque duriorem, ictus innoxiè perpeti. Quis crederet à ſummo mane ad ſummam noctem lacertorum, neque inexpertorum, continuos niſus, aſperrimoſque conatus ex muro illo palmarem molem non contriuiſſe? Affirmat Vitruuius lib. 2. cap. 6. Puteolanum puluerem, commixtum cum calce, & cœmento, non modò cæteris ædificijs præſtare firmitatem, ſed etiam moles, quæ inde conſtruuntur in mari, ſub aqua ſolideſcere. Legimus etiam apud Plinium, eundem fluctibus merſum, protinus fieri lapidem; & Ciſternas Romæ ex arena foſſitia, & calce vehementiſſima, ita conſtructas, vt lapides videan-

tur. Muri ergo Babylonici, & Sennaarici ex bitumine ſtructi, atque perfecti ſunt, non vt impoſterum temporis iniuria non vitiarentur, ſed quod calcis, & arenæ, pulueriſque Puteolani, quæ forſan optaſſent, ſed fruſtra, copia non ſuppeteret: ideoque bitumine abundantes, bitumine vſi ſunt.

LXXXV. Rerum enim paratu facilium frequentior vſus eſt, ac communior. Plures Americæ populi, ex Auium plumis elegantiſſimè contextis, veſtimenta ſibi præparant, qualia multa Monachij, alibique conſpexi, adeo concinnè, affabréque confecta, vt ſericea villoſa texta noſtra, non dicam, ſuperarent, ſed exæquarent; ſane coloribus flammeis, floridiſque omninò vincerent: quia apud eos innumeræ diuerſis coloribus Aues materiam profuſiſſimè miniſtrant. Scriptore Strabone lib. 15. Ichthyophagi Indiæ populi è Cetorum, quorum ibi magna copia eſt, oſſibus ædificia conſtruunt. Idem de extremæ Septentrionalis plagæ incolis Olaus Magnus lib. 21. cap. 21. teſtatur. Quemadmodum & aliæ regiones vtilitatibus, quas ſingulæ habent, vtuntur, licet vna præſtantior altera effectu poſtmodum ipſo dignoſcatur.

LXXXVI. Diceret etiam non nemo vocem Hebraicam, quam bitumen interpretati ſunt ſeptua-

ginta, & auctor Vulgatæ, aliter ab alijs reddi. Vatablus enim expreſſit argillam; Pagninus, lutum, cretam, vel rubrum bitumen, quod fit ex calce, & puluere laterum, vnde etiam rubrum colorem accipit. Oleaſter etiam, Diodorus Tarſenſis Comment. in hunc locum apertiſſimè tradit, Hebræam, & Syram vocem in hoc loco non ſignificare bitumen, ſed calcem. idque longè probabilius eſſe, quòd bitumen non ſit idoneum ædificijs, calx verò ijs maximè ſit accommodata. Hanc tamen ſententiam optimè refellit Theodoretus quæſt. 59. in Geneſ. quam nec ipſe laudo.

LXXXVII. De bitumine arcæ, quòd abhinc annos decem, Notis in Euſtathium Antiochenum dixeram, rurſus repetam, non vi, ac facultate innata tamdiu perduraſſe, ſed ita Deo diſponente, vt mortales æternum, vt ita dicam, iuſtitiæ diuinæ, necnon miſericordiæ præ oculis haberent monimentum. Pari ratione Cera interuallo temporis, lentore, ac viſcoſitate deperdita, in puluerem abit: & oculatus teſtis aſſero, Ceram rubeam, quæ craſſior, ac viſcidior alba, vel virgine eſt, quaque in ſigillis vtimur, poſt non longum tempus ita diſſolutam fuiſſe, vt vix ceram fuiſſe dignoſceremus: & curioſiſſimus rerum indagator Gabriel Naudæus ingenuè confirma-

uit, multa ex ſimili cera confecta ſigilla, dum Archiuium Reatinum, iuſſu ſapientiſſimi Principis ſui ſedulus indagaret, comperiſſe vetuſtate exeſa, & pinguedine, qua firmabantur, amiſſa, in puluerem, ac cineres conuoluta, operculis clauſa, loco non humenti, aut carioſo. & tamen annum trecenteſimum non exceſſerant.

LXXXVIII. In cera enim vetuſta, non ſecus gigni, ac in arido ligno, Animal candidum, quod omnium animalium minimum videtur eſſe, & vocatur Acari monet Ariſtot. de Hiſtor. Animal. lib. 5. cap. 32. ſomniat Sylburgius, qui τυρῷ, non κηρῷ mauult ſcribi, vt ſermo ſit de Caſeo vetuſto, in quo ſolent gigni huiuſmodi minutiſſima Animalia. Verum producta in Caſeo Animantia, non omnium Animantium minutiſſima ſunt, neque vt ea naſcantur vetuſtatem in caſeo requirunt, quæ etiam in recentiſſimo proueniunt. In Cera verò, quæ alia à putredine conſeruat; tempore vi illa, humoréque, quibus alijs, ſibique perpetuitatem promittebat, abſumptis, animal illud concipitur, quod reliquum, ſi quid eſt in Cera, viuacitatis erodit. Hinc in puluerem eam abire neceſſe eſt. Hinc concluditur bitumen hoc adeò friabile, pellucidum, & igni appoſitum fœtidum, fumumque exhalans, recentiſſimum eſſe. Defoſſum namque, humore terreo, viqueterræ in-

ſita, qua ſibi depoſita corrodit, per tot annos in puluerem diſſipatum, corporéque fractum, & ſplendorem amiſiſſet, igniqueappoſitum neque fumum, neque odorem reddidiſſet. Ipſe etiam ab Architectis, & Vrbanis foſſoribus diligentiùs perquiſiui, an quid vnquam ſimile ſub terra reperint, omnes ſimul, & inter eos Hieronymus homo ex Oppidis Aquilæ Vrbi adiacentibus, qui tertiam Vrbis, vt ita dicam, partem, & ſexcenta antiquorum ædificia cum ipſis fundamentis ferro, laboréque improbo diſiecit, effoditque, conteſtati ſunt, licet infra terram lapides, ac metalla, antiquitatis veræ notis percuſſa, offenderint, numquam tamen bitumen, vel aliquid ſimile offendiſſe. ridebantque Luſoris ingenium, qui incerto, ac labili inſtrumento rerum Etruſcarum perpetuitatem commiſerit.

LXXXIX. Nec alia ratione de Creta argumentabantur: ea enim, licet in maſſam proiecta diutiùs putredini obſiſtat, ſi tamen aqua extendatur in tabulas, eaſque tenues, tractu temporis extenuata, vel humiditate concepta res in ſe occluſas, madefactas conſumit, vel ſiccitate ipſa in puluerem fatiſcens, & in ea aëre conputreſcente, tineis prognatis corrodit. Neque bitumen ſic digeſtum humiditatem impediet. natura quippe ſua in terræ viſceribus repoſita, terræ humidita-

tem, nullo impediente, quò aridior, eò ardentiùs exugit: cuius etiam frigiditate aër in illis occluſus, & condenſatus ſæpiſſimè ſoluitur in aquam. Hinc vaſa teſtacea, etiam quæ humiditatem abſumere nata ſunt, inueniuntur in latebris, plena aqua, non quam, qui primum poſuerant, infunderant, ſed quam ea ex aëre terra moliente conceperant.

XC. Plinius lib. 13. cap. 13. ex Caſſio Hemina probatiſſimæ notæ ſcriptore, Liuius 50. belli Macedonici, Plutarchus in Numa, Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. Lactantius lib. 1. Inſtitut. cap. 22. Auguſtinus lib. 7. de Ciuit. Dei cap. 34. tradunt, Cn. Terentium Scribam, ſiue Lucium Petilium, agrum ſuum in Ianiculo repaſtinantem, offendiſſe arcam, in qua Numa, qui Romæ regnauit, ſitus fuiſſet. in eadem Libros eius repertos poſt quingentos triginta quinque; vt Plutarcho placet, quadringentos annos; & eos fuiſſe è charta: maiore etiamnum miraculo, ſubdit Plinius, quòd tot infoſſi durauerunt annis. Si quadringenti, aut quingenti durationis anni miraculo fuerunt accuratiſsimis, ac prudentiſsimis Viris; annon inſtar portenti fuerit, quæ ex Feſulano aſſeruntur, chartam illæſam remanſiſſe per annos mille, & ſeptingentos? Cúmque in chartarum illarum conſeruatione arcana rimarentur naturæ, illam tantùm

causam

cauſam aſſignarunt. En ex Plinio Heminæ verba. *Mirabantur aliqui, quomodo illi libri durare potuiſſent; ille ita rationem reddebat. Lapidem fuiſſe quadratum, circiter in media arca, vinetum candelis quoquo verſus: in eo lapide inſuper libros impoſitos fuiſſe; propterea arbitrarier eos non computuiſſe; & libros cedratos fuiſſe, propterea arbitrarier tineas non tetigiſſe.* Et confirmat Vitruuius lib. 2. cap. 9. *Cedrio reliquæ res cum ſunt vncta, vti etiam libris, à tineis, & à carie non læduntur.* Neque abnuit Martianus lib. 2. *Alia ex papyro, quæ Cedro perlita fuerant, videbantur.* Sic enim facili ſenectæ papyri prouidebatur. Neque enim omnes ſemper Libri Bibli eſſe poſſunt, in qua chartacei, déque biblo conſuti, ſi modo vera ſunt, quæ Stephanus, & magnum ethymologicum produnt, repoſitique, corruptionis vitium numquam ſentiebant. Cum itaque Feſulana chartarum fruſtula Cedro vncta non fuerint, ſed tantùm bitumine in nonnullis partibus, & gummi Iuniperi perlita, quare non putruerunt, ſed priſtinam naturæ firmitatem per tot annos ſeruauerint, velim ipſe à Feſulano perdiſcere. Chartam enim, eandem cum pannis linteis, ex quibus conficitur, naturam induentem, eandem cum linteo ipſo perpetuitatem habere neceſſe eſt; & quod linteum à tineis, & putredine

X.

non ſeruat, neque chartam ipſam ſeruabit. At bitumen, & reliqua Scharitorum machina linteum ne putreſceret non effecit; ita in Præfatione, *Tela in pulucrem comminuta eſt:* Inane eſt ergo, quod prætendi poſſet, iſta vnctione chartas à putredine vindicatas fuiſſe, quæ adeò ſibi conſtant, & induratæ noſcuntur, vt non facilè diſcindantur, & vi illata, quemadmodum recentiſſimæ iſtæ, & quæ nunquam reconditæ ſunt, facerent, reſiſtant. Adde etiam, ſi libet, haud ita facilè credi poſſe, prædicta Scharith, non multum altè defoſſa, licet oppoſitum aſſeratur, in eodem ambitu, & loco permanſiſſe, nec alibi fuiſſe ſparſa, vel raptata imbrium vehementiſſimorum turbine, ac torrentium impetu, aut terræmotibus aliò, atque aliò aducta, cum vias ipſas, & ſilices vinctos, artéque non inconcinna ferruminatos, diſiectos, aſportatoſque huc, illucque paſſim videamus, & antiqua ædificia euerſa penitus, dirutaque.

XCI. Quod verò aſſeritur materiam Scarith extrinſecus ab aqua, intrinſecus ab igne defendere; & habuiſſe vnum Scarith primo cortice combuſto vaniſſimum eſt. Qui enim fieri potuit, vt interna materia ignem non timeret, quæ vndique igne ipſo, bitumine nempe, circumueſtiretur! illud namque & humore terrarum fouetur, &

in aquis accenditur. De limo ſtagni Comagenæ, Chimæra monte, Nymphæo cratere, Carbonibus terræ Ampelitidis, Thracio lapide, Gagate, & alijs vide Dioſcoridem, Nicandrum, Galenum, Plinium; & qui non minori facundia, ac eruditione noſtra ætate de bitumine, & alia ignium hyle, poſtquam exarſit Veſuuius, alijs ob tantæ cladis, & rei nouitate conticeſcentibus, primus incendij cauſas aperiens, non omnibus obuia expoſuit, Petrum Caſtellum in ſuo Veſuuio; ne ſingula ipſe, præter inſtitutum, recenſeam. Illic facilem bituminis in igne concipiendo, ſi humiditas adfuerit, naturam conſpicies.

Non tantam eſſe terræ humiditatem dicent, vt ignem excitet, & bitumen ipſum immixtum rebus alijs ignem tam ſibi familiarem auertere. Si humoribus terræ imbres, ac pluuias addas, & aëris temperiem, ſæpè ſæpiùs tanta in vnum confluit humiditas, vt & ſtagna accreſcant, & ſcaturigines corriuentur. Nec copioſa humiditas, ſed temperata, & igni accendendo accommoda, incendium facit.

XCII. Sed defendat extrinſecus ab aqua bitumen, annon ſtultum erit credere cretam intrinſecus ab incendio defendere? Creta cruda, igni appoſita, flammis illis dureſcit, res tamen, quas

Digitized by Google

in ſe conſeruat, eodem incendio abſumit, & torret. Bene lateritia illa columna ex coctilibus laterculis, ſiue ſecus, quam quidam Adamo, alij Abraamo, cæteri Setho, & rationabiliùs dedunt, notas ſibi inſcriptas, poſt rerum conflagrationem conſeruare potuiſſet, igni cedere neſcia; non tamen inde etiam ſequitur, ſi quid externæ materiæ in ea eſſet clauſum, conflagratione illa non fuiſſe abolendum. Ne longiùs aberrem, chymicæ artis Magiſtri, luto quod *ſapientiæ* vocant, & ex creta, tamquam re præcipua, conficitur, vitra illinientes, ea ab ignis iniuria defendunt, & lutum illud igne inſaniente, ac ſi æternum eſſet incendio pertinaciùs ſolideſcit, vitro quandoque interius liqueſcente, & materiæ reliquiæ, quæ in vitro inſertæ ſunt, ardentibus flammis combuſtæ, in cineres, ac pulueres rediguntur. & cum ipſe chartam impoſuiſſem, charta etiam ipſa exarſit. Falſum ergo eſt Scarith primo cortice combuſto, chartas in alio cortice clauſas illæſas conſeruaſſe. neceſſariò enim, cortice interiore calefacto, atque accenſo, torrentur, & comburuntur, quæ in eo ſunt. Non credis? experire, periculum fac. non erit longum. ex eadem ipſa materia conſtrue, & claude quidquid volueris, quod tamen igni ſuccumbere poſſit, & ignis notas inuſtas excipere; igni apponito, & videbis rerum mutatam

faciem, quod & pueri norunt.

XCIII. Præterea in inuolucris eiuſmodi corticis tenuitatem conſidero, quæ faciliùs læditur, & vitijs patet. Poterat ſanè Luſor craſſiores, moléque grandiores efformare, vt, craſſitie ipſa firmiores redditæ, diutiùs perdurarent. id & meliùs eueniſſet cum pauciora, & grandiora plures chartas continuiſſent, & commodiùs conſeruaſſent. Cui enim commodo tot Scarithorum multitudo eſſe potuit. ſic etenim vel paruitate vileſcerent, vel exilitate abolerentur, vel diligentiam inquirentium effugiſſent; neglectaque ideò nouo ſepulchro fuiſſent damnata. Sed dicat, nec inuideat Luſor in extremo obſidionis, cum mors inſtaret, & manus trementi, atque funeſta iam pag. 3. nonaginta quatuor Scarith ſepelierat, hæreretq; an illi facultas poſtmodum erit tanta, Augur perſpicaciſſimus, vt & alia reponat: ad Inghiramij manus centum, & nouem peruenere, ex quibus plura ſupereſſe apparet: & mihi relatum eſt à nonnullis, multò plura reperta fuiſſe, quanam ratione in tantillo tempore tot componere potuit vir publicis etiam negotijs intentus, modò ciuibus prouidens, modò armis hoſtem è muris repellens, modò Romanorum inſidias eludens? Homo paratiſſimus, nullis externis negotijs obrutus, ſecurus, longè à metu, & periculo vi-

Digitized by Google

uens, vix tot ſimul conflare potuiſſet, alio tempore, quàm in obſidionis acie ſimilia peragenda erant. In loco tandem, in quo tanta erat chartæ penuria, vt Feſulanus lamentatur, quomodo tanta eſſe & cretæ, & pilorum, & bituminis abundantia potuit? Dicet multos habuiſſe, qui ipſi in illis extruendis operam præſtarent. Dicit tamen vt alibi adnotabamus non fidere ſeruis, qui ſeducti poſtmodum reuelarent Romanis. Inanijs ſunt ædes oppletæ, atque araneis.

XCIV. Poſſem etiam ex rebus, quæ hic narrantur, futile ſcriptoris ingenium, mendaciumque ſatis manifeſtum comprobare, ſed vno, aut altero examinato, ſatis ſupérque inſtituto meo feciſſe exiſtimo. Etruſci namque imperij tempora, & geſta, quæ tam diſtinctè, accuratéque Luſor exponit, neque vera ſunt, neque ita eſſe potuerunt; ſi ſacræ literæ, quæ nobis tamquam veritatis norma ab Eccleſia proponuntur, & quarum ſyllabis etiam adeò tenaciter inhærendum eſt, vt ſpiritum potiùs, quam ipſas veri Chriſtiani in diſcrimen adducant, non mentiuntur. Ego ſanè oculato etiam mihi credo, ſi, quod oculi vſurpant, non conuenit. neque auribus fido, ſi concorditer cum illis non tinniunt; & diſciplinarum ſemper eſſe ieiunus peroptaui, quæ mihi animum ab illis abducant, vel aſſentientes illis ſententias

non ſuppeditent. Aiunt itaque pag. 7. Primò Noë, Vandimonem, & Ianum à Latinis vocatum, poſt aquas diluuij cum Iapeto filio in Italiam veniſſe, & Cethim ædificaſſe. De hoc Noë itinere nullum in ſcripturis verbum eſt, quod illæ omnino non tacuiſſent, cum inter Noë facinora non vltimum illud ſibi locum occupaſſet, cum gentis illius initia poſiturus aduenisſet, quæ poſtea totum ſibi terrarum orbem, & Iudæam ipſam, Deo tantummodo dilectam ſubijcere, & apud quam veræ religionis culmen, & fidei rectæ infallibilis regula diu manere debebat. Adde non eſſe credibile, Virum, iam ætate grauem, & tot laboribus fractum, ad longiſſimas terræ partes pedem mouiſſe. quæ eum neceſſitas compulit? quæ ratio ſuaſit? priùs viciniores partes implendæ erant, demum quæ longè aberant. Quare ſi terreſtri itinere rem aggreſſus fuiſſet, prius Aſiam maiorem, & minorem, inde Europæ Scythicas partes, poſtmodum Italiam verſus progrediendo, ante quàm illam attigiſſet per Germaniæ potiſſimam partem, ac tandem per Inſubros perueniſſet in montem illum: ſi velificio contenderet, non potuit Italiæ viſcera penetrare, niſi priùs in mediterranei maris inſulas, eas potiſſimùm, quæ ante ipſam Italiam locum occuparunt, & reliquas Italiæ oras, tum demum in Latium, &

agrum Romanum diuertiſſet. Veruntamen, cum ſacræ literæ diſperſionem illam gentium nonniſi poſt ædificatam turrim, & confuſionem linguarum factam dicant; ante enim non potuerant, licet à Deo moniti, à patrio illo nido auelli; *& dixerunt, venite, faciamus nobis ciuitatem, & turrim, cuius culmen pertingat ad Cœlum, & celebremus nomen noſtrum, antequam diuidamur in vniuerſas terras, &, Atque ita diuiſit eos Dominus ex illo loco in vniuerſas terras, &. ceſſauerunt ædificare Ciuitatem. & inde diſperſit eos Dominus ſuper faciem cunctarum regionum:* Hinc ſequitur, vt poſt ædificatam Turrim, & confuſionem linguarum, diuiſio illa, cùm priùs omnes vnà conuiuerent, facta ſit. Immo in ijſdem ſacris Literis apertiſsimè dicitur cap. 10. à generationibus filiorum Noë diuiſas fuiſſe inſulas gentium in regionibus ſuis vnumquemque ſecundum linguam ſuam, & familias ſuas in nationibus ſuis, & concludit; *Hæ familiæ Noë iuxta populos, & nationes ſuas ab his diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium.* Cauſa itaque potiſſima diuiſionis gentium nulla alia quàm linguarum iſta confuſio fuit: quod adeò certum eſt, & Catholicæ veritati conſonum, vt opinio illa Philaſtrij Brixienſis Epiſcopi in Catalogo Hæreſeon, cap. 106. qua, multis ſeculis ante Turris Babelicæ

conſtructionem,

conſtructionem, ſermonum, ac linguarum varietas, Dei munere illis hominibus conceſſa aſſeritur; & verborum, *Erat autem terra labij vnius*, &c. interpretatio, plura ſcilicet linguarum genera labium vnum dici, quia omnes ſe inuicem intelligebant, à nonnullis hæretica iudicetur, tamquam ea, quæ ſcripturæ ſacræ omnino repugnet.

XCV. Sed vt rem accuratiùs examinemus, venerit in Italiam Vandimon: quonam vero poſt diluuium, vel quo ætatis anno venerit, apud Feſulanum non eſt, vt eo ſilentio res obſcuriſſima, & perplexa, quaſi ſopita, occaſionem poſtea ipſi præberet, vt Etruſcorum Æram, vti vellet, effingeret, & principium, quod ſibi videretur, tanto imperio appingeret. At quam ſtultè Æra ipſa ſtatuatur, apertiſſimè liquet; neque enim in diebus, ac menſibus, vel paucis annis decertatio erit, ſed in centenarijs; adeò in Æræ illius collocatione cæcutiuit artifex. Pag. 22. Romam Crani Atlantis filiam, à Patre Aboriginum Reginam conſtitutam, Romæ Caſtellum condidiſſe, tradit; repetitque pag. 85. & pag. 142. ante eam annis 2105 regionem, quæ Italia dicitur, à Noë, & filijs inhabitatam fuiſſe, Romam verò conditam ſub Crano Atlante circa annum Etruſcum 1256. à Noë, & filiorum habitationē ad Romam ædifi-

catam ſub Crano Atlante ſi non plus quam prædicti anni numerantur, quomodo Vulterra ante Romam 2105. annis inhabitata fuit à Noë? octingentorum quadraginta nouem annorum diſcrimen inter vtrumque calculum internoſcitur. Quod ſi Vulterræ conditæ præfixum terminum inueſtiges, ille multò ante Noëticum diluuium ſtatuendus eſt, vt iam Vulterra alium à Noë ſui conditorem, & antiquiorem agnoſcit. De quo Feſulani iudicium expecto. Nam, ſi fuit, quid ergo nobis Noë Vulterræ conditorem obtrudit? ſi non fuit, & reuera illius conditor fuit Noë, quomodo Vulterra ante Romam conditam 2105. annis à Noë, & filijs eius habitatur? At non de Roma à Roma Atlantis filia condita, ſed de Roma à Romulo inſtaurata ſermonem ibi eſſe, fortaſſe dicet aliquis. Quantũ etiam iſta cum vera Chronologia cohæreãt, inſpiciamus. Roma ante Chriſtum natum annis 752 à Romulo extruitur; cum annus orbis verteretur 3252. vel circiter; qui erit Vulterranus 2123. quos ſi cum iam anteactis computes, annus primus Vulterranus incidet in annum mundi 1129. At tunc quidem Noë non erat niſi annorum 73, cum anno mundi 1056. natus aſſeratur. Ergo non poſt aquas diluuij in Italiam venit ad fundandam Vulterram, vt ipſe in verbis ſuis garrit, ſed multò ante, annis ſcilicet 572. quò

quid immanius dici, quid inter catholicas aures abſurdius audiri potuit? Pag. 19. tradit Vandimonem Ochri anno 22. in Cœlum tranſlatum, anno duntaxat ducēteſimo quadrageſimo quinto poſt Vulterram conditam: aſſignantur enim ipſi adminiſtrationis anni viginti duo; Iapeto viginti octo; Gomero ſexaginta tres; Ochro Veio quinquaginta; Iano ſexaginta; Ochro alteri triginta tres; quos ſi ab annis vitæ Noë nongentis quinquaginta ſubtrahas, remanent ipſi Noë ſexcenti, & quinque, venit ergo anno poſt diluuium quinto, mundi ſexcenteſimo ſexageſimo primo ſupra milleſimum. cum nondum vt ita dicam, aquæ Cataclyſmi illius exſiccatæ fuiſſent. Sed quænam tam præceps eum cauſa egit, vt in Italiam nauigaret? quæ neceſſitas ex tam cara, amicáque regione, in qua primum ſuum pedem fixerat, expulit? copia hominum? at nulla erat. annonæ caritas? ſed regio illa multò plures alere poterat. Præceptum Domini? Non ipſi, ſed poſteris datum fuit. alio forſan tempore, & poſt multos annos emenſos potuiſſet in Italiam properare. at, quo fingitur tempore, non potuit ibi eſſe.

XCVI. Scio, annos mundi alia, atque alia ratione à multis numerari; alij enim plures, alij pauciores conſtituunt; quod etiam ſi concederemus diſcrimen quod tantorum Virorum ingenia exer-

cuit, exercetque quotidie, Feſulano, non inde tamen erit, vt chronologica illius ratio approbari vllo modo poſſit: ſemper enim Vulterræ ædificatio multò ante diluuij tempora aſſerenda eſſet, & Vandimonis in Italiam acceſſus; quod planè nouum erit, & merè fictitium. Quare ipſe etiam, quod alij in eandem ſententiam laudarunt ex Fabio Quitiliano, ingenuè repetam. *Mentiuntur tutò, quia illi, qui nondum fuerunt, inueniri non poſſunt. De rebus etiam ipſis tutiſſimè mentiuntur, quia nulli teſtes produci poſſunt, qui non ſunt pueri, ſi contra veterrimos conferuntur.*

XCVII. Æræ Vulterranæ nugæ magis pateant. Feſulanus iſte anno poſt Catilinam trucidatum ſcribebat, quem ſcribit fuiſſe Vulterranum 2796, ante Chriſtum natum ſexageſimo ſecũdo. Chriſtum natum ab Orbe condito, quamuis alij alia dicant, anno 4002, aliquorum ſententia eſt; quam eò libentiùs hic aſſumo, vt nugatori propter latiores terminos gratificer, à quibus ſi ſexaginta duos demas, ſuperarunt 3940. Numeremus ergo Vulterrani Imperij 2796. retroacta tempora metiendo, ad initia ipſa mundi. Quare à 3940 mundi, ſubtrahe Vulterranos 2796, qui remanent erunt mundi 1144, quando Vulterra aſſeritur condita fuiſſe à Vandimone: ergo Noë ætatis ſuæ

anno 88 Italiam petijt, cum ille anno Orbis conditi 1056 natus ſit, ante ipſum diluuium annis fermè 512. Ruunt ergo tot impoſtoris nugamenta, quibus acceſſus Noë in Italiam poſt diluuium prædicatur. Ruunt ſacroſancta illa Vandimonis verba, pro quibus vertendis, & tranſcribendis tot Vulterranorum Collegia deſudarunt; cum poſt diluuium pronunciata, Pag. 174, aſſerantur. Illud hic addiderim, tempora omnia, quæ ante diluuium ſibi aliæ, atque aliæ nationes ſuæ origini adſcripſere, à ſanis, catiſque hominibus veluti conficta deriſui habita fuiſſe. Et ad hæc tempora Chriſtiani, ac Catholici homines, quæ Ægyptij de ſua antiquitate ante triginta annorum millia apud Diodorum, Herodotum, alioſque fabulantur, quæque Sinenſes apud Ioannem Gonzalam Mendozam lib. 3. initio, de ſui imperij ſucceſſione, cum regnandi initia ante diluuium annos circiter 523 figant, tamquam fabuloſa, & nugaciſſima explodunt: reprehenduntque Mercatorem in ſua Chronologia, qui dat Ægyptijs, & locum, & dynaſtias plurimas ante diluuium Noë. His non diſſimilia ex Ægyptiorum ſchola protulit, examinauitque acutiſſimè Auguſtinus Maſcardus homo ingenioſus, eruditus, doctus, & in dicendo, ac diiudicando exercitatiſſimus in laudatiſſimo de Arte Hiſtorica Opere Tract. 1.

cap. 1. De nationum Orientalium varia, ſed enormi, ac fabuloſa antiquitate, rara nobis, nec omnibus obuia ex earundem monumentis inter diſſerendum narrare ſolebat harum rerum ſcitiſſimus Donatus Lilitellus, quæ eſſet operæpretium aliquando in commentaria referre, vt quantum circa ſuæ gentis primordia nationes illæ inſanierint, veluti in tabula comprehenderetur. Sed quis nunc προσελήνους Arcadas, & Athenienſes αὐτόχθονας, aliosque Aborigenes, non irridet? ego concederem hæc, & ſimilia Feſulano, vt magis inſaniret; ſed ratio, rei veritas, fideſque ipſa non ſinunt. Fidem rei aliquam feciſſet fortaſſe, ſi veroſimilia finxiſſet.

XCVIII. Neque annorum diuerſitas, neque Chronologiæ varia ratio inter Hebræos, & ſeptuaginta, Feſulani Chronologiam approbabunt. Quidquid ſit, neque enim refert, de annis ante diluuium, de annis poſt diluuium pauca dicamus. Græcorum Eccleſiaſticus computus ab orbe condito ad Chriſtum natum (neque enim operæpretium eſt aliorum ſententias hic recenſere) annos numerat 5508. & à diluuio 3263. à quibus ſi detrahas annos ſexaginta duos, quãdo ſcribebat Feſulanus, erunt 3201. Progredere ergo, annos illius menſurando. ſi anni Etruſci ſunt 2796. cùm Feſulanus ſcribebat, & ſecundum

calculum Septuaginta, mundi 5446, neceſſe eſt Vandimonem in Italiam veniſſe anno mundi 2650. anno nempe poſt diluuium 408. Sed quis vnquam ſomniatus eſt, Noë poſt diluuium 408 annos vixiſſe, cùm manifeſtè ſacræ Literæ dicant eum ſolummodò 350 ſuperuixiſſe? Præterea dicit, Vandimonem in Cœlum tranſlatum anno 245 poſt regnum Etruſcum. Si regni Etruſci anni ſunt 2796. neceſſe eſt eundem fuiſſe tranſlatum anno mundi 2795, qui erit poſt diluuium 553. Quanam ergo ratione, qui ſecundùm diuinas ſcripturas poſt diluuium vixit annos 350, anno 553. transferri potuit? & qui anno 553 poſt diluuium tranſlatus eſt, quomodo poſt diluuium anno 100. in Italiam venit? Annon ergo Feſulani Chronologia deliramentum merum eſt? ſcitum hercle hominem, qui homines prorſus ex eruditis ineptos, ac inſanos facit. Hæc ex computo Græcorum, quem multi etiam ex Latinis Patribus ſecuti ſunt, quamuis à Vulgata Bibliorum editione proſcripta, in medium adduximus, vt prodigia, & monſtra in his Antiquitatibus detegeremus. Excuſa, Lector, ſi veritatis amore, & impudentia Feſulani ſæpè tibi morologus fio.

XCIX. Et vt verum fatear, ſæpiùs mecum ipſe non ſine maxima animi commotione nugamenta, & in Chronologia potiſſimùm; Feſulani exe-

cratus ſum. Nullum enim inter tot, etiam inſcitiſſimos Auctores, offendi, qui licet ſæpiſſimè aberret à ſcopo, & vt plurimùm cæcutiat, non aliquando collimet, & videat, præter vnum iſtum ſtolidiſſimũ nugatorem. Nunquam enim Vulterrana tempora cum externis committit; abſque eo quòd omnia confundit imperitiſſimè. Ideoque, præter iam dicta, illud etiam dixerim: Pag. 42. narratur anno 1850 Vulterrano, ad petitionem Augurum, ſex legatos cum muneribus ad Salomonem, Hebræorum Regem, ſapientia celebrem, miſſos fuiſſe; qui ad finem anni ſubſequentis redeunt. & pag. 212. anno 2538 ab Onia Maximo Hebræorum Sacerdote, Hebræorum vatum carmina, cæremonias, legeſque Hebraici populi in membranis tranſcriptas allatas Vulterram fuiſſe. An id fieri potuerit, inſpiciamus. Et ne Luſorem vehementiùs vrgere videamur, eſto, concedamus illi Noë ſtatim ab ipſo diluuio, eodemque anno Italiam penetraſſe, & momento ipſo Vrbem ædificaſſe, cœptoſque fuiſſe annos numerari. qui annus ſecundum exactiorem calculum erit mundi 1657. Adde ergo annum Vulterranum 1850, quo aſſeruntur Salomonis Legati, erit annus mundi 3507: cum Darius ingenti armatorum hominum exercitu totam ferè Græciam occuparat. At quomodo tunc Salomon in viuis
eſſe.

eſſe potuit, qui ante annos 508 vita exceſſerat? Eadem ratione, ſi annis mundi poſt diluuium Onianos 2583 apponas, fient anni mundi 4240. poſt Oniæ obitum anni 286. &, quod magis ridiculum eſt, poſt ipſius Feſulani lethum anni 100. Multò his abſurdiora, ſi Græcorum computandi ratione tempora menſuraremus, deprehenderentur. I nunc, & riſum contine, ſi potes.

C. Quod hìc ex Septuaginta diſputauimus, in gratiam Feſulani dictum ſit; licet compertum habeam Antiquitatum Etruſcarum ſcriptores, non potuiſſe eam, quam non habebant, nec poterant habere, quando iam tum, cum ipſi ſciberent, nulla eſſet, Interpretationem ſequi, &, quæ ex ea nata eſt, Chronologiam. Antequam Interpretes illi in lucem veniſſent, rerum antiquarum ſeries Chronologiæ Interpretum innixa, futuro mendacio, atque errore ſtabilitur. O laudandam Feſulanorum Augurum aciem, quæ tam acutè futura conſpiciat, & quæ etiam, ſiue ex malitia, ſiue ex oſcitantia ſcriptorum fraudes, mendaque, in ratione temporum commiſſa, tam euidenter teneat, vt Chronologiæ ſuæ momenta, non incerta, atque indubitata anni menſura, ſed in fallaci, peruerſaque fundarit! Bibliorum Septuaginta Interpretes ſub Ptolomæo Philadelpho, quidquid alij de Lagi filio Sotere diſputent, Ale-

xandriæ, ſacræ Scripturæ libros in Græcam linguam, diuino numine afflati, vt plerique Patres autumant, ideoque probè, ac fideliter, ſine vllo errore, ac mendo ex Hebraico penu, ad veritatem Hebraicam tranſuexerunt. Idque aſſeritur fuiſſe Olympiade 127. anno Philadelphi 16. mundi 3737. ante Chriſtum 265. opus in Bibliotheca reponitur: dum interim, vt alijs quoque tantus Theſaurus ſubminiſtraretur, & præſertim Hebræis Helleniſtis, ea ætate ſapientiæ nomine in Alexandrina Vrbe conſpicuis, non priuatis tantùm, ſed publicis, ac ſacri Templi vſibus pateret, varijs ex ſcriptorum manibus iactari cœpit; varijs quoque eorundem inſcitia, atque imprudentia, vt impoſtorum fraudes taceam, vitijs deturpatur; vt poſt non longum tempus in aliam, atque aliam faciem delapſum, eam tandem induerit, quæ vix à quoquam cognoſceretur. Hinc tot Patrum querelæ, tot de nouo tentatæ interpretationes, tot ad diuerſa exemplaria collationes; quibus neque id impetrauit, vt priſtinum ſplendorem induerit, ſed quibuſdam adhuc maculis, quæ aliorum ope Codicum emendari non potuerunt, polluta videretur: potiſſimæ iudicantur in annorum computo, dum vitæ annos Patriarcharum, ante, & poſt diluuium ad ortum Abrahæ, à Vulgata, & Hebræa diſſidens, nume-

rat. Ipſi enim cum natum Abraham aſſerant mundi anno 3512. Vulgata 1978. vel circiter, differentia erit annorum 1534, quæ nullo modo corrigi poteſt. Adde etiam, non omnes Græcorum Codices in ea enumeratione inter ſe conuenire. Quare quotquot hac ætate poſt Concilium Tridentinum Scripturæ ſacræ loca examinant, vno ore ferè omnes id aſſerunt, Septuaginta Interpretum textum, corruptum fuiſſe, Vulgatæ tamquam incorruptum ſequendum, quæ cum Hebræo textu in omnibus ferè conueniens, ampliorem veritatis fidem facit: & menda in illa interpretatione, non Septuaginta Interpretum vitio, ſed tranſcribentium contigiſſe.

CI. Ne minutiora hic colligam, quid de hoc Sacra Congregatio Generalis, cui non acquieſcere nefas eſt, cenſuit; ex inſtructiſſima plurimis, & grauiſſimis Libris Bibliotheca Eminentiſſimi Cardinalis Biſciæ, literatorum verè Mecænatis, deſumptum, quia ineditum eſt, Lectoribus proferam, vt diſcant in poſterum cautiùs loqui. *Dubitatur in quadam Vniuerſitate, quæ Societatis Ieſu curæ commiſſa eſt, quo pacto intelligendum ſit Decretum illud, quo ſancta Tridentina Synodus, enumeratis Libris Sacris, ſic ſtatuit; ſi quis Libros ipſos integros non omnibus partibus ſuis, prout in Eccleſia Catholica legi conſueue-*

runt, & in Veteri Vulgata editione habentur, pro ſacris, & Canonicis non ſuſceperit, anathema ſit. An, ſic licet, eo pacto, vt in fide errare cenſeantur, qui aſſeruerint aliquid repugnans vel minima periodo, aut membro enumeratorum Librorum, etiam cum in ea re ſint appoſitæ lectiones Græci contextus, aut Hebraici; an potiùs ij tantum, qui integrum aliquem ex his Libris, aut eorum partem aliquam reiecerint, de qua aliquando fuit controuerſia, num canonica, & Sacra cenſenda eſſet: quo pacto quidam, in Veteri Teſtamento, dubitarunt de Cantico Trium Puerorum, & de Hiſtoria Suſannæ; in Nouo autem de vltimo Capite Marci, & de initio octaui Capitis Euangelij Ioannis. Die 17. Ianuarij 1576. Congregatio Generalis per S. †. L A.S. Montald. Sixt. Caraf. cenſuit nihil poſſe aſſeuerari, quod repugnet vulgatæ Latinæ editioni, etiam quod eſſet ſola periodus, ſola clauſula, vel membrum, ſiue vox, vel dictio ſola, vel ſyllaba, iotaue vnum; & acriter reprehendit Vegam, qui lib. 15. de Iuſtificat. cap. 9. tam audacter locutus eſt. Quo ad oppoſitionem textus Græci, & Hebraici, cum Latina Vulgata lectione, remittit Interrogantem ad tertiam regulam Indicis ſub Pio IV. editam.
Quomodo ergo Feſulanici ſcriptores in Septua-

Digitized by Google

ginta Interpretum, quos diximus irrepſiſſe, errores Chronologicos, qui cùm ipſi ſcriberent, non erant, varios, ac pro varietate Codicum diuerſos, ſequi potuiſſent, & tanti Imperij res geſtas inani, fallacique calculo committere? quanam hunc errorem ratione ipſi diuinarunt? Calculus verus, ac genuinus Septuaginta non alius quàm ipſius vulgatæ fuit: quem autem variè Patres ſecuti ſunt, licet vſu temporis comprobatum, & copia Codicum euulgatum, nondum genuinum in tanta varietate lectionum agnoſcimus. Non inde tamen ſequitur ſcriptores Feſulanicos eum ſequi potuiſſe, qui ipſis innoteſcere haud potuit, cum nondum illa verſio, nec errores in illam illapſi extarent, cum ipſi ſcribebant. Quare omninò vel vulgatæ calculum, qui idem ferè eſt cum Hebræo, & illis familiarior eſſe debet, cum initia Imperij Vulterrani à Vandimone iacta ipſi tenerent; vel alium tertium, & nullo modo errores, qui in Interpretatione Septuaginta ſpectantur ſectati, meliùs de Chronologiæ ſuæ ſerie prouidiſſent. At quiſnam iſte erit, ſiue germanus, ſiue vitiatus Septuaginta calculus? Inter Græcos non conſtat; inter Latinos minùs notus eſt. Cum vero à vulgata diſſentiat, qui in Martyrologio colligitur, Septuaginta eſſe calculum opinantur: at longè Martyrologij calculus aberrat ab eo, quem

Digitized by Google

alij, atque alij pro Septuaginta collegerunt, de quo potiſſimùm affirmari poterit, *tot capita, tot ſententiæ:* neque enim Græci ſcriptores tantùm, ſed Latini etiam, qui Septuaginta calculum ſequi ſe profitentur, omnes inter ſe diſcordant, & inter alios Martyrologium Romanum, quod, diuerſum ab alijs, diuerſum quoque à Græcis, & Latinis enunciat. Quod è triginta de hac re Chronologorum ſententias noſtris in Euſtathium Antiochenum Notis expreſſimus.

CII. Vt verò Impoſtorem ex hoc quoque calculo mendacij euincamus, annos Vulterranos, cum his ijſdem, quos Septuaginta eſſe contendunt, committamus. Numerantur ergo ab Orbe Condito Anni mundi 5199. à Diluuio 2957. Feſulanus ſcribebat ante Chriſtum natum anno 62. ergo erunt anni mundi 5137. à Diluuio 2895. à quibus ſi detrahas annos Noë centum, cum Italiam penetraſſe veroſimillimum eſt, erunt anni à Diluuio 2795. & principium Æræ vulterranæ, à quo anni vulterani numerandi ſunt, erit annus 2304. His ſic diſpoſitis rem accuratiùs examinemus. Ait, Noë in Cœlum tranſlatum anno 245. regni Etruſci, anno nempe mundi 2587. qui erit poſt diluuium 345. ergo ſacra Biblia non vulgata modò, ſed Septuaginta etiam apertiſſimè mentiuntur, qui Noë poſt diluuium annos 350. vixiſſe ma-

Digitized by Google

nifeſtò aſſerunt: quæ eſſet ne operæpretium ex infantiſſimis hiſce ſcriptoribus emendare? O ſcelus! ſi dicant Noë non centum annis integris poſt diluuium in Italiam immigraſſe, ſed quinque hos annos præuertiſſe; Dicant, ſi poſſunt, quomodo annorum reliqui calculi, quibus ab hoc puncto hiſtoriæ ſeriem firmant, veritati innitantur, annis quinque mutili?

CIII. Sed cum videam quoſdam, qui cum dicto Martyrologij calculo omnia Feſulanica tempora indubitatis demonſtrationibus concordare contendant, ne ſingula hìc non ſine tædio referam, vnam aut alteram eorum rationem, eorumdem verbis expreſſam adducam, examinaboque, vt in reliquis quantùm eorumdem conatus valeant, Lector deprehendat. Dicunt ergo, Ab Orbe condito anno 5199. Eccleſiæ calculo, Chriſtus naſcitur, à Diluuio 2957. ab vrbe ædificata 752. Noë referente Lucio Velio pag. 142. in Italiam ante Romam conditam anno 2105. appulit. His adde annos 752. ab extructione Vrbis, cùm natus eſt Chriſtus erunt anni 2857. Noë ergo venit in Italiam ante Chriſtum natum annos 2857. & centum poſt diluuium, qui erit annus mundi 2342. Idque tempore mortis ipſius Noë confirmatur: ille enim, vt tradunt ſacra Biblia, annos 350. poſt diluuium, quod ætatis illius anno 600. cæperat,

deceſſit. colligitur ex Elbij Mauri computo pag. 19. cum anno ætatis 700. in Italiam migraſſe. Ædificata namque Cethim, regnum ipſe tenuit annos 22. Iapetus Filius annos 28. Gobertus Gallus annos 63. Occhus Veius annos 50. Ianus 60. anno porro 22. alterius Occhi Noë mortuus aſſeritur. Ergo anno 250. poſt aduentum in Italiam, & non ante ſed poſt diluuiũ anno 250. obijt. O feſtiuum, ô lepidũ caput, vt catè nouit numeros emarcidus calculator! Chriſtus naſcitur anno, quo Martyrologium docet. non moror. Ante Romã conditam annos 2105. Noë Italiã petijt, quibus addis annos Vrbis 752. & fiunt anni 2857. At malè Vrbis anni adduntur. Romã enim, quam fundatam ait Velius à Roma Atlantis filia, circa annum Vulterranum 1256. ædificatam antiquitates iſtæ tradunt.

CIV. Intelligo hæc quoque nugatoria eſſe. Quidni enim aliter fieri poteſt, dum in his Antiquitatibus verſamur. Regnauit enim annos

Vandimon	22.	Ianus Vandimon	54.
Iapetus Filius	28.	Aruns	15
Gomerus Gallus	63.	Meſappus	34.
Occhus Veius	50.	Ochus	8
Ianus Gomeri F.	60.	Cambiſes	24.
Ochus	33.	Vulturrenus	12.
Cranus Razenus	54.	Ianus Veius	42.
Vulturnus	45.	Artabanus	41

Cambus

Cambus	45.	Ficanus	30.
Oſcus	35.	Enachij Gigantes	130.
Arentius	40.	Oſiris	10.
Truſcus	20.	Leſtrigon	25.
Occus	26.	Hercules Libius	30.
Vulturrenus	36.	Tuſcus	27.
Ianus	26.	Althæus	7.
Cranus Ianiculus	54.	Heſperus	11.
Arunus	63.	Cranus Atlans	29.
Iagot Teges	42.		

ſi circa eiuſdem annum 15. Roma Filia Romam ædificauit erunt 1256. à quo ad Chriſtum natum anni 1602. per Chronologos iſtos numerantur, quibus ſi addas 2105. fient 3707. At is erit annus mundi 1492. Ergo Noë in Italiam venit ante diluuium 640. ante quam naſceretur 40 annos. quò quid abſurdius dici, aut excogitari potuit? & Romam anno, quo dicimus, ædificatam fuiſſe ex Antiquitatibus conſtat pag. 22. *Cranus Atlans Romam alteram filiam Aboriginum proreginam conſtituit, qua Roma Caſtellum condidit.* pag. 85. *Roma primùm Romam ædificauit, ea fuit Atlantis Filia. Tum Pelaſgi poſt multa prælia cum Thuſcis, Latiniſque commiſſa occupatam ſibi addixerunt.* Fruſtra porrò in his Antiquitatibus Romulum Vrbis conditorem conquires. cum is pag. 86. *Ciuitati muros circumduxit, eam priori nomine*

Romam vocauit. Qui itaque tot annos diluuium præceſſit, non potuit poſt centum à diluuio annos in Italiam penetrare, & anno 350. mori; & qui nondum natus erat anno ætatis ſuæ 700 pedem mouere, atque itineri ſe accingere. Anni præterea Vandimonis, Iapeti, Goberi, Occhi, Iani, Occhi ſecundi, quando Noë finem vitæ poſuiſſe traditur, è prædicto calculo, ſi deſipere non volumus, anni ſunt 245. Quid ergo inſulsè hic eos numeras annos 250?

CV. Sed nolo hîc, etiam ſi poſſum, plura referre. Chronologia Feſulanica vera ſit, Eccleſiaſtico computo non diſſimilis, imò eadem. Nolo Chriſtianum hominem, ſiue etiam ſcriptores, Chriſtiano nomini addictiſſimos, & qui nullam aliam, quàm Chriſtianorum annorum ſeriem conſectantur, è Chriſtianorum calculo amandare. Quis vel ex hoc non videat Impoſtorem Chriſtianum eſſe, & Chriſtiana imbutum doctrina, non ante Martyrologij editionem annos ipſe ſuis digitis computaſſe? Quò magis cum annis Martyrologij anni Feſulanici conformantur, eò de hoc ſuſpectiores redduntur. Illud etiam dignum admiratione eſt inter Feſulanicas antiquitates, omnes vna conſpiratione, multis ante præfinita Martyrologij tempora, annis, ita concordaſſe in annorum numero, vt omnes vno ore lo-

cuti videantur : ſanè vno ore locuti ſunt : cum omnes haſce affanias os vnum, neque enim plures ſcriptores reor, protulerit, vomueritque. Habebunt hoc eximium Feſulanicæ, præ reliquis omnium nationum, etiam ſacris, antiquitates, vt continuata ſine vlla intermiſſione, ac dubio Chronographiæ ſerie, tot Auctoribus alio, atque alio tempore ſubſcribentibus, res ſuas, & quod magis admirabile eſt, cum computo Martyrologij Romani complanent. Quis vel eo ſolo non animaduertit Chriſtianum hominem, impoſtorem quamuis, ac nequam, iſtas fraudes, & res Etruſcorum à ſe confictas, Chronologia Eccleſiaſtica commenſuraſſe? Veranе ſit, nec ne annorum illa ratio, quam Eccleſia in ſuo Martyrologio ſequitur, non diſputo. Illud ſanè enuncio à vulgata, quæ fidem diuinam facit, & à qua homini Catholico recedere non licet, multis paraſangis diuerſam eſſe. O diuinam ergo Augurum Feſulanicorum mentem, qua non futura modò, ſed imaginatione etiam præter rem configenda, non dico, proſpiciuntur, ſed, ac ſi facta eſſent, prædicantur, atque vſurpantur! Annon tandem viam ingreſſus es? Annorum ipſa ratio pleniſſimè iugulat hominē: & falſi ardor deferuens, vt carbo in aquam coniectus, exſtinguitur, ac vileſcit. Nimis imprudenter tenebras cudit præſtigiator.

CVI. Feſulani porrò annos, eoſdem cum Biblicis fuiſſe Feſulanus ipſe non negabit, qui pag. 19, à Iano, Gomeri filio, annos ordinatos fuiſſe tradit, qui non aliter ordinare potuit, quàm à maioribus, & Vandimone, atque Iapeto acceperat: eo namque modo, quo erant apud Iudæos, duodecim nempe menſium, & dierum cum opus fuiſſet intercalarium: id apertiùs pag. 177. in exemplari legum antiquarum legebatur; *Annus duodecimus ſit menſis.* Menſe nempe completo duodecimo, annus finiatur. Quod ſi alia menſurandorum annorum via finiatur, quæ inde abſurda colligi poterunt, tunc exponemus, cum Feſulanus quiſpiam aliunde meditatus, quæ in obſcuro nunc ſunt, & latebra, illis modum conſtituet.

CVII. In annis Chronologicis illud item dignum admiratione eſt, annos omnes eſſe integros, & præciſè tunc expletos, nullum inchoatum, vel ita completum, vt iam annus ſubſequens per plures, aliquoſue menſes eſſet inceptus. quod licet alibi quoque obſeruaremus, ſed in paruo generationum numero; parua quoque annorum differentia cum internoſcatur, minutula iſthæc dierum fruſtula ſcriptor non curauit. Et veriùs etiam credere, cùm locis in alijs, & numeratione temporum, menſes, dieſque apponat, inibi, quia non erant, non recenſuiſſe. At in tot

regum ſucceſſoribus, & 1668. annorum interuallo omnes Reges, non interruptis, ſed ſuis partibus abſolutis annis, Regni finem poſuiſſe, ipſe non credam. credat cui omnia ſine vllo examine benè ſapiunt, & benè olent.

CVIII. Vis tandem, Lector, antequam finiam, vt Feſulanũ hunc penicillo deſcribam, vt quanta ei fides adhibenda ſit ex hoc quoque nec immeritò, cõijcias? Homo eſt loquaciſſimus, quæ enim paucis verbis illius æui ſcriptores complecterentur, longiore ipſe ſermone omnibus in locis deblaterat: & quæ iam ſatis eſſet vel ſemel innuiſſe, nouis ſemper verborum inuolucris crepat. Hinc illi toties repetitæ commendationes, & ad faſtidium vſque adhortamenta, & earumdem rerum ſpiſſa commemoratio. Hinc penates, cornua, ſalus deſperata, aliaque immaniſſimè, & abſque neceſſitate aggeruntur, inculcanturque formulæ illæ, *obſeſſus à Romanis, iam iam moriturus, repono tibi, cautè cuſtodi, Ne Romanis*, & adeo exoſum illud, *Ego Proſperus Feſulanus Augurum ſcriba, & cuſtos arcis Scornelli.* Septiuoca in Olympia porticus nebulone iſto multò mutior fuit. Leuis, & facilis, & importunus locutor, nullo rerum pondere innixus, in ore tantummodo linguam, non in pectore habuit.

CIX. Dum ſe iactat magnificè, & familia ſua

glorIatur, iactantiæ crimen incurrit: idemque tenebrio dum acta electionis ſuæ quàm prodigioſè effundit, inſolentior exiſtimatur. Hic ſæpiſſimè ſui immemor, alia, atque alia nec ſibi nimis cohærentia, in volumine collocat: in Præfatione Operis dicit, ſe à Patre auſpicijs eruditum fuiſſe, idque clarius exponit pag. 1. *Pater meus me non ſolum Ethruſcam, ſed etiam Græcam, & Hebraicam linguam docuit, poſtea augurandi artem, & ipſius naturæ arcana:* & nonnullis interiectis, in eadem pag. ſcribit, Auo, Patreque in Syllana pugna extinctis, ſe cum vigeſimum ſecundum annum ageret à Patruo Vulterram miſſum ad Eſarem, qui docuit ipſum omnes ſcientias, ac præ cæteris veram augurandi artem. Bis dices ijſdem artibus, ac diſciplinis inſtructum. non potuit ſcilicet vna nox tantum Herculem extundere. Pag. 2. (neque enim admodum aberrandum eſt ad ſimiles nugas deprehendendas) ait conceſſione Augurum plures ſcripturas ſecum detuliſſe, paucas Vulterræ in Gordo remanſiſſe, ſi tamen perplexorum verborum hæc ſententia eſt: quæ eum ſcripturæ moleſtia afficiunt; & præ earum incolumitate perdere vitam concupiſcit; tamquam qui iam præuideret, eas, vel incendio, vel alio infortunio excidium paſſuras, cuperetque vt apud ſe eſſent: ſic enim vnà cum alijs

ſubtus terram conſeruaſſet, ac cuſtodiſſet. Pag. 15. multa Augurum monumenta, quæ apud ſe habebat repoſuit, quòd ad ipſum Collegium tranſmittere nō poſſet obſeſſus. Quamnam ergo ſcripturarum incolumitatem intelligit? ſi eam, quam illis Vulterrana cuſtodia in Gordo promittebat, cur dolet, quod non omnes habeat? dum ſaluæ incolumeſque ſunt, fruſtra ipſe pro earum incolumitate vitam exponeret: ſi quam ipſe illis foſſione procurabat, ne doleat, ſi tranſmittere in Gordum non poſſit; gaudeat, quòd poſſideat, & facultas, eas cum diſcrimine tranſmittendi illi denegetur. Pag. 2. Caſtrum omnino deſolatum iri. ſe aut Romanorum captiuum futurum, aut caſurum eſſe cognouiſſe. cognitio incerta, & dubia. Pag. 112. Voluntaria morte ad Patres ſuos aditurum ſe tradit, quod pag. 114. apertiùs dicit; manus quæ ad mortem properat, ferrum pro calamo commutatura deficit. &, vt ludat nos ipſe, in non ludendis ſententiola ludit. *Nam melius eſt ſibi manum conſciſcere, quam in manus hoſtium crudelium deuenire, & precioſiſſimam libertatem perdere*. Dignum tali olla operculum. O Etruſcum Etruſcorum dogmati aduerſantem. An illi memoria exciderant, quæ repoſuerat, pag. 235. *Stultum eſt ſe occidere propter mortis timorem*. & pag. 229. *Mortem ſibi conſciſcere ignaui ho-*

minis eſt. Eſto itaque Feſulanus Etruſcorum ſententia & ſtultus, & ignauus. Dicent dubitaſſe prius; tandem ad id mortis genus animum applicuiſſe: ſed quid in hoc præuidentiæ genus? Mulio quiſpiam ſine ſcientia augurali meliùs id peregiſſet: ô cognitionem alio, atque alio caſu interceptam! At quantum iſta præuidentia valuit, inde etiam perdiſcimus. Pag. 272. ***Chartam non poſſum habere obſidione vrgente.*** At tua tam perfecta cognitione, & vatum quorumlibet, ſi tibi fides adhibenda eſſet, multò exactiore, tibi antea poteras præuidere, ne potiſſimum vaticinium ſcriptione à tergo pollueretur, quod verè opiſtographum fuit, cum poſt factum ſcriptum ſit; ſed more ſuo iocatur tam dira lues: in teterrimis enim Scarithis non tantùm chartæ ſcriptæ, ſed multæ etiam non ſcriptæ, quaſi ſcriptarum inuolucra, quas ipſe etiam vidi, in quibus aptiſſimè ſcribi poterat, reperiuntur. Quomodo ergo chartam non habuit, qui tam multa chartarum fruſta, nullo exarata charactere, ſepelijt? Chartam deficere in obſidionibus quis credet? & Feſulano potiſſimùm antiquitatum Etruſcarum non exſcriptori, ſed Veſpilloni, chartas enim aliorum manu deſcriptas, non à ſe ſcriptas, niſi pauciſſimas repoſuit, ideoque pro ſua ſcriptione quælibet charta ſuffeciſſet; & obſeſſum ſimilia ſepeliſſe narrat
idem

idem Feſulanus pag. 3. ne chartæ copia ante obſidionem, à non nemine ſomnietur. Diceret neſcio quis, & veroſimiliùs diceret, Luſorem, qui omnia hæc vnus alijs appingendo ſcripſerat, verè quodammodo enunciaſſe, chartam illi defuiſſe; neque enim pro ſuis, quæ pauciſſima fuerunt, charta deficere potuit: à Luſore etiam nolente, quando veritas numquam latet, extorta veritas eſt. Quare ſiue compoſitoris, ſiue exſcriptoris munere perfunctus eſt Feſulanus, cui charta non ſufficit, ſemper imponit. Falsò enim, quæ ipſe compoſuit, alijs tribuit, poſteriſque res proprias, tamquam alienas diuendit. Falsò quæ ipſe ſolus exſcribit chartarum vario genere tamquam Auctores ſcripturarum varios, ac pleroſque inſinuat. Item pag. 12. dicit, *Ethruſca lingua iam iam labitur*, & pag. 267. *Ethruſca lingua peribit*. quod ferè idem eſt; at in vaticinio in Præfatione poſito, *Ethruſca lingua penè obſoleuit. Labitur*, & *penè obſoleuit*, an idem ſint, dicat Feſulanus.
CX. Eundem in obſidione, dum mors imminetet, in ſe ſe conuerſum animum ad ſeriora fixiſſe, & in atrociſſimis, ſui nempe, ſuorumque internecione à leuioribus animum, manumque abſtinuiſſe, ſi tamen homo fuit, certò certiùs eſt, & nobis ipſe indicat, cùm pag. 114. manum deficere tradat, vbi adnotarunt harum rerum Inuen-

tores, in ipſis ſcripturis trementem ſcribentis dexteram, & ipſos characteres vacillantes agnoſci. At ipſe in tanto diſcrimine iocatur ſeriò, ac ſi abundaret pectus lætitia, & conditis verbulis in inſaniam erumpit. Pag. 274. *Proſper Proſperus eſſem.* Pag. 66. *Si Proſperus has hiſtorias non reponeret, tu non inuenires.* Pag. 245. *Secundam partem ſententiarum idem, qui primam repoſuit, & tertiam reponet, reponit.* Annon otio abutentis, & negotijs vacui, non trementis, ac iam iam morituri hæc ſunt? Ludit nos. Ruit tamen machina luſu ſuo.

CXI. Quantum porrò à vero auerſus fuerit, vel hinc iudica. Cum apud alios ſcriptores comperiſſet celebres Vrbium conditores, ac fundatores imperij in Cœlum tranſlatos, vt de Nembrote legimus in chronico Alexandrino; de Semiramide apud Diodorum; de Iano apud alium impoſtorem Annium; de Romulo apud Romanarum Antiquitatum ſcriptores; ne ſuus Feſulano Vandimon humi repere videretur, ipſe quoque in Cœlum tranſlatus pag. 19. eſt: ſed quam paruo firmamento, quam aperto mendacio? De alijs non habemus, vnde conuincamus ſcriptores mendacij. De Vandimonis tranſlatione mendacium apertiſſimè ſacræ literæ refellunt, cum apertiſſimè dicant, Noë mortuum fuiſſe, niſi tranſla-

tio illa poſt mortem illius fingatur. At quàm multa fingenda erunt pro nugaciſſimo iſto Feſulano! Beda Annotat. in Geneſim, cum ponderat illud, Quanam ratione in generationibus, quæ fuerunt ante diluuium, Scripturæ addant illa verba, *Et mortuus eſt*, non addant verò in generationibus poſt diluuium. *Nuſquam*, inquit, *in tota hac ſerie generationum, quæ fuerunt à diluuio vſque ad Abraham additur illud*, Et mortuus eſt, *ſicut in ætate, quæ præceſſit diluuium; quia nemo erat in tota hac complexione naſcentium, de quo, tamquam ex cæteris mortalibus excepto, dici poſſet, quod tunc de Enoch dictum eſt*; Ambulauit cum Domino, & non apparuit, quia tulit eum Deus. Pag. 155. dicit, Sergium Catilinam optimæ indolis adoleſcentem, ciuemque optimum à calumniatoribus oppreſſum. & pag. 2. quorundam Romanorum iniuria, aut iniquorum, inuidorumque hominum verſutia, & calliditate Roma diſcedere fuiſſe coactum. Quæ edixti Feſulane ementitus es. Romanorum iuſtitia, & æquitas, tot ſcriptorum firmata calculo, non laceratur ineptiſſimi nebulonis iniuria: neque credent poſteri, Feſulani ſolo teſtimonio, Catilinam à crimine ereptum, quem non tantùm æui illius, ſed ſubſecuti etiam omnium nationum ſcriptores condemnarunt. & cùm in alijs

Digitized by Google

ſæpiſſimè diſſideant, in Catilinæ tamen peſſimos mores vno ore conſpirarunt. An Feſulanum cum Cicerone, Salluſtio, Dione, Plutarcho, alijſque comparem? ô facinus execrandum! ô licentiam, fuſte, lictoréque dignam! Vnde etiam factum eſt, vt in præcipuas, ac nobiliſſimas nationes conuitijs, ac maledictis debaccharetur, & Romanos iniquiſsimos, ſuperbos, inuidos, &, ſub perſona Herculani Mauri, crudeliſſimos, iniuſtos, iniquos, rerum alienarum vſurpatores, & quid non? Græcos mendaces appellaret; alioſque alia infamia dehoneſtaret; nec Vulterranis etiam ſuis parcens.

CXII. Et vt tandem finiam annon periurus, & Vulterranarum rerum perditiſſimus hoſtis, qui ob gratiam neſcio cuius pag. 13. iuſtæ legi obſtitit, & monumenta, quæ nulli fas erat videre, nec reuelare amico repoſuit. & pag. 112. ſcripta à Præceptore ea conditione accepta, vt ea nunquam latinitate donaret, ipſe latinitate donata terræ commendauit? Quid ergo boni, aut veri ab homine loquaciſſimo, leui, ſui immemore, in exitio ſui, ac ſociorum ludente, mendace, maledico, ac ſuis legibus, ac Patriæ infido, expectandum eſt? Ne quid ipſe durius dicam, Feſulanus per ſe ſententiam ferat. Pap. 113. *Nimis loquentibus nihil credas.* Pag. 262. *Mendaces fuge. ſi quis tibi*

Digitized by Google

ſuſpectus, fac à te longè abſit. Pag. 230. *Calumniator, tamquam veneficus, eſt ab Orbe pellendus.* Pag. 232. *Vitium maximum eſt iactantia, iactator namque ſe laudando vituperat.* I modò, & accommodatiora de Feſulano tuo pronuncia.

CXIII. Quid ergo ex Libro expectandum eſt, cuius locis omnibus fraudem tam apertam conſpicimus? ſat prudens iudicabit. Tritum apud omnes illud eſt, ἐξ ἑνὸς τὰ πάνθ' ὅρα. *ex vno cognoſce omnia.* & Iſæi illud animo voluimus. ἐν δ' μόνον ἀκούσαντες τῶν τούτῳ πεπραγμένων, ῥαδίως καὶ τὴν ἄλλην αὐτοῦ πονηρίαν γνώσεσθε. *Vnum cum audiatis, quæ malè hic geßit, reliquam eius malitiam cognoſcetis.* non aliter ac Tullius in Piſonem; *Cognoſcis ex particula parua, ſcelerum, & crudelitatis tuæ genus vniuerſum.* Sic Pytheam Maſſaliotem cùm plerique viderent, vt adnotauit neſcio quis, falſa multa tradidiſſe, etiam de ijs, quæ Græcis hominibus nota erant, atque explorata, ita cœpit Pytheæ fides eſſe ſuſpecta, vt iam multi non alio loco eius ſcripta, quam Poëtarum fabulas haberent: & ſanè, cùm in pleriſque rebus omnibus notis mendacij conuictum Pytheam tenerent, non erat cur putarent docti homines eum veriora ſcripſiſſe de rebus, in quibus ſciſſet non eſſe παρὰ πόδας τὸν ἔλεγχον. Hinc adeò factum eſſe, vt ne

ijs quidem, quæ à Pythea vera ſcripta eſſent, fides ab eiſdem haberetur. Ea enim eſt ſæpe mentientium conditio, vt etiam, ſi quid verè dicant, falſum tamen id videatur: εἰδ' αὐτὸς αὐτὸν ὧδε παιδεύεις, ait Sophocles de mendace, ὅταν θέλῃς ψεύδεσθαι χρηστὸς ὀφθήσῃ κακός. Commune quoque eſt illud Iuriſconſultorum axioma, *ſemel malus, ſemper præſumitur malus in eodem genere mali.* Quid porrò aliunde argumenta poſcimus? Luſor ipſe ſententiam det; pag. 4. *ſemel infido numquam credas.* & pag. 249. *Ne credas ei, quem ſemel infidum cognouiſti, licet poſtea verus, & fidus appareat.* Quid alij concludent, vbi non vnum ſcelus, non vna malitia, non vna fraus, ſed perfidiæ genus vniuerſum conſpicitur?

CXIV. Nugarum nihilominus Auctorem nonnulli ſuſpicati ſunt Gulielmum Poſtellum, virum, & linguarum Orientalium peritum, & ad ſſingendas hio rias aptiſsimum. Id tamen ſine ſtvlla ratione aeritur. Ille quippe ingenti confidentia ad quidlibet audendum proiectus, quid in ſimili agone facturus fuiſſet, Libris, quos de regno Etruriæ edidit, demonſtrauit; in quibus licet & Pſeudo-Beroſum, & fabellas Annianas defendat, multaque alia præter communem opinionem ex penu linguarum Orientalium inſinuet, nunquam tamen eò temeritatis deuenit,

vt adeò impudenter, effrictaque fronte mendacia tam inſulſa ſpargeret, ſed prudentia, quàm à bonorum Auctorum lectione hauſerat, cohibuiſſet temeritatem, ac licentiam omnia blaterandi compreſſiſſet: cuius malè ſanas ſententias, atque inania effata, ſi ad Feſulanicas confers, Deus bone! quàm cata illa erunt, quàm prudentia, quàm verecunda! Illa hominem ſcripſiſſe diceres, hæc elinguem belluam, inſulſamque, Sanè Poſtellus homo nequiſſimus, ob malas etiam artes, & violatæ fidei reus, vt fertur, ſecundo iudicio condemnatus, relegatuſque non ita inſanijt, neque vnquam adeò ſtupidè, infortunatéque in hiſtoria deliraſſet: ſed res à ſemet prudentiori conſilio, & veroſimiliori apparatu conſictas, licet ineptiſſimus, & meliorum diſciplinarum ſubſidio, & quod magis eſt, eloquentia deſtitutus; ordinaſſet aptiùs, diſpoſuiſſet comptiùs, & elegantiùs expreſſiſſet.

CXV. Alij cum Feſulanus iſte Vulterrani Gordi, Bibliothecæ nempe, & Scornellianæ Arcis cuſtodem ſe fateatur, non leui coniectura pendunt, eo nomine nobis innui Thomam ex Inghiramia familia Phædram, vt ex Eraſmi Roterodami Epiſtola ad Iodocum Cauerum, Leander Albertus in Tuſcia notat, à Phædræ perſona geſta in Hippolito Senecæ Tragœdia, cùm in Cardinalis ſan-

cti Georgij domo Romæ ageretur, vnde tum maximam facundiæ, doctrinæque opinionem ſibi pepererat, cognominatum; qui, vt in arbore illius Familiæ videtur, aſſeritur fuiſſe Canonicus D. Petri, & S. Ioannis Laterani, Bibliothecarius Apoſtolicus, Eques auratus, Comes Palatinus, & Poëta laureatus. Quidam addunt, famam eſſe eundem Arcis Tabullarij, S. Angeli Præfectum quoque fuiſſe. Quare cum appoſitè de vtroque iſta dicantur in eam iuerunt ſententiam, vt Thomas iſte ſub Proſperi Feſulani perſona ſe prodat; & eundem Architectum ſcripturarum exiſtimant, & plenis buccis, tamquam de re certiſſima, teſtimonium ferunt. A quorum ego iudicio non paululum diſſideo: cum is vir prudentiſsimus, & bonis literis præditus, ideoque in Curia Romana dignitatibus, ac honoribus auctus, nunquam ad nugamenta iſta animum induxiſſet; neque qui tantorum librorum, eorumque non ita omnibus præſtantium, ope, de Republica literaria benè mereri potuerat, adeò effreni audacia ad decipiendos poſteros peruicaciter acceſsiſſet. Vidi eiuſdem hac occaſione in Rhetoricam introductionem, nondum, quod ſciam, publici iuris, accuratam, concinnam, optima eruditione refertam. Laudauit etiam pro roſtris facundiſsimè Ludouicum Podocatharum

Cardinalem,

Cardinalem, & eius laudationem extare adnotauit Florauantus Martinellus in Diaconia S. Agathæ in ſuburra cap. 9. Idque eo libentius adnotaui, quòd teſtimonio, & iudicio acerrimi harum rerum æſtimatoris videam comprobatum: Ferdinandus enim Carolus, dum Vaticani montis ſingularia quæque rimatur, & ſuo eloquio illuſtriora facit, in Bibliotheca Vaticana à Petro ad Vrbanum VIII, ſeruata ratione temporum, deducta, Capite de Bibliothecarijs, omnes artes, quibus ille magnus ſuo tempore habitus eſt, Thomæ concedit. Verba Caroli, quia reconditam hiſtoriam, non ſine noſtræ Bibliothecæ Vaticanæ ornatu habent, & eloquentiam abundanter ſonant, prolixiora licet, non tamen omnibus obuia hìc exſcribam. *Qui ſunt à nobis enumerati, ſcriptis illuſtres, adhuc ſinguli vigent: ex ijs qui ſequuntur Ioannes Dionyſius Venetus, vix nomine notus, interijt. Deinde tres Epiſcopi Ioannes Cathalanus Barchinonenſis, Ioannes Fonſalida Hiſpanus Interamnæ, Franciſcus Volaterranus Raguſij ſacris infulis tantùm monſtrati deceſſere. Sed quidquid in quaternis capitibus Bibliotheca deſiderauerat Thomas Inghiramius, cognomento Phædra, compenſat abundè, Oratorum aui ſui præſtantiſſimus, Hiſtoriarum elegans ſcriptor, & artium*

Digitized by Google

omnium ſciens. Nec poſtea Phædra prorſus impar Philippus Beroaldus iunior, qui ſibi per literarum decus aditum ſtruxit ad Bibliothecam. Beroaldo ſuffectum Zenobium Auiaiolum Florentinum, probum, doctumque Virum, Græci ſermonis peritiſſimum, labor annuus abſumpſit. Hieronymus Aleander Carnus, Brunduſij Præſul, linguarum peritia, multiplici eruditione, prudentia ſingulari Bibliothecam ingreſſus Zenobij morte vacuam, &c. Quamobrem Thomam ipſum multò meliùs Feſulano facinus aggreſſurum fuiſſe puto. Ego Antiquitates haſce, cum charta, pice, alijſque additis longe Thoma recentiores iudico: & vtinam non recentiſſimæ ſint!

CXVI. Equidem præſagit animus, Curtium Inghiramium, qui Fragmenta ſimilia in lucem emiſit, hominem catum, prudentem, & veræ antiquitatis non ſubdolæ neque efferatæ ſtudioſum, & in ea comparanda fortunatum, qualem nobis Scipio Ammiratus Iunior, Notis in Senioris Ammirati Volaterranos, & Feſulanos Epiſcopos demonſtrauit; argumentis eiuſmodi perpenſis, iiſque ſine odio, aut amore examinatis; (nam nihil ſua, nihil Familiæ Inghiramiorum intereſſe ingenuè fatetur) & reliquis inuolucris, ſchedis, literis, & quidquid aliud hæc monumenta ſer-

uarunt, quorum copia apud eum non contemnenda eſt, ſincerè diiudicatis, & veritate comperta, ad meam hanc ſententiam vltrò acceſſurum. Indignum quippe exiſtimabit probum Virum, veritatem, quam mente comprehendit, non alijs etiam, vt ſibi caueant, verbo, ſcriptóq; enunciare. Primo rerum aſpectu, cum inueſtigandæ veritatis copia non eſt, falli poſſumus, & fallimur, idque à natura ſua genus habet humanum; aſt vbi temporis ope mentis ille primus conatus deferbuit, & rationis lumine res diſcuti cœpta innotuit, humana id monſtrat conditio, vt errorem, quem ipſi euitauimus, poſteris vt euitent, ne nobis ipſi iniurij eſſe velimus, proponamus. Habui, quod verum eſſe pronuntiarem. Habui, quo falſitatem, ſed breuiter, & pro temporis opportunitate depellerem: plura ſuppetunt, quæ modò in gremio ſepulta eſſe volui: ea, cùm diſſimulari non poterunt, & vtinam non exſculpta! protinus emergent. Mihi ſanè nihil eſt veritatis luce dulcius, nihil fraudum præſtigijs nequius.

FINIS.

INDEX RERVM
ET VERBORVM.

A

ACCENTVS literarum an fuerint in vſu Syllanis temporibus. 76. & 77
Afri,è ſepia ſibi atramentum parabant. 145
Antiquitatem poſterior conſuetudo vincit. 17
Armorum vſus antiquiſſimus, & à Trojanis temporibus. 38
Arma & ſigilla antiquorum. 39
Atramenti veterũ præparatio. 143
Atramentum Indicum & Elephantinum. ibid. Sinenſe. 144
Atramentũ non fit ex ſepijs. ibid. & 145. atramentum ſutorium quid. 146. atramentum veterum à noſtro diuerſum. 146. atramenti noſtri præparatio. 147
Auguſtinus Maſcardus laudatur. 173

B

BAbyloniorum murorum diuturnitas non eſt à bitumine. 153
Barth. Tortoleti viri doctiſſimi Endecaſyllabi in ſcriptionem Antiquitatum Etruſcarum. 16
Bitumen non eſt idoneum ædificiis. 157

C

CAdauerum condiendorum modus & materia. 152
Catilina an virtute præditus fuerit. 195
Caue, caue canem, locus Petronij illuſtratur. 46
Cedri vires in præſeruandis à putredine corporibus. 152. 153
Chalcanthũ quid differat ab atramento ſutorio. 146
Charta noſtra qua hodie vtimur, à quo tempore vſurpata. 92
Chartæ ſpecies variæ. 92. 93. 99
Charta noſtra vt differat à papyro antiquorum. 93
Charta olim fiebat ex papyris Ægyptiis. 97
Chartæ linteæ nullus veterum meminit. 100
Charta deletitia quid. 113
Charta ex papyro. 115
Charta ex linteis. 116
Chartarum vſus incœpit tempore Alexandri Magni. 121

Digitized by Google

Charta Sinenſium. 124
Charta ex linteis ignota fuit Plinio. 125
Charta plumbea quid. 128
Chartæ antiquorum diuerſo à lintеariis noſtris charactere fuerunt inſignitæ. 137
in Cera vetuſta naſcuntur animalia quædam. 158
Cælos plurali numero nullus vnquam probatus latinitatis auctor vſurpauit. 23

D

DIonyſius Halicarnaſſeus Græcus hiſtoriam Romanam quorum ope ſcripſit. 8

E

ELephantini libri quid? 110
Etruſci veteres regno præclariſſimo potiti ſunt. 7
Etruſcis ars vaticinandi familiaris. 9
Etruſci augurandi artem callebant. 10
Etruſcis literis erudiri ſolebant pueri Romani. 11
Etruſci regni ficta miracula. 18
Etruſcarum antiquitatum ſcriptores enerues, languidi, incompti, &c. 20
Etruſcorum leges quædam ineptæ recenſentur. 30
Etruſcorum inuentum fuit chartam ex linteolis contritis conficere. 133
Etruſcarum rerum perpetuitas incerto & labili inſtrumento commiſſa. 159

Excuſatio non petita fit manifeſta accuſatio. 134
Exempla multorum populorum qui leges & linguam amiſerunt ex barbararum gentium influxu. 15

F

FEſulani errores in Grammaticis. 27. & 28. Eiuſdem ſententiæ Apennina glacie frigidiores. 29
Feſulani Chronologia merum eſt deliramentum. 175
Feſulani ſcriptoris vitia & idea. 189. in ore linguam habet, non in pectore. 189

G

GAbriel Naudæus vir eruditus laudatur. 68. 157
Gaſpar de Simeonibus laudatur. 108

H

HIſtoriæ inſignes de chartæ inſignibus. 138. & 139
Hominem veterem nouus ſemper expellit: ſic clauus clauo truditur. 16

I

ICHthyophagi Indiæ populi, è Cetorum oſſibus ædificia conſtruunt. 156
Thomæ ex Inghiramia laus & hiſtoria 199. auctor Scharith. 200
Ioannes Morinus laudatur. 83

L

Liber magnus, magnum malum. 2
Libri veterum capitalibus literis ſcribi ſolebant. 51
Libelli elephantini quinam fuerint? 110
Libri lintei. 116
Libri Numæ erant ex charta papyracea. 121
Libri lintei an veteribus fuerint noti. 126
Libri carbaſini. ibid.
Libri cedrati non facilè corrumpuntur. 161
Linguarum confuſio cauſa fuit diuiſionis gentium. 168
Linum optimum Ægyptus producit. 120
Literæ Græcæ quò magis ad Capitales & Quadratas accedunt eò iudicantur antiquiores. 61
Nimis loquentibus non fidendum. 196
Lucas Holſtenius laudatur. 67

M

Matthæus Cicolinus Monachus Theatinus & pictor induſtrius laudatur. 140.141
Mediolanenſe ſignum eſt ſerpens tortuoſus, puerum euomens. 41. à quo inſtitutum. 42.
Melo Latinis dictus qui Nilus Græcis. 120

N

Nicolàus Faber Peireſcius laudatur. 52
Noë Vandimon & Ianus dictus 167. an cum Iapeto filio in Italiam venerit. ibid. & 169. anno orbis conditi 1056. natus eſt. 173
Numæ corpus & libri in arca reperti poſt multos annos. 160

O

Orthographia conſuetudini ſeruit, ideóque ſæpe mutata eſt. 17. & 57

P

Palimpſeſtus quid? 102. 103. 107
Papyri defectu olim cùm differebantur verba, tepeſcere cogebantur ingenia. 117. Papyrus quid. 118. Papyri textura. 119. Papyrus vbi naſcatur. ibid.
Petrarcha ſcribebat in veſte coriacea, chartæ defectu. 127
Pictoris cuiuſdam Monachi Romani induſtria mirabilis. 140
Plinius ſcriptor diligentiſſimus. 98. 99. varia chartarum genera deſcripſit. 113.
Poſtellus linguarum peritus. 198. nequiſſimus. 199
Pugillares eburnei ſeu eborei. 110

R

Roma ante Chriſtum natum annis 752. à Romulo condita. 170

S

Senarum origo excutitur. 53
Septiuoca porticus in Olympia. 189